

**IDIZ**



Institut za društvena istraživanja u Zagrebu



Nacionalna  
zaklada za  
razvoj  
civilnoga  
društva

Marija Brajdić Vuković  
Branko Ančić  
Mladen Domazet

# Podrška: trajni učinak ili poticajni trenutak?

Društveni i gospodarski učinci podrški  
Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva

PODRŠKA: TRAJNI UČINAK ILI POTICAJNI TRENUTAK?  
Društveni i gospodarski učinci podrški Nacionalne zaklade za razvoj  
civilnoga društva

Naslov: PODRŠKA: TRAJNI UČINAK ILI POTICAJNI TRENUTAK?  
Podnaslov: DRUŠTVENI I GOSPODARSKI UČINCI PODRŠKI NACIONALNE  
ZAKLADE ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA  
*Znanstvena studija u povodu desetogodišnjice osnutka Nacionalne  
zaklade*

Autori: Marija Brajdić Vuković, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu  
Branko Ančić, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu  
Mladen Domazet, Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Recenzentice:  
doc. dr. sc. Danijela Dolenc  
doc. dr. sc. Jasmina Božić

Izdavač: Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva  
Za izdavača: Cvjetana Plavša-Matić  
Mrežna stranica: <http://zaklada.civilnodrustvo.hr>  
E-pošta: [zaklada@civilnodrustvo.hr](mailto:zaklada@civilnodrustvo.hr)  
Adresa: Zagreb, Štrigina 1a  
Telefon: 01/2399-100  
Telefaks: 01/2399-111  
Uredila: Ruža Beljan  
Oblikovanje: Tomislav Matek

Tisak: Tiskara Zelina  
Naklada: 500 kom

ISBN: 978-953-7885-02-1

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice  
u Zagrebu pod brojem 877423.

Zagreb, svibanj 2014.

# Podrška: trajni učinak ili poticajni trenutak?

Društveni i gospodarski učinci podrški Nacionalne zaklade za  
razvoj civilnoga društva

*Znanstvena studija u povodu desetogodišnjice osnutka Nacionalne zaklade*

# Sadržaj

Predgovor	9	Rezultati istraživanja i zagonetke društvenogospodarskih učinaka	63
Zahvale	10	Procijenjeni gospodarski i društveni učinci projekata i inicijativa u izvedbi organizacija civilnoga društva	63
Uvod	11	Opći gospodarski i društveni učinci, učinkovitost različitih tipova projekata provedenih u društvu	63
Struktura knjige	14	Različiti ciljevi djelovanja udruga i njihovi različiti ishodi, društveni i gospodarski učinci	70
Društvenopolitički kontekst istraživanja	15	Percepcija društvenogospodarskih učinaka projekata koje provode udruge od strane opće i ciljne populacije (korisnika)	81
Stabilne organizacije za stabilne programe	15	Opći stavovi i vrijednosti građana	81
Društvena dobrobit: imati, dijeliti, sudjelovati	17	Obrazac korištenja/sudjelovanja u aktivnostima udruga/drugih organizacija	87
Potencijali i prepreke za civilno-društvene intervencije u Hrvatskoj	23	Percipirani lokalni i osobni učinak sudjelovanja u projektima i inicijativama u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva	90
Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva kao čimbenik razvoja i demokratizacije građanske Hrvatske	24	Zaključno: budućnost civilnoga društva i građanskog sudjelovanja u procesima društvenog, političkog i gospodarskog razvoja	101
Opće teorijsko i konceptualno određenje istraživanja društvenog i gospodarskog učinka podrški Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva	26	Literatura	107
Izazovi, teorijska i praktična rješenja pri konceptualizaciji istraživanja	28	O autorima	110
Metoda prikupljanja podataka	35	Dodatak - Upitnici	
Učinak institucionalnih podrški Nacionalne zaklade na razvijenost udruga	38	10.1. Upitnik – Udruge	111
Planirani i dobiveni uzorak udruga	38	10.2. Upitnik A2 – Nefitne organizacije	137
Uzorak u svrhu mjerenja utjecaja podrški na organizacijsku i financijsku stabilnost udruga	41	10.3. Upitnik B i C – Ciljna i opća populacija	145
Rezultati istraživanja o učincima podrški na financijsku i organizacijsku održivost udruga	42		
Gospodarski i društveni učinak projekata i inicijativa u području demokratizacije i razvoja društva	59		
Uzorak u svrhu mjerenja instrumentalnog djelovanja i šireg društvenog i gospodarskog učinka	60		

# PREDGOVOR

Ova studija svojevrsni je osvrt na 10 godina postojanja Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva (NZRCD, u nastavku: Nacionalna zaklada), javne zaklade koju je osnovala Republika Hrvatska posebnim zakonom usvojenim potkraj 2003.godine. S obzirom na izvore prihoda Nacionalna zaklada se svrstava u kategoriju javnih mješovitih zaklada koje kombiniraju operativne projekte i dodjelu financijskih podrški organizacijama civilnog društva (u nastavku: OCD). Njezina temeljna svrha je promicanje i razvoj civilnoga društva u Republici Hrvatskoj, što je kroz svojih prvih 10 godina ostvarivala pružanjem stručne i financijske podrške programima usmjerenim na poticanje održivosti neprofitnog sektora, međusektorske suradnje, ne institucionaliziranih građanskih inicijativa, filantropije, volonterstva te unaprjeđenja demokratskih institucija društva u Hrvatskoj.

U povodu desete obljetnice osnutka provedeno je istraživanje o uspješnosti ostvarenja ciljeva i konkretnom učinku aktivnosti organizacija civilnog društva ostvarenih uz podršku Zaklade. Nemali utjecaj na uspješnost podrški Zaklade ima i trenutna dugotrajna ekonomska kriza u Hrvatskoj, kada je količina financijskih sredstava dostupnih za razvojne aktivnosti unutar hrvatskog društva smanjena. Iako u prosjeku hrvatsko društvo u cjelini uživa globalno zavidnu, a u europskom okruženju respektabilnu razinu razvijenosti, unutarne nejednakosti u primanjima, pristupu obrazovanju i zdravlju te dosegu aktivnosti iz domene civilnog društva prepreke su širem utjecaju programa civilno-društvenog razvoja. Tako u krizno vrijeme bilježimo i sve veće zahtjeve da organizacije civilnog društva opravdaju korisnost svog postojanja kao čuvara javnog interesa djelomično na temeljnih na sredstvima državnog proračuna koja postaju oskudnija u svim društvenim segmentima.

Tri su temeljne dimenzije ove studije: pregled razvijenosti organizacija civilnog društva, procjena razvoja društvenog kapitala u području demokratizacije i stabilnosti civilnog društva, te analiza šireg društvenog učinka podrški programima demokratizacije i razvoja civilnog društva. Kroz navedene dimenzije nalazimo, i u Hrvatskom relativno mladom civilnog društva zapadnog tipa, 'druge profesionalaca' i 'udruge članova' s različitim domenama društvenog utjecaja i prepoznatljivosti među općom populacijom.

## ZAHVALE

Autorica i autori studije zahvaljuju svima koji su omogućili pripremu, provedbu i izdavanje ove studije, posebice udrugama i drugim neprofitnim organizacijama te građanima koji su odabrali sudjelovati u istraživanju i time doprinijeti boljem općem razumijevanju problematike povezane s podrškama razvoju civilnog društva. Zahvaljujemo također i agenciji Ipsos Puls d.o.o., posebice Mirni Cvitan koja je na visokoj profesionalnoj razini provela ovo istraživanje, te *last but not least* recenzenticama studije, docenticama Danijeli Dolenc s Fakulteta političkih znanosti i Jasmini Božić s Filozofskog fakulteta, obje sa Sveučilišta u Zagrebu, za detaljne i konstruktivne primjedbe koje su doprinijele jasnoći i kvaliteti znanstvene studije koja se nalazi pred vama.

## UVOD

Ovo istraživanje provedeno je s ciljem rasvjetljavanja šireg društvenog i gospodarskog učinka podrški Nacionalne zaklade u kontekstu hrvatskog društva. Pritom se istraživanje fokusiralo na dvije razine učinka. Prva razina odnosi se na učinak koji su podrške Nacionalne zaklade imale na razvoj i održivost organizacija civilnoga društva (u daljnjem tekstu: OCD), a druga jest društveni i gospodarski učinak vezan uz društveni kapital i kvalitetu življenja pripadnika lokalnih zajednica, no i pojedinaca na osobnoj razini. Svrha istraživanja jest bila analizom i sintezom prikupljenih podataka, uzimajući u obzir kontekstualne činitelje, spoznati u kolikoj mjeri je Nacionalna zaklada svojim zauzimanjem za baš određena pitanja i probleme civilnoga društva i organizacija civilnoga društva uspjela ostvariti pozitivan društveni i gospodarski učinak, u kolikoj mjeri je taj učinak transparentan, a u kolikoj mjerljiv. Ove spoznaje promatraju se u kontekstu prioriternih područja i djelovanja Nacionalne zaklade s namjerom razmatranja i zauzimanja polazišta budućeg djelovanja.

Učinkovitost podrške projektima i inicijativama u području razvoja civilnoga društva u velikoj mjeri ovisi o povjerenju javnosti u učinkovitost i korisnost tih projekata. Također, sa stanovišta organizacija i inicijativa koje provode projekte u području razvoja civilnoga društva, osnovno su moralno polazište za traženje podrške za provođenje projekata podaci o uspješnom ispunjavanju ciljeva odnosno konkretnom učinku njihovih aktivnosti. Međutim, kada govorimo o aktivnostima organizacija civilnoga društva navedena počela istovremeno su i prilika i teško rješiv problem. Ciljevi aktivnosti kojima se OCD-i bave često su teško kvantitativno pa i kvalitativno mjerljivi, nadalje da bi se postigao učinak potrebne su ponekad i godine upornog djelovanja i napornog rada na demokratizaciji i razvoju civilnoga društva. K tome, u svakom društvenom djelovanju valja računati na niz objektivnih prepreka, nesigurnosti uzrokovanih političkim ili pak ekonomskim prilikama koje je na koncu teško kvantificirati u postignutim ishodima. Sa svim ovim objektivnim okolnostima akteri koji djeluju u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva susreću se svuda po svijetu, te u tome hrvatske organizacije civilnoga društva nisu iznimka. Dakako da društvo treba nadgledati aktivnosti organizacija za koja se izdvajaju proračunska sredstva. No, prečesto se stječe dojam da državni aparat, ali i kulturna orijentiranost postsocijalističkog tranzicijskog hrvatskog društva više brine o zaštiti privatnog, nego li javnog interesa, a pogotovo se tako čini kada se na udaru nemilosrdnih kritika redovito nalaze oni koji su u službi javnog interesa kao što su primarno organizacije civilnoga društva.

U vremenima gospodarske krize pod tenzijom stalnih rezova proračunskog izdvajanja za socijalne i šire društvene aktivnosti, pritisak na OECD-e da dokažu korisnost svog 'postojanja' postao je još i snažniji. K tomu, ova posljednja gospodarska kriza svoju je dugotrajnost naplatila i u (ne)očekivanoj društvenoj krizi vrijednosti, u kojoj su odjednom organizacije civilnoga društva pozvane da opravdaju svoje postojanje ne samo u smislu korisnosti djelovanja već u smislu vrijednosnog usmjerenja njihova utjecaja i učinka u društvu. Tako su, nalik na iskustva devedesetih, pojedine udruge javno prozivane za protudruštvenu i protunacionalnu djelatnost<sup>1</sup>. Recentna događanja posljedica su, nažalost, ne samo duboke i dugačke gospodarske krize, već također i iznimno niskog društvenog povjerenja kao i narušenog povjerenja u institucije (Budak i Rajh, 2012). Manjak društvenog povjerenja prepoznato je kao osnovni čimbenik rasta konzervativnih i diskriminatornih uvjerenja i vrijednosti u postsocijalističkim društvima jugoistočne Europe (Elzinga, 2002). Također, uopćeno društveno povjerenje preduvjet je razvoju društvenog kapitala pojedinca, zajednice i društva, a društveni kapital temelj za razvoj zdravog i produktivnog društva (Fukuyama, 2001; Putnam, 2002). Uključenost pojedinaca u rad neformalnih i formalnih građanskih kolektiviteta važan je izvor razvoja društvenog kapitala pojedinaca (Putnam, 2000, 2002; Small, 2009), a udruge kao kontekst kolektivnog djelovanja u organiziranom civilnom društvu, u razvoju društvenog kapitala i u Hrvatskoj imaju prepoznatu i nezamjenjivu ulogu (Ljubotina, Delale i Kletečki Radović, 2009).

O samoj povijesti civilnog društva u Hrvatskoj već je mnogo rečeno u CIVICUS Civil Society Index in Croatia studijama (Bežovan i Matančević, 2011; Bežovan, Zrinščak i Vugec, 2005). Kroz 10 godina postojanja Nacionalna zaklada je izdavala i refleksivne ogledе o uspješnosti i programskoj učinkovitosti svojih programa. Istovremeno, provođena su i istraživanja o stupnju razvoja civilnog društva u Hrvatskoj (vidi istraživanja Nacionalne zaklade 2007., 2009. i 2011. godine na <http://zaklada.civilnodrustvo.hr/category/107/subcategory/148/page>, CIVICUS studije gore te Matančević i Bežovan 2013). Međutim, ova je studija specifična obzirom na težnju da neposredno istraži i prikaže društveni učinak djelovanja Nacionalne zaklade u području demokratizacije i razvoja civilnog društva, a ne neposrednu uspješnost realizacije njezinih programa, niti stupanj razvoja civilnog društva općenito. Iako su i stupanj razvoja civilnog društva i uspješnost provedbe programa Nacionalne zaklade svojevrsni učinci djelovanja Nacionalne zaklade, navedene studije dovoljno govore same za sebe i kratkovidno ih je ovim uvodom pokušati sumirati. Gdje je to informativno pozvat ćemo se i ovdje na njihove nalaze i zaključke, ali nas ovdje prvenstveno zanimaju učinci razvojnih intervencija Nacionalne zaklade na 'ljudski okoliš' u kojem djeluje u Hrvatskoj; „pojedince, organizacije i društvene makro-sustave“ (Becker, 2001).

Ljudski okoliš svi smo mi građani, naše mreže međudjelovanja, naši procesi održavanja materijalne dobrobiti te institucije kroz koje tu dobrobit ostvarujemo, naše uže i šire zajednice, naše društvo i društvene promjene kroz koje prolazimo svi kao pojedinci i članovi raznih zajednica. Kada god se provode intervencije u taj okoliš, kao i biofizičke intervencije u prirodni okoliš, one imaju željene i neželjene društvene posljedice; posljedice koje, ovisno o točki gledišta, možemo smatrati pozitivnima ili negativnima. Posebice su nam zanimljivi i procesi društvenih promjena koji uzimaju vlastiti zamah potaknuti programskim intervencijama, ali se nastavljaju i nakon što same intervencije dođu do svog kraja te trajno mijenjaju ljudski okoliš. Nije nam namjera ovim uvodom banalizirati procese programa podrške razvoju civilnog društva, već stvoriti podlogu za otvaranje drugačije perspektive na društveni učinak programa Nacionalne zaklade kako bi pokušali napraviti korak dalje od već poznatih iscrpnih istraživanja i izvještaja.

Tri temeljne dimenzije ove studije čine a) razmatranje razvijenosti organizacija civilnoga društva kao osnovnog konteksta kolektivnog djelovanja u razvoju civilnoga društva b) razvoj društvenog kapitala kao temeljni zadatak i izazov projekata u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva te c) analiza društvenog učinka (eng. Social impact analysis - SIA) kao metoda mjerenja društvenog i gospodarskog učinka podrški projektima demokratizacije i razvoja civilnoga društva.

Autori ove studije aktivni su istraživači u području društvenih i humanističkih znanosti koji se u svome svakodnevnom znanstvenom radu bave temama povezanim s održivim razvojem; razvojem, organizacijom i društvenom funkcijom znanosti i tehnologije; obrazovanjem; religijom i kvalitetom života. Ovaj raznolik dijapazon tema utjecao je, dakako, i na naš način bavljenja pitanjem društvenog i gospodarskog učinka podrški Nacionalne zaklade kao i na fokus studije. Iako su autori bili temeljito informirani o dosadašnjim istraživanjima o razvoju civilnoga društva u Hrvatskoj, teorijski interes za ovu temu bio je ponešto drugačiji i kretao je primarno od razvoja kvalitete života pojedinca te razvoja društvenog kapitala zajednice kao temelja pozitivne društvene promjene. Dvojica autora studije aktivni su suradnici udruge u području održivog razvoja i obrazovanja, no sama voditeljica studije, iako je profesionalno surađivala s udrugama iz područja zaštite ljudskih prava i provodila istraživanja o razvoju civilnoga društva, već desetak godina nema profesionalni doticaj s nevladinim neprofitnim sektorom. Njen osnovni interes za studiju bio je metodološki i znanstvenoetički, a primarni fokus: društvena promjena. To je još jedan od razloga zašto je studija koncipirana na način da o učincima aktivnosti projekata u području civilnoga društva progovara uglavnom iz mikroaspekta pojedinca i to u kontekstu društvenog razvoja zajednice, iz aspekta djelovanja organizacija civilnoga društva kao javnog i kolektivnog dobra prije nego li iz makroaspekta političke dimenzije djelovanja sektora nevladinih neprofitnih organizacija i njihovog razvoja i održivosti.

1 Primjer članak „Platforma 112 milijuna“ <http://zdravstveniodgoj.com/news/platforma-112-milijuna>, pristupljeno 15.01. 2013.

Iako je glavni naručitelj i financijer ovog istraživanja Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva koja je jasno i sama zainteresirana za objektivne rezultate studije, treba reći da su se tijekom konceptualizacije, izrade instrumentarija i kasnije analize i obrade podataka te izrade ove studije držali strogih etičkih principa i načela istraživanja u društvenim znanostima. Istovremeno, valja reći i da Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva niti u jednom trenu nije niti pokušala utjecati na istraživače te smo imali otvorene ruke kako u pristupu i fokusu studije, tako i u obradi i kasnijoj interpretaciji rezultata istraživanja. U zajedničkim konstruktivnim sastancima s upraviteljicom i predstavnicima Upravnog odbora Nacionalne zaklade usuglasili smo da je i za Nacionalnu zakladu i za autore kao i za hrvatsko društvo u cjelini najvažnije da dobijemo objektivne, nepristrane pokazatelje jer jedino na taj način možemo utvrditi korisnost aktivnosti u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva za razvoj hrvatskog društva u cjelini. Ovaj dogovor niti u jednom trenutku nije bio doveden u pitanje niti je bio kompromitiran.

## Struktura knjige

Studija se sastoji od četiri osnovna dijela, osim ovog uvoda, prvi dio donosi iscrpniji društvenopolitički okvir i kratki osvrt na desetgodišnje djelovanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, te zatim teorijski i konceptualni uvod istraživanja. Drugi dio bavi se analizom rezultata istraživanja povezanog s organizacijskim razvojem i financijskom održivosti te mobilizacijskim kapacitetom udruga koje su primale institucionalnu podršku i neku drugu vrstu projektne podrške od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Treći dio čine analize rezultata istraživanja povezane s širim društvenogospodarskim učinkom projektnih aktivnosti organizacija civilnoga društva u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva. U posljednjem, četvrtom djelu dobiveni rezultati se diskutiraju te se iznose zaključci istraživanja.

# DRUŠTVENOPOLITIČKI KONTEKST ISTRAŽIVANJA

Mjerljivi učinak djelovanja ovisi uvelike i o kontekstu u kojem se odvija. Kao što je uspješnost gradnje, i učinak koji ima na okolinu, ceste u močvarno-šumovitom području drugačiji od istovjetnog postupka u kamenoj pustinji; tako i civilno 'društvene intervencije nailaze na različite prepreke i ostavljaju različit učinak u različitim društvenopolitičkim kontekstima. Nama su posebno važna pitanja kvalitete života građana Hrvatske i dinamika njihovog tzv. društvenog kapitala. I dok je i kvaliteta života donekle subjektivna procjena (Shalock 1996), ovisna i o angažmanu pojedinca, ona ima i svoje društvene komponente od kojih su neke u djelokrugu Nacionalne zaklade. Rekli bismo, u određenoj mjeri 'svatko je kovač svoje sreće', također i da je 'svatko [i] tumač svoje sreće', ali i da aktivnosti zajednice imaju učinak na osobni život njezinih članova, odnosno: 'svatko je [i] suigrač u igri sreće'. Isto tako, dok svatko baštini određenu količinu tzv. društvenog kapitala, i društvo u kojem živi tog kapitala ima više ili manje za raspodijeliti među članovima. Povezanost i podrška među članovima zajednice, povjerenje, tolerancija i solidarnost ukazuju i na ukupnu količinu tog 'kapitala' u društvu i na stupanj njegove raspršenosti među stanovništvom (Fukuyama, 2001; Lin, 2001).

Djelovanje Nacionalne zaklade ima utjecaj na stupanj kvalitete javne uprave; na razvijenost, vidljivost i dostupnost organizacija civilnog društva; na pokretanje novih društvenih procesa i na kvalitetu života u lokalnoj zajednici. Istovremeno, ukupni socijalni kapital i kvaliteta života pojedinaca djelovanjem unutar navedenih područja mogu rasti ili padati, i time u konačnici život građana Hrvatske činiti boljim ili lošijim.

## Stabilne organizacije za stabilne programe

Ova studija prikazuje dvije razine učinka djelovanja Nacionalne zaklade, gdje prva pokriva stabilnost samih OCD-a, a druga razvoj civilnog društva u cjelini i pokretanje društvenih procesa u Hrvatskoj kroz kvalitetu života (vidi Cilj i svrha istraživanja u poglavlju Teorijski i konceptualni okvir istraživanja). Za prvu razinu učinka u Hrvatskoj je možda najznačajnija niska razina aktivnog građanstva u Hrvatskoj, te niska razina povjerenja među građanima i građana u institucije (Matančević i Bežovan, 2013; Bežovan i Zrinščak, 2007). Zbog takvog stanja stabilnost OCD-a više ovisi o razvojnim impulsima „odozgo“, uključujući i djelovanje Nacionalne zaklade, a manje o poduzetnosti i težnjama samih



građana unutar različitih zajednica u kojima djeluju (Matančević i Bežovan, 2013: 25). Samim time i ova razina učinka djelovanja Nacionalne zaklade je u ovoj studiji prepoznata kao važan prvi korak prema širim društvenim učincima.

Umreženost OCD-a na međunarodnoj razini može doprinijeti stabilnosti djelovanja samih organizacija, i prethodna istraživanja ocjenjuju razinu takve umreženosti niskom (Matančević i Bežovan, 2013; Bežovan i Zrinščak, 2007). Međutim, same OCD prethodno su pokazale pozitivne potencijale za stabilnost djelovanja, prvenstveno kroz ljudske potencijale u nekima od njih te poticanje društvene odgovornosti gospodarstva kao izvora stabilnosti (financijske i institucionalne) uz već spomenuti oslonac „odozgo“ kroz podršku državnih i javnih institucija (Matančević i Bežovan, 2013: 25). Unatoč tome, za OCD općenito prethodna istraživanja pokazuju da su ljudski resursi i izvori financiranja također i izvori nestabilnosti za većinu organizacija. Slaba financijska održivost unutar sektora civilnog društva u cjelini otežava zapošljavanje i zadržavanje stručnjaka i obrazovanih mladih osoba (Matančević i Bežovan, 2013: 28).

Za institucionalnu stabilnost OCD-a posebno je važan utjecaj dugačke ekonomske krize kroz drugu polovicu prvog desetljeća djelovanja Nacionalne zaklade. S jedne strane, slabljenjem položaja srednjih slojeva i njihovim većim ulaganjem u zadržavanje prethodne razine materijalne dobrobiti građani manje sudjeluju u civilnim aktivnostima koje su srž djelovanja OCD-a i sadržajno osiguranje njihove stabilnosti. S druge, zbog ekonomske krize smanjena su proračunska izdvajanja i donacije gospodarstva što utječe na financijsku stabilnost OCD-a (Matančević i Bežovan, 2013). U sektoru u cjelini to donekle ublažavaju prepristupni fondovi EU, ali oni nisu dostupni većini OCD-a zbog nedostatka znanja i vještina potrebnih za njihovo provođenje (Matančević i Bežovan, 2013). Ulaskom Hrvatske u EU sredinom 2013.g. te i takve OCD primorane su natjecati se za EU sredstva u puno široj i ponekad bolje opremljenoj zajednici.

Posebni problem čini i izostanak adekvatnih obrazovnih programa za stabilno upravljanje i izvršavanje zadataka unutar OCD-a. Djelomično bi taj problem ublažilo uvođenje programa i tema o civilnom društvu u sveučilišnu nastavu (Bežovan, Ledić i Zrinščak, 2011). Ali samo djelomično, zato što su prepreke na koje zaposlenici nailaze u određenoj mjeri u domeni generičkih vještina upravljanja složenih birokratskih labirinata ponajprije javnih donatora kao što su Nacionalna zaklada i agencije Europske unije, a koje nisu sadržaj sveučilišnih programa o civilnom društvu. Osim toga područja djelovanja OCD-a često pokrivaju široki raspon tradicionalnih akademskih disciplina, od društvenih i humanističkih do prirodnih i tehničkih znanosti, koja bi bilo teško pokriti generičkim sveučilišnim obrazovanjem o civilnom društvu. Ipak, dok je za očekivati da se većina menadžera, istraživača, voditelja projekata ili osoba zaduženih za prikupljanje donacija u Hrvatskoj koji rade u proizvodnim ili uslužnim tvrtkama, znanstveno-istraživačkim institucijama, javnoj upravi i

sličnim okružjima barem djelomično svojim obrazovanjem pripremala za zadatke koje u tim institucijama i obavljaju, gotovo nitko od onih koji takve zadatke obavljaju u OCD nije se za njih eksplicitno usavršavao tijekom svog obrazovanja. Kako su OCD relativno novi poslovni subjekti u hrvatskom društvu, javni obrazovni sustav još nije pronašao način kao eksplicitno uključiti sadržaje o civilnom društvu te profesionalne vještine upravljanja civilno-društvenim organizacijama.

U velikoj mjeri nedostaci potrebnih stručnih iskustava posljedica su društvene i ekonomske tranzicije te ratnih razaranja koje je Hrvatska prošla devedesetih, a od kojih se nije u potpunosti oporavila do danas, te relativno recentnog oživljavanja institucije OCD u Hrvatskoj krajem 1980-ih (Bežovan, Zrinščak i Vugec, 2005: 17). Utoliko ono i prelazi granice učinka djelovanja Nacionalne zaklade koja postoji samo posljednjih 10 godina i nema niti mogućnost djelovati na tako prostorno i vremenski rasprostranjene društvene pojave. Ipak pregled stanja razvoja i osobne i društvene dobrobiti u Hrvatskoj oslikat će nam podlogu za ocjenu šire društvene razine učinka djelovanja Nacionalne zaklade, zamjetne kroz promjene u kvaliteti življenja pripadnika lokalnih zajednica i pojedinaca na osobnoj razini (vidi više u opisu svrhe i ciljeva istraživanja u poglavlju Opće teorijsko i konceptualno određenje).

## Društvena dobrobit: imati, dijeliti, sudjelovati

Podlogu za širu društvenu razinu učinka čini cjelokupna okolina, i materijalna i kulturalna, u kojoj civilno društvo u Hrvatskoj djeluje. Po riječima Matanović i Bežovana, „[i]ako ne čini sastavni dio civilnog društva, okolina je važna dimenzija za stanje civilnog društva u određenoj zemlji“ (Matančević i Bežovan, 2013: 36). A u proteklih 10 godina i sama je ta okolina prošla značajne promjene. Iako su za samu širu društvenu razinu učinka mjerenu u ovoj studiji najvažnije opća i individualna dobrobit stanovnika te dinamika društvenih procesa, na njih neposredno utječu i materijalna podloga i ekonomske aktivnosti društva u cjelini (Dobrotić et al., 2007: 9).

Hrvatska je danas periferna članica Europske unije i spada u skupinu najrazvijenijih zemalja u svijetu (UNDP, 2013). Iako je kroz rat i 20 godina tranzicije ukupni BDP i BDP per capita u Hrvatskoj smanjen, uglavnom nije bitno smanjena razina razvijenosti i ukupne materijalne dobrobiti dostupne njezinu stanovništvu (UNDP, 2013). U promatranih 10 godina djelovanja Nacionalne zaklade BDP per capita je rastao do širenja ekonomske krize 2009. godine otkada pada, ali se zadržao oko 10 000 USD. Unutar Europe, Hrvatsku u cjelini to svrstava na nešto više od 50% EU27 prosjeka, iako su regionalne razlike u unutar Hrvatske također značajne (Turčić i Turčić, 2013). Ovisno o ekonomskim djelatnostima i kretanju stanovništva BDP per capita je u navedenom razdoblju u nekim regijama rastao, a u nekim kontinuirano padao.

Iako bi teoretski većinu svoje ekonomske aktivnosti hrvatski građani mogli ostvariti i van granica Hrvatske (npr. kao ekonomski migranti ili kroz financijske aktivnosti čija se materijalna podloga ostvaruje u drugim zemljama), stanovnici osobnu dobrobit prvenstveno postižu iz resursa dostupnih na području Hrvatske. Ekološki otisak standardizirana je mjera ljudskog crpljenja prirodnih resursa i sposobnosti kopnene i morske površine da apsorbira nastali otpad (Global Footprint Network, 2012). Na globalnoj razini ljudska populacija premašuje održivi ekološki otisak za 50%, i polovicu resursa potrebnih za materijalnu podlogu dobrobiti nepovratno crpi iz neobnovljivih zaliha, efektivno je preotimajući od budućih generacija. Do ranih 2000-ih Hrvatska je populacija crpila manje resursa za održavanje dobrobiti nego što je područje na kojem obitava moglo ponuditi i obnoviti (Šimleša, 2010). Time je uz manji BDP per capita, ali otprilike isti globalni rang indeksa ljudskog razvoja (HDI, vidi dolje) hrvatsko stanovništvo pripadalo u ekskluzivan klub relativno razvijenih, ali lokalno (uglavnom) materijalno održivih društava. Međutim, prije otprilike 10 godina hrvatski je otisak sustigao i zatim premašio obnovljivi potencijal hrvatskog područja, te danas svrstava hrvatsko društvo u europski prosjek gdje je otisak otprilike duplo (tj. 100%) veći nego što lokalno kopno i more mogu proizvesti resursa i apsorbirati otpada.

Kako se od cjelokupne globalne populacije očekuje zaokret ka održivijim praksama postizanja dobrobiti, prije nego se prirodni sustav koji podržava dobrobit uruši (Gilding i Randers, 2010), i Hrvatska će svoj ekološki otisak u slijedećih 10-20 godina morati svesti na lokalno i globalno održivu mjeru. S jedne strane to znači preobrazbu u načinu, a donekle ukupnoj količini, postizanja dobrobiti iz lokalnih i globalnih materijalnih resursa, a s druge povećanu potrebnu za očuvanjem i unaprjeđenjem civilno-društvenih struktura i procesa ostvarenih društvenim razvojem. Međutim, kako zaključuju autori studije *We Need to Change* (Domazet, Dolenc i Ančić, 2012) tako sveobuhvatan i zahtjevan zaokret može ostvariti samo vlast uz potporu širih društvenih struktura koje u njemu pronalaze i ostvarenje svojih interesa kroz oblikovanje javnih politika i smanjivanje demokratskog deficita (Urry, 2011: 158-159; Kochler-Koch, 2008; DESA, 2008) prisutnog i u suvremenom hrvatskom društvu. Po pitanju prirodnih materijalnih resursa – pitke vode, insolacije, biomase, obradivog zemljišta – Hrvatska je u komparativno povoljnom položaju za zaokret ka materijalno i društveno održivijem stvaranju dobrobiti za svoje stanovništvo, ali takav zaokret u novu društveno-ekonomsku paradigmu uključuje i civilno društvo kao aktera u oblikovanju javnih politika, posebice u društvu opterećenim državnim paternalizmom.

Kako bismo skicirali pozadinu promjene u dobrobiti, počevši s materijalnom, kojoj svojim djelovanjem Zaklada doprinosi, korisno se osvrnuti i na komparativne pokazatelje razvijenosti Hrvatske, a ne samo bogatstva i ekološke stabilnosti. Tako prema UN-ovom Indeksu ljudskog razvoja (eng. HDI – Human development index) Hrvatska spada u već spomenuti klub zemalja na stupnju „vrlo visokog razvoja“, unutar kojeg su sve najrazvijenije zemlje

svijeta. Iz globalne perspektive u proteklih 20 godina Hrvatska je naslijedila i zadržala navedenu globalnu komparativnu poziciju (UNDP, 2013). Iako svojim prosječnim per capita BDP-om<sup>2</sup> (kako je već navedeno) Hrvatska višestruko zaostaje za nekim drugim članicama tog kluba vrijednost indeksa HDI joj je jedva 1% niža od EU27 prosjeka (Domazet, Dolenc i Ančić, 2012: 15). I dok se ekološki otisak kojim hrvatsko društvo plaća materijalnu cijenu visoke razine razvijenosti kroz promatrano razdoblje približio europskom prosjeku; BDP per capita svrstava Hrvatsku na europsko začelje, ali globalno gledano u skupinu zemalja u kojima daljnje povećanje per capita BDP-a vrlo malo doprinosi rastu vrijednosti indeksa razvoja (ibid. str. 12-15). Iako u djelovanju Nacionalne zaklade očekujemo uočiti i pokretanje i osnaživanje društvenih i gospodarskih procesa koji bi, između ostalog, podigli i razinu per capita BDP-a kroz doprinos gospodarskoj aktivnosti, nejednakost u raspodjeli ishoda razvoja ukazuje i na druge važne društvene procese u djelokrugu programa Nacionalne zaklade.

Naime, iako hrvatsko društvo uživa globalno zavidnu, a u europskom okviru respektabilnu, prosječnu razinu razvijenosti, kada u tu kvantifikaciju uključimo otegotne okolnosti unutarnje nejednakosti u primanjima, pristupu obrazovanju i zdravstvu, očekivanom trajanju života i sl., Hrvatska bilježi značajan pad globalno komparativne pozicije iskazane kvantitativnim mjerilom Indeksa ljudskog razvoja korigiranog za razinu nejednakosti (eng. IHDI – Inequality-adjusted Human Development Indeks; UNDP, 2013). I dok je svim zemljama vrijednost IHDI niža od HDI jer nejednakost doprinosi ukupnom smanjenju prosječnih dobrobiti razvoja, u Hrvatskoj je taj pad veći od europskog prosjeka i najveći u okruženju (UNDP, 2013; Domazet, Dolenc i Ančić, 2012: 14-15). Opet, ova skica ne dozvoljava širu analizu ovakvog stanja, ali zanimljivo je napomenuti da prema prosječnom očekivanom trajanju školovanja za današnje 15-godišnjake Hrvatska zaostaje i za nekim manje razvijenim zemljama, te je pokretanje društvenih procesa relevantnih i u toj domeni svakako u djelokrugu civilnog društva. Štoviše, u prosjeku je sudjelovanje odraslih u dodatnom obrazovanju u Hrvatskoj niže i od razine u EU15 i novih članica EU. Slična je situacija i sa zadovoljstvom stanovništva vlastitim obrazovanjem (Dobrotić et al., 2007: 53-55).

Pri tome se stopa relativnog siromaštva u posljednjem desetljeću nije značajnije mijenjala, te je stabilno bila viša od EU27 prosjeka i svrstava Hrvatsku u četvrtinu EU zemalja s najvećim stopama siromaštva (Domazet, Dolenc i Ančić, 2012). Ovo čini građane koji žive ispod granice siromaštva jednom od posebno ranjivih skupina na koje bi organizacije civilnog društva trebale obratiti pozornost. Uz siromaštvo, i nezaposlenost je jedna od značajnih prepreka pokretanju novih ili promjeni postojećih društvenih procesa u

<sup>2</sup> U desetogodišnjem razdoblju postojanja Nacionalne zaklade prepoznajemo dvije važne ekonomske etape, onu prije krize (2003.-2008.g.) kada je ukupni BDP rastao (pa i BDP per capita jer je brojenost stanovništva skoro stabilna) i sadašnju kriznu (2009.-2013.g.) kada on pada i stagnira. To se odražava i na količinu financijskih sredstava dostupnih za razvojne aktivnosti unutar hrvatskog društva.

Hrvatskoj. Iako je u prošlom desetljeću bila konstantno viša od EU27 prosjeka, s pojavom ekonomske krize 2009.g. se gotovo udvostručila, dok je prosječna stopa zaposlenosti najniža u EU (ibid. str. 28). Oko 42% nezaposlenih u Hrvatskoj su dugotrajno nezaposlene osobe, koje su posebno izložene riziku siromaštva i socijalne isključenosti. Istovremeno s pojavom krize Hrvatsku je pogodio i pad BDP-a od ukupno 11% (drugi u EU, nakon Grčke).

Iako začarani krug siromaštva, nezaposlenosti, niskog obrazovnog postignuća i socijalne isključenosti nije pojava specifična za Hrvatsku, u Hrvatskoj je posljednjih desetak godina potaknut nekim sustavnim osobitostima. Tako je već spomenuto očekivano trajanje obrazovanja potkrijepljeno i 1 godinom manje trajanja obveznog obrazovanja u odnosu na većinu zemalja EU. S druge strane, prijašnja istraživanja pokazuju da se kovitlac začaranog kruga javlja u regijama već opterećenim siromaštvom i nezaposlenošću (usp. Starc, Ofak i Šelo Šabić (ur.), 2006; Lay i Šimleša (ur.), 2012). Čak i kada uračunamo specifičnosti teritorijalne konfiguracije (planinska područja, otoci, infrastrukturna izolacija, promjena ekonomskih institucija) postoji diferencijal 1:6 u stupnju siromaštva između najbogatijih i najsiromašnijih regija u Hrvatskoj, a 70% svih 'siromašnih' osoba koncentrirano je u regijama koje čine samo 43% stanovništva Hrvatske (Nestić i Vecchi, 2007).

Nejednakost se u Hrvatskoj, dakle, ne zamjećuje samo među određenim društvenim skupinama, već i među hrvatskim regijama. Tako u primanjima koja ostvaruju kućanstva unutar Hrvatske po regijama bilježimo raspon ekvivalentan rasponu među najsiromašnijim i najbogatijim novim članicama EU (Dobrotić et al., 2007: 18) i za većinu regija daleko ispod prosjeka EU15 zemalja. U vremenu nastupanja ekonomske krize u Hrvatskoj, 2009.g., raspršenost regionalnog BDP per capita u Hrvatskoj iznosila je oko 33%, što je bolje od preko 40% u nekim istočnoeuropskim članicama EU, ali lošije od skandinavskih 18% (Domazet, Dolenc i Ančić, 2012: 29). Posebno je problematično što i analize civilnog društva ukazuju na veću koncentriranost OCD-a u velikim gradovima i njihovim bogatijim okruženjima (Matančević i Bežovan, 2013).

Iako civilno društvo nije primarno institucija materijalne socijalne potpore, za očekivati je da utjecaj i podrška djelovanja civilnog društva barem djelomično ovise i o adresiranju stvarnih potreba stanovništva, koje uključuju i uklanjanje materijalne deprivacije. Po prosječnoj razini materijalne deprivacije Hrvatska je lošija od europskog prosjeka, ali je bolja od prosjeka novih članica EU i daleko bolja od Rumunjske i Bugarske kao najlošijih članica te skupine (Dobrotić et al., 2007: 20). Unutar Hrvatske, po županijama, razina deprivacije kreće se od gotovo razine EU prosjeka (oko 40% nižeg od hrvatskog prosjeka) do prosjeka 'najlošijih' starih članica EU (oko 40% višeg od hrvatskog prosjeka).

Opisana raznolikost materijalne razvijenosti i njezina povezanost s percepcijom dobrobiti postavlja vrlo različite prepreke pred učinak razvoja civilnog društva u različitim hrvatskim regijama. Kvalitetu života i kretanja društvenog kapitala,

s druge strane, čini puno više od dostupnih prihoda i materijalnih resursa i infrastrukture. Hrvatska je u načelu zemlja u kojoj se slobodno uživaju politička prava, te se zakonski i zakonodavni okvir za civilno društvo unatrag zadnjih 10 godina zamjetno poboljšao (Matančević i Bežovan, 2013: 36). Ipak, državni paternalizam (Jokić i Dolenc, 2009) te patronski odnos države prema civilnom društvu (Matančević i Bežovan, 2013: 36) i dalje dominiraju. To znači i da su opća gospodarska kretanja i strategije središnje države važna za civilno-društvene procese u lokalnim zajednicama.

Istraživanje iz 2007.godine, koje je ispitalo kako se tadašnje društvene i ekonomske okolnosti odražavaju na ono što ljudi doživljavaju kao važno u životu i koliko su zadovoljni svakim područjem života (Kaliterna Lipovčan i Prizmić-Larsen, 2007), pokazuje da hrvatska populacija rangira intrinzične ciljeve (zdravlje, odnos s obitelji i prijateljima, sreću) kao najvažnije. Ovo je donekle slično nalazima istraživanja u Europskoj uniji (ibid.), osim što hrvatski ispitanici stavljaju manji naglasak na zadovoljenje materijalnih potreba. Ipak, druga istraživanja pokazuju da se povećanjem prihoda povećava i razina subjektivne percepcije dobrobiti i u Hrvatskoj (Ančić et al., 2011; Dobrotić et al., 2007). Hrvatsko je stanovništvo najviše zadovoljno svojom obitelji i prijateljima, prihvaćenošću u društvu, fizičkom sigurnošću i okolišem, a najmanje materijalnim statusom, socijalnim prilikama, vlašću, ekonomskom situacijom i zaposlenjem. Potonje su ujedno i domene na koje snažan utjecaj imaju i rast prihoda (Ančić et al., 2011) i civilno društvo kao čimbenik u sudioničkom demokratskom upravljanju društvenim procesima (Friese, 2008; Kohler-Koch, 2008).

Kada je riječ o društvenim procesima, u Hrvatskoj se javlja i izostanak interesa građana za javno dobro te izostanak javnog zagovora zajedničkih i općih dobara (Bežovan i Zrinščak, 2007), što su sve područja djelovanja civilnog društva u cjelini. Civilno društvo u Hrvatskoj s druge strane najuspješnije je bilo upravo utjecaju na javne politike usmjerene na zaštitu prava društvenih skupina sa specifičnim potrebama (djeca i mladi, osobe s invaliditetom, socijalne politike u širem smislu) (Matančević i Bežovan, 2013: 34).

Unatoč niskoj razini povjerenja unutar šire društvene zajednice u Hrvatskoj što je problem i za razvoj civilnog društva (Matančević i Bežovan, 2013: 37), obitelj se i dalje navodi kao primarni izvor psihološke i materijalne podrške potrebitim pojedincima (Dobrotić et al., 2007: 65-67), i iako postoje razlike i među regijama unutar Hrvatske one se donekle preklapaju s ukupnom razinom i nejednaošću prihoda u tim regijama. Tako je stopa očekivane materijalne podrške obitelji viša u bogatijim, a psihološke u regijama s jednakomjernije raspoređenim prihodima. Značajni otežavajući trendovi za razvoj civilnog društva u Hrvatskoj su i povezanost procjene osobnog blagostanja s materijalnim životnim standardom i zaposlenošću te niska razina društvenog kapitala i sve veća polariziranost društva na bogate i siromašne (kao i 'upravu' i 'radnike') (ibid. str. 109). Ipak, komparativno gledano, Hrvatska je

zadovoljstvom života i socijalnim kapitalom nešto iznad prosjeka tranzicijskih europskih zemalja iako slične razine otuđenosti od društva u cjelini. Potonje je posebno važno kod mjerenja učinka djelovanja podrški Nacionalne zaklade kroz mobiliziranje građana oko ciljeva razvoja i jačanja civilnog društva.

Pri tome je zanimljivo da kao i u većini tranzicijskih zemalja hrvatsko stanovništvo još uvijek pokazuje zavidnu sposobnost proizvodnje hrane za vlastite potrebe, što iako je i oznaka siromaštva u modernom društvu, daje i određenu stabilnost pred naglim promjenama životnih uvjeta, te da za razliku od drugih tranzicijskih zemalja u Hrvatskoj niti bogatiji slojevi ne zaziru od oslanjanja na vlastitu proizvodnju hrane (ibid. str. 23). Hrvatska je slična ostalim tranzicijskim članicama EU i po zastupljenosti kućanstava čija je subjektivna percepcija da 'teško spajaju kraj s krajem', po zadovoljstvu stambenim uvjetima i kvalitetom neposrednog okoliša te zastupljenosti objektivnih stambenih problema. Prema istom istraživanju zadovoljstvo građana zaposlenjem ne odskakće previše od prosjeka tranzicijskih zemalja, osobna percepcija sigurnosti zaposlenja je bliža razini razvijenijih i bogatijih europskih zemalja, dok su razlike među hrvatskim regijama i tu slične razlikama na razini cijele Europe. Zadovoljstvo vlastitim zdravljem, kao važnom komponentom dobrobiti i jednim od segmenata u kojima OCD pružaju podršku građanima, u Hrvatskoj je slično tranzicijskom prosjeku, ali je niska razina zadovoljstva zdravljem posebice koncentrirana među stanovništvom s nižim prihodima (ibid. str. 80). Konačno, unutar Hrvatske postoje i kulturalno-povijesne razlike među različitim područjima koje također utječu na razinu građanskog angažmana, percepcije javnih dobara te opće i osobne dobrobiti (Domazet et al., 2012: 30). Povijesno je teritorij Hrvatske bio izložen različitim dominantnim kulturalnim utjecajima što je utjecalo na oblikovanje dominantnih normi, vrijednosti i obrazaca ponašanja. Unutar posljednjeg desetljeća navedene razlike kulturalnih utjecaja nisu bile izražene kao u duljem povijesnom razdoblju, ali su se dinamika infrastrukturnog i ekonomskog razvoja i povlačenje s nastupanjem krize različito odrazile u regijama i u vidu dominantnih vrijednosti i obrazaca ponašanja (usp. primjerice proizvodnju hrane za vlastite potrebe u ruralnim područjima i različitim regijama u Dobrotić et al., 2007).

Tako vidimo da je skica izlučivanja materijalne dobrobiti iz korištenja zajedničkih i globalnih prirodnih resursa prema kvantitativnim pokazateljima razvijenosti i bogatstva unutar Hrvatske šarolika, ali govori i o specifičnoj poziciji društva u Hrvatskoj unutar Europe, kao i u unutarnjim razlikama među regijama i gradovima Hrvatske. Iako relativno siromašna, Hrvatska je u prosjeku visoko materijalno razvijena zemlja koja već sada plaća jednako visoku ekološku cijenu te razvijenosti kao i većina često puno bogatijih europskih zemalja. Međutim nejednakosti u baštinjenju dobrobiti iz zajedničkog iskorištavanja resursa u Hrvatskoj su među najvećima u Europi, i kao takve ne doprinose podizanju razine povjerenja u društvu potrebne za daljnji razvoj civilnog društva.

## Potencijali i prepreke za civilno-društvene intervencije u Hrvatskoj

Što očekivati od intervencija usmjerenih na razvoj i jačanje civilnog društva u Hrvatskoj? Iz globalne perspektive potencijali za zamjetan učinak takvih intervencija nisu zanemarivi. Hrvatska je relativno mala, razvijena, formalno infrastrukturno i kulturološki povezana zemlja. Danas je i članica Europske unije, periferna i jedna od siromašnijih iz europske perspektive, ali po mnogim društvenim pokazateljima u boljoj poziciji nego druge nove članice EU. Razine političkih sloboda i tradicija poticanja struktura i institucija civilnog društva ne razlikuju se bitno od onih u najrazvijenijim europskim zemljama. Međutim, postoje i očekivane prepreke željenom značajnom društvenom utjecaju. Prvenstveno ukupno siromašenje države i srednjih socio-ekonomskih slojeva slijedom višegodišnjeg izostanka ekonomskog rasta ne može proizvesti dodatna finacijska sredstva potrebna za širenje aktivnosti OCD-a, primarnih aktera intervencija u razvoj civilnog društva. OCD se pri tome, susreću i s novim izazovima djelovanja na zajedničkom europskom 'tržištu' za što ih je malo broj adekvatno pripremljen. Javno financirano obrazovanje ne pruža im pri tome podršku osposobljavanjem zaposlenika (sadašnjih ili budućih) za upravljanje zahtjevnim razvojnim projektima i održavanjem poslovne stabilnosti neprofitnih organizacija.

Širi društveni okoliš infrastrukturno je bogatiji i stabilniji nego što bi društveni ekonomski proizvod sugerirao, pa bi utoliko trebao pružati povoljnije okruženje za civilno-društveno djelovanje nego u drugim europskim perifernim zemljama. Hrvatsko je društvo, međutim, dodatno opterećeno velikim nejednakostima u potencijalima i postignućima među različitim društvenim skupinama i regijama. Često se prepreke karakteristične za te dvije kategorije preklapaju i unose jaz među segmente hrvatskog društva po pristupu infrastrukturi i baštinjenju zajedničkih resursa. Takav je jaz velika strukturalna prepreka širenju utjecaja intervencija u društvenu zajednicu, koliko god stabilne i silovite one bile. Iako je građanska aktivacija kroz civilno društvo neosporno nužna komponenta cjelokupnog društvenog razvoja, čak i tamo gdje je povećanje materijalne dobrobiti najjači utjecaj na kvalitetu života pojedinaca, utjecaj civilno-društvenih intervencija oslabljen je u rascjepkanom društvu. Hrvatsku građani, razočarani u ishode proživljenih društvenih procesa promjene, sumnjičavi prema društvu u cjelini, okrenuti su samodostatnosti i traženju sreće u krugu obitelji, što iako izvor dugoročne stabilnosti nije najbolja podloga za multiplikaciju učinaka društvenih intervencija. Jačanje društvene kohezije, brige za zajedničko te sudjelovanja u zajednički stvorenoj i naslijeđenoj dobrobiti koraci su ka stvaranju podloge za povećanje društvenih učinaka u demokratizaciji i razvoju civilnog društva.

# NACIONALNA ZAKLADA ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA KAO ČIMBENIK RAZVOJA I DEMOKRATIZACIJE GRAĐANSKE HRVATSKE

Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva je povodom desete godišnjice svojeg osnutka odlučila istražiti socijalni i gospodarski učinak njenih podrški razvoju civilnog društva. Nacionalna je zaklada osnovana s temeljnom svrhom promicanja i razvoja civilnoga društva u Republici Hrvatskoj. Radi ostvarivanja svoje temeljne svrhe, Zaklada pruža stručnu i financijsku podršku programima koji potiču održivost neprofitnog sektora, međusektorsku suradnju, građanske inicijative, filantropiju, volonterstvo, koji unapređuju demokratske institucije društva, kao i drugim programima kojima se ostvaruje temeljna svrha Nacionalne zaklade. Ciljevi djelovanja Nacionalne zaklade su:

- Poticanje građanstva na aktiviranje, na uključivanje i sudjelovanje u razvoju lokalne zajednice;
- Izgradnja kapaciteta civilnoga društva za sudjelovanje u društvenom razvoju;
- Razvoj međusektorske suradnje i suradnje između organizacija civilnoga društva;
- Povećanje javnog utjecaja i vidljivosti aktivnosti organizacija civilnoga društva;
- Podrška društvenim inovacijama i zapošljavanju u neprofitnom sektoru.

U razdoblju 2004. – 2011. Nacionalna zaklada je odobrila preko 2 000 podrški različitim tipovima projekata i inicijativa organizacija civilnog društva te je dodijelila preko 80 različitih tipova nagrada i preko 90 stipendija. U odabiru tema koja će Nacionalna zaklada podržavati, odnosno tipova projekata koje smatra korisnim za razvoj civilnog društva Nacionalna zaklada se vodila strateškim planom razvoja civilnog društva. U razdoblju od 2004. do 2007. godine Nacionalna zaklada se koncentrirala na pružanje podrški organizacijama u civilnom društvu kako bi omogućila

njihovu stabilizaciju i održivost. U narednom razdoblju od 2008. do 2011. godine, podrške Nacionalne zaklade bile su usmjerene na razvoj civilnog društva u cjelini što se očitovalo u ravnoteži ulaganja Nacionalne zaklade u male građanske inicijative koje su imale za cilj unaprijediti kvalitetu življenja građana i građanki u lokalnoj zajednici te jačati društveni kapital u tim zajednicama. Istovremeno je ulagano kroz institucionalne podrške u održivost i rast organizacija civilnoga društva važnih za demokratizaciju hrvatskog društva. U novom četverogodišnjem razdoblju 2012. – 2016. Nacionalna zaklada se odlučila okrenuti ka podrški organizacija civilnog društva i civilnog društva općenito u suočavanju s novim izazovima, a to su specijalizacija i profesionalizacija, iznalaženje novih izvora financiranja od individualne filantropije do fondova Europske Unije te privlačenje novih ljudskih resursa od novih volontera, članova do novih lidera/liderica u organizacijama civilnoga društva (održivost u smislu financijskih i ljudskih resursa).

U tom kontekstu svoje djelovanje Nacionalna zaklada vidi kao izuzetno važno u smislu podrške pozitivnim društvenim procesima na svim razinama i u svim oblicima društvenog angažmana. Na temelju navedenog, područje utjecaja i učinka Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva potencijalno nalazimo u:

- a) Organizacijskoj održivosti, financijskoj stabilnosti i društvenom i gospodarskom učinku organizacija civilnog društva koje su podržane od strane Nacionalne zaklade;
- b) Značajkama razvijenosti civilnog društva u područjima u kojima su organizacije civilnog društva i druge organizacije, lokalna uprava, inicijative građana i pojedinci, obavljali aktivnosti podržane od strane Nacionalne zaklade;
- c) U pokrenutim društvenim (i gospodarskim) procesima od strane dionika koji su na neki način bili pod utjecajem podrški Nacionalne zaklade;
- d) Kvaliteti života uključujući navike, potrebe, probleme građana kao i aspekte života u lokalnoj zajednici.



# OPĆE TEORIJSKO I KONCEPTUALNO ODREĐENJE ISTRAŽIVANJA DRUŠTVENOG I GOSPODARSKOG UČINKA PODRŠKI NACIONALNE ZAKLADE ZA RAZVOJ CIVILNOGA DRUŠTVA

Prema osnovnom cilju koji jest bio izmjeriti prije svega šire društvene, a onda i potencijalne gospodarske učinke podrški Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, ovo se istraživanje vrlo jasno smješta u metodološki okvir koji se naziva analiza društvenog učinka (eng. social impact analysis - SIA), a kojemu je cilj što je objektivnije moguće obuhvatiti društveni i gospodarski učinak (eng. social and economic impact assessment) djelovanja organizacija civilnoga društva u sklopu provođenja projekata financiranih od strane Nacionalne zaklade.

Kako navodi Glasson (2000), društvene učinke moguće je definirati kao „posljedice koje po ljude imaju bilo koje privatne ili javne aktivnosti koje mijenjaju način na koji ljudi žive, rade, igraju se, odnose se jedan prema drugome, organiziraju svoje vrijeme i ispunjavaju svoje potrebe, sve u svemu – žive i funkcioniraju kao članovi društva“. Dakle, društveni učinci su učinci koje na ljude imaju „razvojne“ aktivnosti, a odnose se na značajne promjene u ljudskim životima koje uključuju promjene načina življenja, kulture, zajednice, političkog sistema, okoliša, zdravlja i općeg dobra, njihovih osobnih prava kao i strahova te aspiracija (CGG, 2006). Učinak u pojedinačnom ljudskom životu je subjektivan – ovisi o dobi, spolu, klasi, iako nešto možda objektivno utječe na nečiji život ne mora nužno biti prepoznato od aktera samih kao učinak. Učinak je subjektivna procjena, osoba može nešto smatrati važnom promjenom u svom životu, bez obzira vodi li to stvarno pozitivnom pravnom rezultatu ili mjerljivoj promjeni u kvaliteti života te osobe. Nužno je sagledati ishode u kontekstu, učinak je procjena promjene, a ona je ovisna o događajima, ljudima i uvjetima koji postoje u određenoj specifičnoj situaciji jednako koliko i o poduzetim aktivnostima – nije nužno da iste aktivnosti donose iste rezultate u različitim prostornim i vremenskim kontekstima (Roche, 1999).

Osnovni tipovi društvenih učinaka spadaju u pet kategorija koje se međusobno preklapaju (CGG, 2006):

- Učinak na životni stil: na način na koji ljudi žive, na njihove odnose s obitelji, prijateljima i drugima u svome okruženju u svakodnevnom životu
- Učinak na kulturu: učinak na običaje, obveze, vrijednosti, jezik, religijska vjerovanja, i druge elemente koji čine društvenu ili etničku grupu različitom u odnosu na druge
- Učinak na zajednicu: učinak na infrastrukturu, javne službe, dobrovoljne organizacije, mreže djelovanja i podrške, i ukupnu koheziju zajednice
- Učinak na kvalitetu života: na osjećaj za mjesto stanovanja, njegovu estetiku i nasljeđe, osjećaj pripadanja, sigurnosti i povoljnosti za život, te aspiracije vezane uz mjesto stanovanja u budućnosti
- Učinak na zdravlje: učinak na mentalno, fizičko i socijalno opće zdravlje

Roche (1999), procjenu društvenog učinka (eng. social impact analysis) tumači kao sistematičnu analizu trajnih i/ili znatnih promjena u životima ljudi – pozitivnih ili negativnih, namjeravanih ili nenamjeravanih, a koje su prouzrokovane ili su posljedica određene aktivnosti ili niza aktivnosti (akcija).

Prema toj definiciji pokazatelji su subjektivne i objektivne procjene promjena u životima građana koji sudionici ovih aktivnosti. S druge strane procjena gospodarskog učinka odnosi se na posljedice u razini ekonomske aktivnosti u danom području. Ovi učinci mogu biti sagledani u smislu: dodane vrijednosti, bogatstva (uključujući nekretnina), osobnog dohotka ili honorara, otvorenih radnih mjesta. Svaka od tih mjera može biti sagledana kao poboljšanje gospodarske dobrobiti lokalnog, regionalnog, nacionalnog stanovništva ili (neprofitnog) sektora. Međutim to ne iscrpljuje sve mogućnosti razumijevanja gospodarskog učinka. Već u samoj definiciji i razlaganju onoga što društveni učinak jest i u odnosu na što se društveni učinak mjeri, jasno je da bilo kakva razvojna intervencija u ljudski okoliš, u zajednicu, društvo ima neminovno ne samo „društveni“ već i „gospodarski“ kao i „okolišni“ učinak. Stoga je, bez obzira na to što se radi različitim i specifičnim ciljeva istraživanja, učinci često dijele na tematske cjeline, na neki način logično i jedino moguće promatrati društveni, gospodarski i okolišni učinak kao društveni učinak u cjelini. U ovom istraživanju, procjena gospodarskog čini samo dio procjene društvenog učinka, a ne zasebnu kategoriju. Primjeri su pokazatelja: volonteri, otvorena radna mjesta, financijska održivost organizacije civilnoga društva.

Temeljem teorijskih spoznaja, do sada provedenih istraživanja i saznanja o djelovanju Nacionalne zaklade osnovna istraživačka pitanja bila su: u kojoj mjeri su organizacije civilnoga društva - udruge koje je Nacionalna zaklada podržavala u institucionalnom razvoju organizacijski razvijene, umrežene, financijski održive te koliko su učinkovite u aktivnostima povezanim s razvojem civilnoga društva? Kako su ove značajke povezane s visinom/načinom podrške

Nacionalne zaklade ovim organizacijama? Kakvi su mjerljivi pozitivni i/ili negativni učinci aktivnosti za građane ili lokalnu zajednicu koji su bili ciljna populacija od strane udruga ili drugih neprofitnih organizacija poduzetih aktivnosti u okviru projekata usmjerenim na razvoj civilnoga društva? Koji su problemi i potrebe civilnoga društva prepoznati kao važni i (ne)riješeni na osobnoj, lokalnoj i nacionalnoj te nadnacionalnoj razini u različitim hrvatskim regijama s obzirom na socio-demografske značajke stanovništva? U kojoj mjeri su ti problemi pokriveni prioritarnim područjima podrški Nacionalne zaklade? Na sva ova pitanja pokušali smo odgovoriti ovom studijom, kako će biti razloženo u sljedećim poglavljima.

## Izazovi, teorijska i praktična rješenja pri konceptualizaciji istraživanja

Izazovi, pa onda i rizici ovog istraživanja povezani su s praktičnim problemima mjerenja društvenog i gospodarskog učinka u okviru zadanog konteksta.

Specifičan izazov ovog istraživanja jest što prije provođenja programa Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva, deset godina unatrag, nije provedena snimka stanja u civilnom društvu koja bi se potom mogla koristiti u komparativnoj analizi. Ova činjenica nije samo povezana s općim smislom i namjerom analize društvenog učinka koja prije svega ima cilj predvidjeti učinak provedbe nekog projekta, te tijekom izvođenja projekta usmjeravati aktivnosti k najboljem mogućem društvenom učinku uz minimiziranje negativnih posljedica, nego, što je također relevantno – krenuli smo u istraživanje učinka bez podataka koji bi označili početnu točku stanja civilnoga društva i onih njegovih aspekata na koji su projekti namjeravali utjecati. Stoga ovo naše istraživanje stoga provodi analizu društvenog učinka nakon što su aktivnosti već provedene, ili u ekonomskom žargonu rečeno: *ex post* bez mogućnosti usporedbe s početnim stanjem.

No, ova metodološka komplikacija predstavljala za nas zanimljiv i premostiv izazov. U nedostatku početne točke, okrenuli smo se pregledavanju dosadašnjih istraživanja o tome kakve sve ishode organizirano djelovanje i ishodi aktivnosti u civilnom društvu mogu imati, te kakve ti ishodi imaju učinke na društvo, zajednicu, organizaciju i pojedinca. Ovo potonje posebno nam se činilo važnim, s obzirom na to da je ishode relativno moguće izmjeriti, no njihove učinke je gotovo nemoguće objektivno zahvatiti. U početnom utvrđivanju i kasnijoj konstrukciji instrumenata, a posebice analizi i interpretaciji, osim na temeljnu metodološku potku analize društvenih učinaka (SIA metodologiju), u mnogome smo se oslanjali na teorije društvenog kapitala (Putnam, 2000, 2002; Fukuyama, 2001; Lin, 2001), teorije društvene mreže (Small, 2009), teorije kompleksnosti i društvene promjene (Escobar, 2001, 2011) te na nalaze istraživanja povezane s organizacijama civilnoga društva na širem europskom prostoru (Maloney i Rossteustcher, 2007). Ovako podržana konceptualizacija

društveni učinak vidi kao učinak na društvo, zajednicu te pojedinca u razvojnom, procesnom smislu u kojemu društvena promjena predstavlja najviši učinak u hijerarhiji društvenih učinaka. Društvena promjena vidi se kao rezultat *bottom-up* procesa koji kreće od razine sudjelovanje građana u događajima i organizacijama, građanskog angažmana u rješavanju problema, međusobnog ophođenja članova zajednice koje zatim rezultira u promjenama svakodnevnih obrazaca ponašanja koje s vremenom mijenjaju zajednicu, društvene institucije i društvo u cjelini (Putnam, 2000, 2002; Fukuyama, 2001; Small, 2009; Escobar, 2001, 2011)

Druga specifičnost i ujedno i izazov ovog istraživanja leži u činjenici da je provođenje istraživanja šireg društvenog učinka, radi specifičnog djelovanja Nacionalne zaklade, vodilo konceptualizaciji istraživanja na više razina pri čemu se prva razina odnosi na organizacije civilnog društva i to primarno udruge građana o čijem načinu provođenja projekta širi društveni učinak izravno ovisi. Radi toga što su one spona između građana i Nacionalne zaklade, prvo je trebalo utvrditi kakav učinak Nacionalna zaklada ima na udruge i na njihovo društveno djelovanje. U tu svrhu izvedena je teorijska konceptualizacija povezana s organizacijskim karakteristikama i tipovima djelovanja i razvoja organizacija civilnoga društva na europskom prostoru općenito i u postsocijalističkim društvima specifično.

Kako navode Maloney i Rossteustcher (2007), od početka kraja 20. st. interes za djelovanje, ali i održivost organizacija civilnoga društva u stalnom je porastu budući da su, kako društvoznastvenici čvrsto vjeruju, pitanja razvoja društvenog kapitala, građanskog aktivizma, ljudskih prava i drugih društvenih vrednota upravo u rukama kolektivnog organiziranog djelovanja, te je prošireno uvjerenje ovi oblici djelovanja jedini mogu kompenzirati danas već izrazito vidljive slabosti i mane modernih demokratskih društava (ibid.). Dobrobit djelovanja organizacija civilnoga društva je mnogostrana jer one „djeluju kao barijera porastu masovnih totalitarnih pokreta, propituju tiraniju vlasti... promoviraju socijalnu koheziju, potiču i utjelovljuju suradnju, povjerenje i reciprocitet te međusobno poštivanje i razvoj građanskih vještina, te su osnovni pokretač procesa sudioničke demokracije u okviru kojih građani mogu smisljeno sudjelovati u odlukama koje ih se osobno tiču“ (ibid., 2007: 3). Pridanost grupama odnosno sudjelovanje u različitim vrstama formalnih i neformalnih asocijacija jedan je od osnovnih načina stjecanja društvenog kapitala, a kako napominje Putnam „društveni kapital čini nas pametnijima, zdravijima, bogatijima, sigurnijima, i više sposobnima za upravljanje stabilnim demokracijama“ (2000: 290). Ključno pitanje organizacija civilnoga društva jest razvoj sudioničke demokracije jer što se društvo više pomiče u smjeru sudioničke demokracije to je više politički zrelo, iz razloga jer sudionička demokracija „njeguje demokratski duh u pojedinaca“, „sudioništvo gradi zajednicu i ohrabruje te olakšava generiranje pozitivnih ishoda društvenog kapitala“ te „sudioništvo čini institucije više učinkovitim instrumentima demokracije“ (Berry et al., 1993: 5). Stoga su organizacije civilnoga društva

jedan od glavnih nositelja pozitivne promjene, no istovremeno obrana civilnoga društva, posebice ljudskih i manjinskih prava od negativnih procesa povezanih s neoliberalnim tržištem kasnog kapitalizma.

No mnogi istraživači drže da je u postmodernom kontekstu dolazi do promjena u prednostima načina na koji se ljudi kolektivno organiziraju. S jedne strane nalazi se opetovana kritika povezana s nalazima istraživanja da se pokreti, inicijative i organizacije civilnoga društva s vremenom sve više profesionaliziraju i birokratiziraju te na taj način sve više bivaju orijentirane na sebe, a sve manje na građanstvo i procese sudioničke demokracije (Jordan i Maloney, 1997). Kako navodi Kriesi organizacije civilnoga društva bivaju sve više orijentirane na „tehnike“ utjecaja na srednju klasu društva, dok se istovremeno u svome radu sve manje oslanjaju na članstvo, a sve više na profesionalno osoblje i državnu infrastrukturu (2007: 119). Međutim, na širem građanskom planu razvijaju se drugačije naklonjenosti i procesi. S mijenom identiteta od kolektivnog ka reflektivnom (Giddens, 1991; Castelles, 1997) pod utjecajem rastućih promjena u komunikacijskoj tehnologiji i strukturama koje povećavaju izloženost pojedinaca drugima, no istovremeno relativiziraju etablirane kulturalne i individualne prakse do mjere u kojoj ništa više ne možemo uzeti „zdravo za gotovo“, odnosno vjerovati u to da postoji „način na koji se nešto radi“ (Gergen, 1991). U kontekstu ovakve radikalne promjene identiteta u postmodernoj svakodnevnici, istraživači pronalaze da se multiplicira broj raznorodnih društvenih interesa te u skladu s time raste kolektivno sudioništvo te se primjerice od šezdesetih na ovamo broj neprofitnih udruženja povećao za tri puta u Austriji, Njemačkoj i Francuskoj (Kriesi, 2007). Dakle, dok se s jedne strane starija tradicionalna udruženja profesionaliziraju i birokratiziraju, sve je veći broj fleksibilnih malih udruga koje se gotovo isključivo oslanjaju na članstvo te su više orijentirane na specifične probleme i zadatke, a manje na šire i opće društvene probleme. Povezujući ove nove trendove s promjenama u postmodernom shvaćanju identiteta, Rothstein navodi kako se radi o „novim individualističkim obrascima sudjelovanja“ odnosno o „solidarističkom individualizmu“ (2001: 20) kao novom obliku volontarističkog okupljanja. Istraživači smatraju kako su ovi novi oblici okupljanja prilagođeni fluidnosti, međuovisnosti i specijalizaciji suvremenog života. Međutim istovremeno su ova dva procesa, s jedne strane profesionalizacije i birokratizacije udruga i s druge strane porasta broja fleksibilnijih udruženja međusobno povezana i međusobno utječu. Kako se organizacije profesionaliziraju tako je prirodno da dio članstva ili građanstva traži više fleksibilne i manje obvezujuće vidove sudjelovanja, a radi osipanja članstva udruge su ovisne o svojoj daljnjoj profesionalizaciji, stalno zaposlenima i čvrstim protokolima rada i djelovanja u društvu (Kriesi, 2007).

Prema pokazateljima studija koje su se bavile karakteristikama hrvatskih organizacija civilnoga društva, specifičnije udruga, radi se, prema prosječnom broju zaposlenika relativno malim organizacijama, slabije organizacijske razvijenosti i financijske održivosti koje su, poput situacije u zapadnoeuropskim

društvima, većinom usredotočene na slobodno vrijeme građana (Maloney i Rossteutscher, 2007; CIVICUS, 2013). Temeljem rezultata istraživanja o udrugama u šest europskih gradova, i dostupnih podataka o hrvatskim udrugama, moguće je očekivati da će se i u našem istraživanju primijetiti asimetrija između dvaju prepoznatih ideal-tipova udruga (Kriesi, 2007). S jedne strane je manjina visoko profesionaliziranih i organizacijski razvijenih udruga koje imaju velike financijske i ljudske resurse (trebaju financijske kako bi mogli plaćati ljudske), a s druge brojna udruženja koja imaju vrlo malo resursa, podsjećaju na „udruženja članova“ imaju simbolično plaćeno osoblje i vrlo male proračune u odnosu na brojnost članstva (ibid.). Ova dva tipa organizacija dobivaju sredstva iz drugačijih izvora, udruženja članova u velikoj mjeri ovisne o članarinama dok profesionalne organizacije više ovisne o drugim izvorima financiranja, u pravilu raznolikijim i izdašnijim te koji više potječu iz javnih proračuna ili pak nekih vrsta privatnih zaklada, te također često iz prodaje vlastitih usluga vlastitom članstvu ili vanjskim klijentima (ibid.). Razlika je dakako i u činjenici da su profesionalne organizacije u svome djelovanju puno neovisnije o svome članstvu za razliku od takozvanih „udruženja članova“.

Nadalje, studije pokazuju i da postoje dva osnovna tipa djelovanja udruga. Jedno je „organizacijsko održanje“, usredotočeno na razvoj organizacije i na njezinu financijsku i organizacijsku održivost, a drugo se odnosi na „instrumentalne aktivnosti“ ili ono koje je usredotočeno na djelovanje i razvoj aktivnosti u društvu (Lelieveldt et al., 2007). Kako nalaze istraživači, iako je usredotočenost na razvoj organizacije važna za djelovanje i budućnost organizacije, događa se da organizacijsko održanje kada je na njemu preveliko težište postane važniji cilj od samog instrumentalnog djelovanja u društvu (Mohr, 1973 prema Lelieveldt et al., 2007). Instrumentalne aktivnosti moguće je podijeliti na one koje su orijentirane na javne politike, te one koje su orijentirane na „klijente“, te u okviru ovoga je moguće govoriti i o udrugama koje instrumentalne aktivnosti „delegiraju“ drugima, stručnjacima na provođenje, te o udrugama koje aktivnosti provode same. Delegiranje instrumentalnih aktivnosti stručnjacima kada je u pitanju instrumentalna aktivnost u domeni javnih politika Lelieveldt i suradnici nazivaju „reprezentacijom“, a kada se aktivnost obavlja sa unutarnjim vlastitim resursima tada se naziva „mobilizacijom“ (2007: 84). Jednako tako kada se instrumentalna aktivnost usmjerena na klijente delegira stručnjacima onda se naziva „servisom“, a ukoliko aktivnost obavljaju članovi udruge tada ju autori nazivaju „aktivacijom“ (ibid.). U studiji o zapadnoeuropskim organizacijama civilnog društva, autori su pronašli da se većina udruga manje bavi organizacijskim održanjem, a većina ih je usmjerena na instrumentalne aktivnosti, i to na one usmjerene na klijente bilo da se radi o servisu ili aktivaciji (ibid.: 94). Radeći na istim empirijskim podacima Zmerli i Newton (2007) navode i kako je uspjeh u angažiranju volontera u radu udruge izrazito je važan za drugu buduću da upravo volonteri pomažu u ‘umrežavanju’, stvarnom ili na apstraktnoj razni, organizacija istog usmjerenja u smislu postizanja zajedničkih ciljeva u društvu. Odnosno stvaraju fine niti povezanosti civilnog društva, kako navode autori.



Problemi učinkovitosti djelovanja udruga, posebice onih koje se orijentiraju na područja bavljenja koja podrazumijevaju građanski i politički aktivizam, odnosno participaciju u odlučivanju na lokalnom i nacionalnom nivou, ne izviru samo iz njihove slabe financijske i organizacijske održivosti već su u međunarodnim istraživanjima opisani kao problemi sve većeg natjecanja među OCD-ima; povećanog pritiska na OCD-e da prikažu rezultate i utjecaj vlastitog rada; povećane potrebe za javnom vidljivošću i medijskom prepoznatljivošću organizacija kako bi bile uspješne u prikupljanju donacija i u javnom zagovaranju; slabog organizacijskog učenja i slabih mehanizama odgovornosti unutar OCD-a te nedostatku profesionalnih normi i standarda u djelovanju OCD-a. Kako navodi Roche (2011), ovih pet elemenata u kombinaciji proizvode raskorak između retorike OCD-a i onoga što one u stvarnosti postižu. Također povećavaju skepticizam povezan sa vrijednošću investiranja u razvoj organizacija civilnoga društva, te smanjuju povjerenje među organizacijama, a dogovore i partnerstva između organizacija sve više zamjenjuju birokratski interesi vezani uz planove i proračune (ibid.). O svim navedenim karakteristikama valjalo je voditi računa prilikom istraživanja društvenog i gospodarskog učinka.

Ova studija društvenim učinkom smatra znatnu promjenu u životima ljudi koja je posljedica određenih intervencija/akcija. U tome smislu, organizacijska razvijenost i financijska uspješnost kao promjene koje se dešavaju na razini OCD-a ukoliko su pod eventualnim utjecajem podrški Nacionalne zaklade nisu učinak već sredstvo za postizanje šireg društvenogospodarskog učinka. Međutim, predispozicija uspjeha mnogih programa i projekata u području razvoja civilnoga društva jest promjena u organizacijskim politikama i praksama, stoga je važno moći procijeniti jesu li se potrebne promjene dogodile. Podloga su teorije organizacijske procjene (OAT) (Lusthaus et al., 2002) prema kojima je za procjenu organizacijske promjene važno, između ostaloga imati podatke o ljudskim i financijskim resursima; sustavima i postupcima; organizacijskoj kulturi; strukturi i organizaciji; kontroli i odgovornosti; programima i uslugama; performansama i rezultatima; učenju i promjeni; vodstvu i procesu donošenja odluka; vanjskoj povezanosti i suradnji. Primjeri pokazatelja su: oprema, ljudstvo, upravljačke vještine vodstva, vlastito vanjsko nadgledanje i vrednovanje, uspješnost u privlačenju donacija, uspjeh u zagovaranju, uspjeh u ostvarivanju ciljeva u okolini kroz aktivnosti, volonterstvo, povezanost s donatorima, privatnim sektorom, lokalnom zajednicom, s tijelima vlasti te umrežavanje s drugim udrugama (ibid.). Stoga, u prvom dijelu prikaza rezultata odgovaramo na istraživačka pitanja povezana s time koliko su udruge koje su primale institucionalnu podršku organizacijski razvijene te financijski održive te s obzirom na to koliki je njihov mobilizacijski kapacitet, a potom i koliko su učinkovite u aktivnostima na projektima povezanim s demokratizacijom i razvojem civilnoga društva.

Povezano sa samim podrškama Nacionalne zaklade koje su utjecale na razvoj i djelovanje udruga, a posljedično i na društvo u cjelini, i ovdje je radi različitih

vrsta podrški, izobrazba te strukturnim okvirima koje je udrugama nudila koje je tijekom 10 godina svojeg postojanja raspisivanjem niza tematskih oblika podrški i provođenjem različitih oblika usluga Nacionalna zaklada provodila, istraživanje je povezano s izazovima izmjere takvog raznovrsnog djelovanja. K tome su ciljevi tih podrški bili brojni i uključivali su demokratizaciju i razvoj civilnoga društva, stabilizaciju organizacija civilnoga društva, umrežavanje i jačanje partnerstva među udrugama, smanjenje regionalnih nejednakosti, povećanje stručnosti osoba koje djeluju u području razvoja civilnoga društva i brojni drugi. Međutim, u okviru ciljeva istraživanja fokusiramo se i posebno ističemo te u svome mjerenju društvenog učinka se i najviše oslanjamo na natječajne koji su stalni te za koje su tijekom godina izdvajana najveća sredstva Nacionalne zaklade, a to su programska područja „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“, „Institucionalna podrška razvoju i/ili stabilizaciji udruge“ te projekti „Zajedno za bolje“ i građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“.

Što se tiče natječaja u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“, primjerice u 2010. godini<sup>3</sup> bilo je moguće poslati prijavu na jednu od tri teme kojima se doprinosi daljnjoj demokratizaciji i razvoju civilnoga društva i to: A/ Aktivnim sudjelovanjem u društvenim procesima (u iznosu od 150 000 do 300 000 kuna), B/ Jačanjem utjecaja kroz umrežavanje (od 20 000 do 40 000 kuna), C/ Ulaganjem za lokalno djelovanje (od 30 000 do 60 000 kuna). Ovim natječajem Nacionalna zaklada je primjerice u 2009. godini financirala projekte „kojima se potiče demokratizacija i razvoj civilnoga društva u Republici Hrvatskoj, sudjelovanje u donošenju i praćenju javnih politika (RH i EU), zagovaranje, kampanje, povezivanje organizacija civilnoga društva u RH na zajedničkim platformama djelovanja kao i povezivanje na razvojnim projektima s europskim mrežama organizacija civilnoga društva u RH na zajedničkim platformama djelovanja kao i povezivanje na razvojnim projektima s europskim mrežama organizacija civilnoga društva, unaprjeđenje demokratskih institucija društva i vladavina prava, neformalno obrazovanje djece, mladih i odraslih za socijalne vještine i aktivno građanstvo, razvoj društvenog kapitala, umrežavanje i prijenos znanja među udrugama u podsektorima, informiranje i dokumentiranje razvoja civilnoga društva u RH ...“ (NZRCD, 2009). Iz ovog doista bogatog opisa raznovrsnih projekata koji su provedeni tijekom 2009. godine i koje je podržala Nacionalna zaklada ipak je vidljivo da se primarno radi o globalnijim društvenim ciljevima usmjerenim na demokratske procese, aktivno građanstvo i zakonodavni okvir te na razvojne organizacijske ciljeve.

Iako ne treba zanemariti potencijal utjecaja provođenja projekata iz programskog područja „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“ na razvoj udruga, posebice stoga što su se udruge mogle uzastopno prijavljivati na

<sup>3</sup> Prema dokumentaciji dostupnoj na: [http://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/natjecaji/natjecaji\\_zaklade/objave\\_i\\_dokumentacija/2010/20\\_kolovoz/ip/tekst\\_natjecaja.pdf](http://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/natjecaji/natjecaji_zaklade/objave_i_dokumentacija/2010/20_kolovoz/ip/tekst_natjecaja.pdf) (pristupljeno 15.01.2014)

navedeni natječaj, još važnije u organizacijskom razvojnom smislu udruga jest financiranje udruga u programskom području pod nazivom Institucionalna podrška razvoju i/ili stabilizaciji udruge koje se provodi od 2004. godine. Ovaj natječaj nije se suštinski mijenjao od svoje uspostave do danas. Mijenjani su jedino iznosi pojedine razine financiranja, dok su uvjeti kontinuirano za svaku od razina institucionalne podrške bili isti.

Prema natječajnoj dokumentaciji iz 2011. godine, institucionalna podrška „predstavlja specifičan dio Programa financijske podrške Nacionalne zaklade kojom se ciljano, na trogodišnji rok, ulaže u organizacijski razvoj i/ili stabilizaciju udruge. Na natječaj se mogu prijaviti udruge registrirane u Republici Hrvatskoj. Podrške se dodjeljuju u 3 kategorije: 1. do Kn 380.000,00 – do 10 podrška za udruge registrirane u RH koje aktivno djeluju najmanje pet (5) godina od dana registracije do dana raspisivanja natječaja; 2. do Kn 170.000,00 – do 10 podrška za udruge registrirane u RH koje aktivno djeluju najmanje tri (3) godine od dana registracije do dana raspisivanja natječaja; 3. do Kn 60.000,00 – do 10 podrška za udruge registrirane u RH koje aktivno djeluju jednu (1) godinu od dana registracije do dana raspisivanja natječaja“. Iako nije jedina utjecajna, ipak ovu vrstu podrške smatramo najvažnijim utjecajem Nacionalne zaklade na razvoj i mjerenje spomenutih unutarnjih značajki udruge, od organizacijske razvijenosti, do umreženosti i financijske održivosti, međutim i kvalitete provođenja projekata.

U okviru građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ (dotacije do 15.000 kuna) Nacionalna zaklada „financira građanske inicijative kojima se potiče razvoj lokalne zajednice, konkretno rješava problem u lokalnoj zajednici i time poboljšavaju uvjeti i kvaliteta življenja u toj zajednici, potiče dobrovoljni/volonterski rad i uključivanje građana te koriste potencijali lokalnog javnog i profitnog sektora“ (NZRCD, 2009). Projektima „Zajedno za bolje“ (od 20.000 do 150.000 kuna) Nacionalna zaklada „financira zajedničke, partnerske projekte udruge, zaklada lokalnih zajednica ili privatnih (nevladinih) ustanova u suradnji s jedinicama lokalne i/ili područne (regionalne) samouprave (mjesni odbori, gradski kotari, gradske četvrti ili lokalne ustanove) u cilju pružanja konkretnih usluga potrebnih za razvoj zajednice, razvoj društvene ekonomije – neprofitnog poduzetništva, te razvoj filantropije i kulture lokalnog davanja u općekorisne svrhe“ (NZRCD, 2007). Ove vrste natječaja, iako pojedinačno i ukupno manje izdašno financirane negoli prethodna navedena programska područja, ciljaju prije svega podrški inicijativama na lokalnoj razini koji su uži u fokusu i čiji su ishodi jasnije mjerljivi. Ove inicijative imaju neposredan učinak na lokalnu zajednicu i pojedince te su stoga iznimno važne u kontekstu razvoja društvenog kapitala i poboljšanja kvalitete života. Do 2006. godine Nacionalna je zaklada ove inicijative financirala putem vlastitih centraliziranih natječaja, no nakon toga do danas građanske su inicijative „Naš doprinos zajednici“ prepuštene četirima regionalnim zakladama koje putem javnog natječaja raspodjeljuju u vlastitoj regiji čime je Nacionalna zaklada pokušala smanjiti regionalne nejednakosti koje postoje i u razvijenosti organizacija civilnoga

društva i u razvijenosti aktivnosti građanstva među različitim hrvatskim regijama.

Kako je razloženo u ovom poglavlju, istraživanje je sa sobom nosilo specifične probleme i rizike povezane s mjerenjem učinka bez mogućnosti komparacije u odnosu na prethodno stanje; činjenice da se učinak mjeri kao posredno djelovanje kroz rad udruga koje su same nositelji nekih vlastitih osobitosti; te činjenice da radi raznolikih projekata koji su se kroz godine mijenjali u načinu podrške, sudjelovanja u podrškama mreža i poticanju stvaranja mreža te sudjelovanja u provođenju aktivnosti financiranih od različitih zaklada i tijela vlasti, postoji objektivni rizik da će znatne aktivnosti koje su posljedica podrški Nacionalne zaklade biti izostavljene iz mjerenja društvenog učinka. Ovdje valja nabrojati također i da radi teškoća u dostupnosti ciljane populacije koja je imala 'koristi' ili na koju su aktivnosti koje su provedene temeljem podrški Nacionalne zaklade utjecale, te radi teškoća u rekonstrukciji događaja od strane aktera, postojao je rizik da učinak neće biti dovoljno široko niti dovoljno detaljno obuhvaćen istraživanjem. Na koncu, radi isprepletenosti utjecaja drugih projekata, javnih politika ili pak izvanjskih gospodarskih okolnosti, postojao je rizik da izmjereni učinak podrški Nacionalne zaklade bude opterećen učinkom drugih čimbenika. Istraživači su uvidjeli da zahvaćanje korisnika aktivnosti projekata, radi etičkih razloga, a i razloga nepristranosti i valjanosti istraživanja neće biti moguće organizirati na način da u istraživanju participiraju ciljane populacije upravo onih udruge koje će sudjelovati u istraživanju. Kako smo uvidjeli da izravnu poveznicu neće biti moguće povući, analiza je provedena na način da premosti tu objektivnu teškoću i umanjí prethodno navedene rizike na način da se tijekom interpretacije i analize podataka vodi računa o tome koliko su pojedini pokazatelji blisko povezani s desetgodišnjim djelovanjem Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva.

## Metoda prikupljanja podataka

U okviru odabira metode prikupljanja podataka u svrhu odgovora na istraživačka pitanja te ispunjavanja svrhe i cilja istraživanja, odlučeno je da će se provesti kvantitativno istraživanje metodom upitnika. Istraživanje je provedeno na 4 različita uzorka: udrugama (N=350) i ostalim neprofitnim organizacijama (N=150) koje su primale podrške Nacionalne zaklade u posljednjih deset godina, pri čemu je kod udruga bilo važno zahvatiti velik broj onih koje su primale podršku institucionalnom razvoju (N=100), zatim na korisnicima aktivnosti neprofitnih organizacija - takozvanoj ciljnoj populaciji (N=600) te na koncu i na uzorku opće populacije građana Republike Hrvatske stratificiranih prema dobi, spolu i obrazovanju te regiji, a koji bi nam služio kao kontekst istraživanja ciljane populacije, svojevrsna kontrolna skupina (N=500).

U tu svrhu bila su konstruirana dva osnovna i dva izvedena upitnika. Upitnik za ostale organizacije civilnoga društva sastoji se od skupina pitanja iz upitnika

za udruge, a upitnici za ciljnu i opću populaciju su bili jednaki što je u skladu s namjerom korištenja opće populacije kao konteksta ili kontrolne skupine. Upitnik za udruge (i dijelom ostale neprofitne organizacije, vidi Dodatak – Upitnici, Upitnik za udruge, pitanja koja su bila korištena u oba uzorka su osvjetljena sivom bojom) sadržava čestice/instrumentarij u svrhu prikupljanja podataka o utjecaju Nacionalne zaklade na organizacijski razvoj i upravljanje te financijsku održivost udruga, na mobilizacijski kapacitet udruga, na ishode aktivnosti udruga i drugih nevladinih neprofitnih organizacija kao preduvjet šireg društvenog i gospodarskog učinka; također u svrhu prikupljanja o percepcijama zaposlenika udruga o izvanjskim društveno-političkim okolnostima koje djeluju na izvođenje projekata u području razvoja civilnoga društva, te percepcijama širih društvenogospodarskih učinaka udruge (vidi: Dodatak – Upitnici, Upitnik za udruge). Upitnik za ciljnu i opću populaciju sadržava čestice povezane s potencijalnim društvenim i gospodarskim učinkom podrški Nacionalne zaklade u civilnom društvu prikupljajući na uzorku ciljne/opće populacije ispitanika podatke o informiranosti o radu udruga, sudjelovanju u aktivnostima udruga i drugih nevladinih neprofitnih organizacija; stavovima, percepcijama i problemima građana vezanim uz organizacije civilnoga društva; stavovima, potrebama i problemima iskazanim od strane građana povezanim s osobnim životom; stavovima, potrebama i problemima iskazanim od strane građana povezanim s lokalnom zajednicom i životom u državi/vremensko-prostornom kontekstu; vrstama i načinima sudjelovanja građana u aktivnostima udruga i/ili drugih nevladinih neprofitnih organizacija; ishodima aktivnosti u kojima su građani sudjelovali; izvanjskim društveno-političkim okolnostima koje su pratile aktivnosti i ishode; o utjecaju aktivnosti poduzetih od strane udruga i drugih nevladinih neprofitnih organizacija i njihovih percipiranih učinaka na pojedinca i na zajednicu na lokalnoj/nacionalnoj razini te pitanja o subjektivnoj i objektivnoj kvaliteti života pojedinca (stavovima, navikama, problemima) prije i poslije poduzetih aktivnosti (vidi: Dodatak – Upitnici, Upitnik za ciljnu/opću populaciju).

Istraživanja na četirima uzorcima provedena su u razdoblju od 20.08. do 15.10. 2013. godine i provela ih je agencija Ipsos Puls d.o.o. iz Zagreba kojoj je putem javnog natječaja Nacionalna zaklada povjerala ovu zadaću. Terenski dio istraživanja proveden je metodom on-line upitnika, a udruge i neprofitne organizacije kontaktirane su putem e-pošte navedene u bazi podataka Nacionalne zaklade i zamoljene da pošalju adresu e-pošte na koju bismo poslali poziv za popunjavanje upitnika na dodijeljenoj mrežnoj adresi. Svim udrugama iz baze podataka desetgodišnjih podrški Nacionalne zaklade je također poslana zamolba da poveznicu na drugi upitnik koji je namijenjen ciljnoj populaciji, distribuiraju među svojim korisnicima. Na ovaj način postupano je i iz razloga što do podataka o korisnicima nije moguće drugačije doći budući da bi se u protivnom slanjem njihovih imena ili pak adresa e-pošte prekršio zakon o tajnosti osobnih podataka građana. Uzorak opće populacije građana anketiran je putem telefonskog istraživanja (CATI).

Istraživači su tijekom konceptualizacije i operacionalizacije istraživanja posebnu pažnju posvetili pitanjima istraživačke etike. Istraživački zadatak je ocijenjen kao etički osjetljiv, kako za Nacionalnu zakladu tako i za organizacije civilnoga društva koje su primale podršku Nacionalne zaklade tijekom desetgodišnjeg razdoblja. Stoga smo protokolima ponašanja unaprijed osigurali da zaštita neprepoznatljivosti udruga i drugih neprofitnih nevladinih organizacija koje su ispunjavale upitnik ne bude ni na koji način kompromitirana. Prije svega, konstrukcija upitnika jest bila takva da su udruge mogle biti sigurne da ih se iz navedenih pitanja neće moći prepoznati. Također, iako metoda on-line upitnika ne omogućuje potpunu anonimnost korisnika budući da se gotovo uvijek na neki način bilježe IP adrese onih koji pristupaju upitniku, provoditelj istraživanja Ipsos Puls d.o.o. niti Nacionalnu zakladu kao niti istraživače nije obavijestio o tome koje su organizacije dostavile kontakte te također niti koje su pristupile ispunjavanju upitnika. Svjesni smo da su neke udruge i druge organizacije civilnoga društva vjerojatno smatrale svojom obvezom da odgovore na anketna pitanja, radi svojeg odnosa „ovisnosti“ o financiranju od strane Nacionalne zaklade. To se posebice odnosi na one udruge koje primaju institucionalnu podršku. Ipak, u obranu etičnosti može se reći da je ovo istraživanje provedeno kako bi služilo vrednovanju rada Nacionalne zaklade, međutim njegove dobrobiti su šire od toga. Instrumenti kao i rezultati ove studije služe i udrugama koje djeluju u području demokratizacije i civilnoga društva kako bi posredno naučile više o procjeni učinka, lakše ocijenile vlastite učinke i bolje planirale buduće aktivnosti, pretočile znanja dobivena ovim istraživanjem u vođenje, praćenje i vrednovanje vlastitih projekata te izvještavanje o vlastitim aktivnostima, poboljšale odnose s donatorima te zajednicom u kojoj djeluju te potencijalno motivirale djelatnike te zajednicu u kojoj djeluju.

Dakako, želja za što iskrenijim odgovorima onemogućila nas je u kontroli brojnih utjecaja na konačan uzorak istraživanja. U namjeri da zaštitimo ciljnu populaciju odnosno korisnike istraživanja, kontaktiranje ove populacije prepustili smo udrugama te nismo mogli kontrolirati parametre povezane s uzorkom ciljne populacije već smo na kraju morali raditi s onime što smo dobili. Budući da se radi o prvom istraživanju ovog tipa koje pokušava sagledati dublje društvene i gospodarske učinke primarno financijskih podrški razvoju civilnoga društva, iako smo na kraju zadovoljni provedenim terenom i osobinama bar triju od četiriju ostvarenih uzoraka, moramo reći da za svaki od njih vrijede određena ograničenja koja prilikom korištenja podataka valja imati na umu, a na njih ćemo pravodobno upozoriti.

# UČINAK INSTITUCIONALNIH PODRŠKI NACIONALNE ZAKLADE NA RAZVIJENOST UDRUGA

## Planirani i dobiveni uzorak udruga

Nacionalna zaklada je izvođaču II. faze istraživanja agenciji Ipsos Puls d.o.o. predala bazu s popisom 1023 jedinstvene organizacije, od čega 738 udruga, te 285 ostalih organizacija. Ipsos Puls d.o.o. je svim organizacijama<sup>4</sup> poslao zamolbu za sudjelovanjem u istraživanju te u tu svrhu toga zamolio da se dostavi adresa e-pošte na koju bi se poslala poveznica za ispunjavanje upitnika. Od ukupnog od 738 udruga pozvanih da sudjeluju u istraživanju, oko 150 (21%) udruga više ne postoji ili je promijenilo adrese e-pošte ('greška' poruka e-pošte). Za sljedećih 27% udruga nije poznato stanje jer nije dostavljen nikakav odgovor. Ukupno 388 udruga (53%) dostavilo je kontakte na koje je bilo moguće poslati poveznicu na upitnik. Na upitnik je u cijelosti odgovorilo 221 od 388 udruga koje su poslale kontakte (57%), odnosno oko 30% (pročišćene) populacije udruga koje su primile podršku Nacionalne zaklade u posljednjih deset godina. Logičkom kontrolom podataka dobivenih istraživanjem izbačena su tri upitnika, a dodatnom analizom izbačeno je još 15 upitnika budući da su na pitanja o podrškama odgovorili da nikada nisu primili nikakvu podršku Nacionalne zaklade<sup>5</sup>. Stoga ukupan konačan uzorak udruga na kojima je provedena analiza i interpretacija podataka iznosi 203, odnosno 25% ukupne populacije udruga koje su primile podršku Nacionalne zaklade.

Jedan od najvažnijih kriterija prema kojima je moguće procijeniti koliko je ostvareni uzorak dobar za interpretaciju jest svakako djelatnost udruga koje su se odazvale istraživanju. Prema Maloney i Rossteustcher (2007) istraživanje udruga civilnoga društva u 6 europskih gradova pokazalo je da postoje 3 glavna segmenta bavljenja, a koja se oblikuju oko domena: a) politike (ljudska prava, nacionalne manjine, zagovaranje, demokratizacija, lokalna politika, urbano planiranje, održivi razvoj), b) gospodarstva (socijalna i humanitarna

pomoć, profesionalne udruge, zdravlje, briga o starijima) i c) slobodnog vremena (pitanja obiteljskog života, dječjeg slobodnog vremena, slobodnog vremena mladih, kulture, glazbe, likovne umjetnosti). Iako je navedenoj tipologiji moguće prigovoriti sa stanovišta ne samo unutarnje nehomogenosti te također i međusobnog preklapanja brojnih kategorija, ona ipak može poslužiti u svrhu razumijevanja povezanosti civilnoga društva/građanstva s drugim sferama društva. Jer, kako naglašavaju autori, unatoč tome što je civilno društvo jasno odvojeno od države, tržišta i obitelji, ova klasifikacija pokazuje kako je ono svojim djelovanjem uglavnom usmjereno na djelovanje i definiciju upravo tih triju domena (ibid. 58).

Kada pogledamo naš ostvareni uzorak udruga u tablici 1, vidi se da je on heterogen prema registriranom području bavljenja. Najveći broj udruga registriran je u područjima socijalnih djelatnosti (39%), zaštite prava (32%) i humanitarnoj djelatnosti (28%), zatim slijede okupljanje i zaštita djece i mladeži (27%), kulturna (20%), ekološka (17%) te zdravstvena djelatnost (13%). Nadalje, osim pitanja registracije udruge, još je važnije pitanje područja u kojemu su udruge djelovale u posljednje tri godine. Najveći broj udruga djelovao je u području rada s mladima (53%) i/ili rada s djecom (43%) i/ili u području socijalne skrbi (40%). Slijede obrazovne djelatnosti (38%), zaštita ljudskih prava (38%), te podrška u razvoju civilnoga društva/organizacija civilnoga društva (38%) podjednako. Nešto manji udio udruga je djelovalo u području humanitarnih aktivnosti (27%), održivog razvoja (19%), zaštite građanskih prava (19%) te kulture općenito (17%). Zastupljene su još udruge koje su djelovale i u područjima diseminacije informacija, očuvanju kulturne baštine, zdravstvenoj skrbi, hobijima (rekreaciji), promociji sportskih aktivnosti, zaštiti ili poticanju prava etničkih manjina, području onečišćenja odnosno gospodarenja otpadom, očuvanju biljnog svijeta, urbanom-ruralnom planiranju, znanosti, tehnici, zaštiti urbanog prostora i skrbi za životinje, te u najmanjoj mjeri one koje su se bavile i duhovnim pitanjima te podrškom braniteljima i stradalnicima Domovinskog rata. Od ostalih navedenih tema koje nisu bile upitnikom utvrđene, udruge su se u posljednje tri godine u najvećoj mjeri bavile javnim zagovaranjem i sudioničkom demokracijom, filmskim i medijskim radionicama, održivom poljoprivredom, zaštitom životinjskih vrsta te pravnom pomoći.

4 Mirna Cvitan iz agencije Ipsos Puls iz Zagreba bila je voditeljica druge faze istraživanja društvenog i gospodarskog učinka podrški Nacionalne zaklade te je bila u kontinuiranom kontaktu i dogovoru s istraživačkim timom Instituta za društvena istraživanja.

5 Iako je vjerojatnost da je ta izjava točna gotovo nikakva, budući da se očigledno radilo ispitniku koji nedovoljno poznaje rad udruge u svim njenim fazama ocijenili smo da te ankete nedovoljno vjerodostojnima te ih isključili iz daljnje analize.

Tablica 1. Prioritetno područje djelatnosti udruge<sup>6</sup>

	Cijeli uzorak
N	203
Socijalna	38,9%
Ostale djelatnosti	36,0%
Zaštita prava	31,5%
Okupljanje i zaštita djece i mladeži	28,1%
Humanitarna	27,1%
Kulturna	20,2%
Ekološka	16,7%
Zdravstvena	13,3%
Okupljanje i zaštita žena	10,8%
Prosvjetna	10,3%
Informacijska	6,9%
Sportska	4,4%
Gospodarska	3,4%
Nacionalna	3,0%
Znanstvena	2,5%
Tehnička	2,0%
Etnička	1,5%
Hobistička	1,5%
Duhovna	1,0%
Udruge Domovinskog rata	0,5%

Uzorak udruga je povoljan za interpretaciju jer su udruge u uzorku zastupljene u bitnim odrednicama kao što je područje bavljenja otprilike u jednakom omjeru u kakvom su zastupljene u registru o dodijeljenim podrškama Nacionalne zaklade, pa tako upravo i u registru najveći broj udruga dolazi iz područja socijalnih djelatnosti i zaštite prava, te zatim okupljanja djece i mladeži i humanitarnih djelatnosti. Dodatnu valjanost podacima daje i činjenica da su anketu ispunjavali uglavnom predsjednici, dopredsjednici, direktori i upravitelji

6 Važno je razumjeti da se kategorije međusobno ne dokidaju te je svaka udruga mogla navesti više kategorija u kojima je registrirana, iz kojeg razloga ukupan postotak nije 100% već se navode postotci onih koji su u okviru cijelog uzorka naveli da je njihova udruga registrirana za određenu djelatnost.

udruga (61% uzorka)<sup>7</sup> koji su ujedno i najveći eksperti kada je u pitanju rad udruge.

## Uzorak u svrhu mjerenja utjecaja podrški na organizacijsku i financijsku stabilnost udruga

Kako je već navedeno u teorijskom okviru, prema dostupnim međunarodnim istraživanjima što se tiče cilja djelovanja udruga na najapstraktnijoj razini postoje dva moguća cilja, prvi jest održavanje organizacije, a drugi ostvarivanja konkretnih ciljeva u društvu (Lelieveldt, Astudillo & Stevenson, 2007). Povezana s prvim ciljem, ciljem održavanja organizacije jest „institucionalna podrška“ Nacionalne zaklade udrugama koja cilja upravo na razvoj organizacija civilnoga društva. Što se tiče kvalitete uzorka u kontekstu mjerenja učinka podrški na organizacijsku razvijenost udruga, anketu su ispunile 122 udruge koje su primale ili još uvijek primaju institucionalnu podršku, što je oko 60% našeg ukupnog uzorka udruga. Što je još važnije istovremeno se radi o čak 61% od ukupnog broja udruga (od ukupno 200) koje su primale institucionalnu podršku Nacionalne zaklade u proteklih 10 godina.

Kako bismo mogli izdvojiti organizacijske značajke udruga na koje se trebamo fokusirati kada govorimo o potencijalnom utjecaju Nacionalne zaklade na razvoj udruga valja ponešto reći o samim uvjetima natječaja dodjele institucionalne podrške. Prema uvjetima natječaja o institucionalnoj podršci, kako bi udruga ostvarila najviši iznos podrške od maksimalno 350 000 do 400 000 kuna godišnje<sup>8</sup> potrebno je da djeluje duže od 5 godina, ima najmanje 3 stalno zaposlene osobe i prihod od najmanje oko 635 000 kn do 750 000 u prethodnoj godini (ovisno o procjeni za godinu natječaja). Za drugu razinu podrške u iznosu od maksimalno 150 000 do 200 000 kuna, udruga mora imati najmanje dvoje, a najviše pet stalno zaposlenih osoba te prihod od najmanje oko 285 000 kn do 350 000 u prethodnoj godini. Za najnižu razinu podrške od prosječno 50 000 do 70 000 kuna mogu kandidirati udruge koje ne moraju imati zaposlene, a ako imaju onda ne smiju imati više od jedne stalno zaposlene osobe te moraju imati prihod od najmanje 85 000 kn do 110 000 kn u prethodnoj godini<sup>9</sup>. Prema podacima o vrsti odnosno visini institucionalne podrške koju su ostvarile udruge iz našeg uzorka možemo zaključiti da se u organizacijskom smislu radi o 37 velikih udruga (30%), 42

7 Anketu je ispunilo, prema dostupnim podacima, 83 predsjednika udruga, 24 direktora ili izvršnih direktora te 6 upravitelja/ravnatelja. U nastavku, ankete je popunilo 7 dopredsjednika/ca, 20 koordinator/ica i 6 voditelja/ice programa, 6 članova upravnog i jedan član izvršnog odbora. Preostale ankete popunili su tajnici/referenti (29), stručni suradnici (15), ili pak u najmanjoj mjeri – osobe zadužene za odnose s javnošću (2), voditelji ureda (3) i jedan volonter (1).

8 Iznosi su se kroz 10 godina mijenjali i varirali između ove dvije vrijednosti.

9 Kao primjer mogu poslužiti opisani uvjeti natječaja za institucionalnu podršku iz 2011. godine, koji su dostupni na stranicama Nacionalne zaklade [http://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/natjecaji/natjecaji\\_zaklade/objave\\_i\\_dokumentacija/2011/19\\_kolovoz/ip/upute.pdf](http://zaklada.civilnodrustvo.hr/upload/File/hr/natjecaji/natjecaji_zaklade/objave_i_dokumentacija/2011/19_kolovoz/ip/upute.pdf), pristupljeno 13.01.2014.

srednje velike udruge (34%) i 43 manjih udruga (36%). Ovaj podatak pokazuje da smo uspjeli svojim uzorkom zahvatiti udruge različite veličina što je u smislu valjanosti i generalizacije podataka povezanih s širim društvenim i gospodarskim učincima podrški Nacionalne zaklade iznimno važno.

Istovremeno, uzorak udruga koje su primale institucionalnu podršku koji čini preko 60% populacije takvih udruga omogućit će nam precizno mjerenje organizacijskog i financijskog učinka institucionalnih podrški Nacionalne zaklade na razvoj organizacija civilnoga društva. Također, budući da je od 122 udruge koje su primile institucionalnu podršku, njih 96 primilo i podršku u vidu financiranja ostvarivanja projekta putem natječaja Nacionalne zaklade moguće je testirati povezanosti između razvijenosti organizacije s jedne i ostvarivanja konkretnih ciljeva organizacije u području razvoja civilnoga društva s druge strane, odnosno utjecaja financijske i organizacijske održivosti udruga na konzistentnost i učinkovitost u aktivnostima koje poduzimaju u područjima razvijanja civilnoga društva.

## Rezultati istraživanja o učincima podrški na financijsku i organizacijsku održivost udruga

Od 203 udruge koje su pristupile istraživanju, 122 su ujedno primale ili još uvijek primaju i financijsku institucionalnu podršku Nacionalne zaklade, što čini čak 61% od ukupnog broja udruga koje su primale institucionalnu podršku od strane Nacionalne zaklade u proteklih 10 godina. Od ukupnog broja udruga koje su primale institucionalnu podršku Nacionalne zaklade (u daljnjem tekstu IP udruge), 56% (N=68) primilo je institucionalnu podršku Nacionalne zaklade u jednom navratu, 30% (N=37) primilo je podršku u dva navrata, a 14% (N=17) u tri ili više navrata. Kako smo naveli, radi se o podjednaku broju velikih (30%), srednjih (34%) i malih udruga (36%). Važno je reći da je primjetno kako je ukupno 21 udruga tijekom vremena promijenilo svoju veličinu. Osam je udruga tijekom perioda od deset godina iz najniže skupine podrški, pa onda i veličine udruge, prešlo na srednju razinu odnosno razvilo se do srednje veličine udruge, devet ih se iz srednje veličine transformiralo u veliku udruhu (prema kriterijima natječaja), a četiri su napravile najveći skok od male do velike udruge. Ovaj podatak sam za sebe govori o iznimno važnom utjecaju podrški Nacionalne zaklade na udruge i njihov organizacijski razvoj.

Da bismo odredili kakav je utjecaj Nacionalne zaklade na udruge u smislu njihovog organizacijskog razvoja, prvo donosimo pregled razlika osnovnih organizacijskih odrednica između udruga koje primaju ili su primale (N=122) i udruga koje nikada nisu primile institucionalnu podršku (N=81). Prvo valja reći da je u obje skupine riječ o udrugama čije se prioritete djelatnosti u omjerima u velikoj mjeri poklapaju, kao što je vidljivo u tablici 2. Također, u prve četiri grupe korisnika obje skupine udruga navele su: mlade, djecu, opću populaciju

i lokalnu zajednicu. Stoga zaključujemo da su uzorci u dvjema osnovnim karakteristikama dovoljno slični da eventualne pronađene razlike u drugim pokazateljima ne proizlaze iz različitosti područja djelovanja ovih dviju skupine udruga. Međutim već sami uvjeti natječaja za institucionalnu podršku diktiraju udrugama unaprijed neke organizacijske uvjete koji bi mogli izdvajati udruge koje primaju institucionalnu podršku i one koje ju ne primaju, posebice kada su u pitanju viši iznosi podrške.

Tablica 2. Koje je prioriteto područje djelovanja udruga koje su primale institucionalnu podršku i ostalih udruga

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Broj ispitanika	81	122
Socijalna	38,3%	39,3%
Okupljanje i zaštita djece i mladeži	30,9%	26,2%
Humanitarna	28,4%	26,2%
Zaštita prava	27,2%	34,4%
Kulturna	23,5%	18,0%
Ekološka	19,8%	14,8%
Zdravstvena	16,0%	11,5%
Informacijska	11,1%	4,1%
Prosvjetna	11,1%	9,8%
Sportska	7,4%	2,5%
Okupljanje i zaštita žena	4,9%	14,8%
Gospodarska	3,7%	3,3%
Tehnička	3,7%	0,8%
Duhovna	2,5%	0%
Etnička	2,5%	0,8%
Nacionalna	2,5%	3,3%
Hobistička	1,2%	1,6%
Znanstvena	1,2%	3,3%
Ostale djelatnosti	32,1%	38,5%

Kako smo naveli u uvodnom dijelu ovog poglavlja, istraživanje udruga u 6 europskih gradova pokazalo je da postoje dva ideal-tipa udruga, a) udruge koje imaju na raspolaganju znatne financijske resurse i stalno zaposleno osoblje – udruge profesionalaca i b) udruge koje imaju vrlo malo stalno zaposlenog osoblja ili ga uopće nemaju te raspolažu malim sredstvima koja uglavnom ubiru



od članarina – udruge članova (Kriesi, 2007). Kako bismo otkrili na koji način se grupiraju udruge u Hrvatskoj, a u kontekstu primanja/ne primanja financijske podrške za institucionalni rast i razvoj, istražili smo organizacijsku održivost i koliko su udruge koje su sudjelovale u istraživanju „profesionalizirane“, od broja zaposlenih do vrsti različitih poslova koje zaposlenici obavljaju, odnosno za koje su specijalizirani.

Rezultati istraživanja pokazuju da sve udruge općenito daju prednost stalnom ili privremenom zapošljavanju zaposlenika na ugovor o radu, a značajno manje na ugovor o djelu. Kako pokazuju rezultati prikazani u tablici 3, prosječan broj stalno i privremeno zaposlenih na ugovor o radu, ali i o djelu u udrugama iznosi prosječno oko 7 zaposlenih (najviše u kategoriji od 3-5 zaposlenih) bez obzira na tip zaposlenja. Samo 25 udruga iz istraživanja trenutno nema u udruzi zaposlenih niti na ugovor o radu niti na ugovor o djelu, već se cjelokupni rad odvija kroz volontiranje. Istovremeno, najveći broj zaposlenih u dobi je od 28 do 35 godina, a dok su zaposleni na ugovor o radu češće srednje stručne spreme, oni na ugovor o djelu češće su visokoobrazovani – pri čemu je jasno da se češće radi o angažiranju vanjskih stručnjaka za rješavanje određenih projektnih dionica prije nego o osobama koje se bave upravljanjem organizacije. Visokoobrazovani djelatnici na ugovor o radu najčešće su društvenog ili pak humanističkog usmjerenja. Navedeni podaci poklapaju se s rezultatima istraživanja o udrugama u gradovima zapadne Europe prema kojemu većina udruga funkcionira upravo s malim ljudskim resursima (Kriesi, 2007). Istovremeno udruge koje su primale institucionalnu podršku od strane Nacionalne zaklade, bilo kao uvjet ili posljedicu natječaja i financiranja, u prosjeku imaju 2 zaposlena na ugovor o radu više u odnosu na udruge koje nisu primale institucionalnu podršku i taj je omjer u prosjeku šest naspram četiri zaposlenika (Mann-Whitney U=6.427, p=.000).

Tablica 3. Broj zaposlenih prema tipu ugovora u udrugama koje su primale institucionalnu podršku i onima koje nisu primale

	Nisu primale institucionalnu podršku					
	0	1-2	3-5	6-10	11-20	> 20
Zaposlenih na ugovor o radu	27,2%	32,1%	22,2%	11,1%	3,7%	3,7%
Zaposlenih na ugovor o djelu	65,4%	18,5%	9,9%	4,9%	1,2%	
Zaposlenih na studentski ugovor	87,7%	12,3%				
	Primale institucionalnu podršku					
	0	1-2	3-5	6-10	11-20	> 20

Zaposlenih na ugovor o radu	8,2%	24,6%	36,9%	19,7%	6,6%	4,1%
Zaposlenih na ugovor o djelu	63,1%	14,8%	13,1%	4,9%	4,1%	
Zaposlenih na studentski ugovor	82,8%	7,4%	3,3%	6,6%		

Ipak, na razini svih zaposlenih u udruzi, bez obzira na ugovor, razlika među udrugama koje su primale institucionalnu podršku (u daljnjem tekstu IP udrugama) i ostalim udrugama je statistički znatna (Mann-Whitney U=6.467 p=.000) te IP udruge u prosjeku zapošljavaju tri zaposlenika više, odnosno u prosjeku 8 dok je to u ostalim udrugama u prosjeku 5 zaposlenika. Ovakva situacija ne čudi s obzirom na to da je 85% predstavnika IP udruga izjavilo da je zahvaljujući institucionalnoj podršci uspjele zaposliti odnosno održati zaposlenje za prosječno 3 djelatnika, što se upravo poklapa s navedenim rezultatom. Također, rezultati pokazuju da bez obzira na to primaju li ili ne institucionalnu podršku udruge, financiranje radnih mjesta najčešće je u obje skupine riješeno iz sredstava dobivenih u okviru projekata-donacija iz nacionalnih izvora. Dakle možemo zaključiti da veći broj djelatnika koje imaju udruge koje primaju institucionalnu podršku proizlazi u najvećoj mjeri upravo iz podrške same.

Što se tiče poslova koje obavljaju osobe koje su zaposlene na ugovor o radu, u tablici 4 može se vidjeti da IP udruge imaju značajno više djelatnika specijaliziranih za financijske poslove (F=6.334, df=201, sig.=0.013) i poslove upravljanja projektima (F=6.796, df=201, Sig.=0.009) te imaju značajno češće na ugovor o radu zaposlene osobe koje obavljaju poslove računovodstva, upravljanja financijama, upravljanja udrugom, projektnim planiranjem, koordinacijom projekata, vođenjem ureda, pisanjem projektnih prijedloga, planiranjem i vođenjem te izvođenjem projektnih aktivnosti, komunikacijom s korisnicima, suradnjom s drugim udrugama, pomaganjem drugim organizacijama civilnoga društva (tablica 5).

Tablica 4. Postoji li osoba specijalizirana za određeni tip poslova u udruzi

	Udruga nije primala IP	Udruga primala IP
	% „Da“	% „Da“
Financijske poslove	67,9%	76,2%
Poslove upravljanja udrugom	82,7%	81,1%
Poslove upravljanja projektima	74,1%	82,0%

Poslove uredništva i izdavanja publikacija	28,4%	26,2%
Poslove upravljanja radom s korisnicima	54,3%	52,5%
Poslove upravljanja javnošću - medijima	34,6%	40,2%

Tablica 5. Koje poslove obavljaju osobe koje su zaposlene na ugovor o radu

	Udruga nije primala IP	Udruga primala IP
	% „Da“	% „Da“
Računovodstvo	32,2%	49,1%
Upravljanje financijama	62,7%	81,2%
Upravljanje udrugom	66,1%	79,5%
Upravljanje izdavaštvom - uredništvo	37,3%	39,3%
Projektno planiranje	69,5%	85,7%
Koordinacija projekata	72,9%	93,8%
Vođenje ureda	74,6%	86,6%
Pisanje projektnih prijedloga	74,6%	90,2%
Planiranje projektnih aktivnosti	74,6%	92,0%
Vođenje projektnih aktivnosti	79,7%	91,1%
Izvršavanje projektnih aktivnosti	91,5%	94,6%
Administrativni poslovi	84,7%	94,6%
Komunikacija s korisnicima	91,5%	92,9%
Rad u različitim odborima	42,4%	50,9%
Rad s korisnicima	91,5%	88,4%
Komunikacija s javnošću - medijima	79,7%	83,0%
Suradnja s drugim udrugama - rad u mrežama udruga	78,0%	85,7%
Pomaganje drugim organizacijama civilnog društva	67,8%	75,0%
Članstvo u međunarodnim asocijacijama	27,1%	42,0%
Lobiranje - javno zagovaranje	54,2%	54,5%
Rad u različitim odborima	37,3%	44,6%

S druge strane, u udrugama koje nemaju institucionalnu podršku, poslove računovodstva, upravljanja financijama, upravljanja udrugom, vođenja ureda, vođenjem projektnih aktivnosti te radom s korisnicima značajno češće bave se volonteri (tablica 6). Iako, dakako, ne znači da volonteri svoj posao ne mogu obavljati jednako dobro ili čak predanije od stalnih zaposlenika, kada je u pitanju volontiranje radi se ipak o ljudima koji, kako bi namaknuli sredstva za život, veliku količinu svoga vremena moraju provesti i u primarnoj, dohodovnoj aktivnosti.

Tablica 6. Koje poslove obavljaju volonteri

	Udruga nije primala IP	Udruga primala IP
	% „Da“	% „Da“
Računovodstvo	23,2%	9,6%
Upravljanje financijama	30,4%	15,8%
Upravljanje udrugom	39,1%	28,9%
Upravljanje izdavaštvom – uredništvo	21,7%	19,3%
Projektno planiranje	46,4%	36,0%
Koordinacija projekata	36,2%	31,6%
Vođenje ureda	30,4%	17,5%
Pisanje projektnih prijedloga	50,7%	38,6%
Planiranje projektnih aktivnosti	52,2%	48,2%
Vođenje projektnih aktivnosti	44,9%	29,8%
Izvršavanje projektnih aktivnosti	73,9%	74,6%
Administrativni poslovi	53,6%	48,2%
Komunikacija s korisnicima	68,1%	70,2%
Rad u različitim odborima	27,5%	28,9%
Rad s korisnicima	78,3%	70,2%
Komunikacija s javnošću - medijima	49,3%	44,7%
Suradnja s drugim udrugama - rad u mrežama udruga	46,4%	47,4%
Pomaganje drugim organizacijama civilnog društva	46,4%	39,5%
Članstvo u međunarodnim asocijacijama	14,5%	18,4%
Lobiranje - javno zagovaranje	30,4%	34,2%
Rad u različitim odborima	23,2%	23,7%



Do sada navedeni podaci ukazuju na to da su udruge koje su primale institucionalnu podršku organizacijski održivije, međutim, znatna razlika između dviju skupina udruga u pogledu promjene statusa zaposlenika u posljednje tri godine, pokazuje potencijalno drugačiju sliku. Fluktuacija zaposlenika općenito je značajno veća u IP udrugama jer su one zaposlile statistički značajno više djelatnika na ugovor o radu u posljednje tri godine (Mann-Whitney  $U=5.956$   $p=.012$ ), međutim također izgubile/otпустиle značajno veći broj djelatnika u odnosu na ostale udruge (Mann-Whitney  $U=5.852$ ,  $p=.020$ ) (tablica 7). Fluktuacija zaposlenika, zanimljivo, nije povezana s trenutnim primanjem institucionalne podrške kao niti s brojem institucionalnih podrška koje je udruga ukupno kroz desetgodišnje razdoblje rada Nacionalne zaklade primila. Sama po sebi možda ne mora biti izravno nepovoljna po organizacijsku održivost udruge, no pitanje jest koliko je povoljna u pogledu učinkovitog ispunjavanja organizacijskih ciljeva budući da udruge s visokom fluktuacijom zaposlenika stalno broje određenu količinu novo-pridošlih koje je potrebno socijalizirati. Kako rezultati ne ovise o variranju institucionalne podrške, iz navedenih rezultata moguće je zaključiti da je fluktuacija zaposlenika potencijalno inherentna organizacijskom upravljanju udruga, samo što ta značajka dolazi više do izražaja u situaciji kada je organizacija u mogućnosti zapošljavati na stalno ili privremeno veći broj zaposlenika.

Tablica 7. Koliko su udruge otpustile/primile novih djelatnika u protekle 3 godine, prosjek zaposlenih/primljenih djelatnika

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Zapostili novih djelatnika na ugovor o radu	3,8	5,4
Zapostili novih djelatnika na ugovor o djelu - studentski ugovor	1,6	4,4
Izgubili - otpustili dotadašnjih djelatnika na ugovor o radu	2,2	3,1

Kada govorimo o broju volontera koje udruga ima (a pitanje je postavljeno u kontekstu ostalih kategorija zaposlenika u udruzi, v. Dodatak – upitnici, upitnik za udruge i organizacije civilnoga društva), govorimo o unutarnjem mobilizacijskom kapacitetu udruge ili o tome koliko je udruga snažna i također organizacijski održiva (Kriesi, 2007). Relativno mali broj udruga iz uzorka izjavljuje da nema volontere, njih tek 20, od čega ih 12 nikad nije primalo institucionalnu podršku. Što se tiče mobilizacijskog kapaciteta, IP udruge nemaju statistički značajno više volontera koji aktivno sudjeluju u radu udruge u odnosu na udruge koje nisu primale institucionalnu podršku. Kao što je vidljivo iz tablice 8 u obje skupine udruga pretežit broj volontera jest između 1 i 40 volontera, s prosjekom u skupini od 6 do 10 volontera, a kada se isključe one udruge koje nemaju volontera, tada je prosjek onih koje imaju u skupini

od 11 do 20 volontera. Ovo također pokazuje da se u našem uzorku radi o organizacijama donekle ograničenog mobilizacijskog kapaciteta djelovanja. Važno je ipak naglasiti da institucionalna podrška organizacijskom razvoju udruge ne ishodi u većem unutarnjem mobilizacijskom kapacitetu udruge bar ne na razini svakodnevnog djelovanja organizacije, iako je još uvijek moguće da rezultira većim mobilizacijskim kapacitetom na razini specifičnih projektnih aktivnosti, o čemu će biti riječi kasnije.

Tablica 8. Koliko udruga ima volontera

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Broj ispitanika	81	122
0	14,8%	6,6%
do 5 volontera	22,2%	22,1%
6 - 10 volontera	17,3%	21,3%
11 do 20 volontera	22,2%	20,5%
21 do 40 volontera	14,8%	18,0%
više od 40 volontera	8,6%	11,5%

Što se tiče ovisnosti o izvorima financiranja, udruge s obzirom na to primaju li ili ne primaju institucionalnu podršku pokazuju sasvim drugačiji tip svakodnevnog djelovanje udruge. One koje ne primaju institucionalnu podršku Nacionalne zaklade u većoj se mjeri oslanjaju na članstvo i na građane u financiranju svojeg djelovanja te planiraju svoje djelovanje tako organizirati i u budućnosti. One koje su primale IP značajno češće financiraju svoj hladni pogon iz sredstava dobivenih iz nacionalnih izvora, a značajno manje u odnosu na udruge koje su bez institucionalne podrške, iz članarina ili pak donacija građana (tablica 9). Udruge bez institucionalne podrške različite izvan-projektne troškove također značajno češće financiraju iz članarina i donacija građana (tablica 10), a također u značajno većoj mjeri planiraju budući rad udruge financirati iz donacija građana (Mann-Whitney  $U=4.160$   $p=.046$ ), kao i članarina (Mann-Whitney  $U=3.735$   $p=.002$ ).

Tablica 9. Na koji način u većoj mjeri financiraju djelovanje udruge: udruge koje su primale institucionalnu podršku

	Iz projekata - donacija financiranih iz nacionalnih izvora	Iz inozemnih - međunarodnih izvora	Iz vlastitih aktivnosti - iznajmljivanja prostorija - seminara	Iz članarina	Iz donacija građana
Troškove osnovne djelatnosti organizacije (hladni pogon):	75,4%	16,4%	5,7%	0,8%	1,6%
Plaće zaposlenih na ugovor o radu:	68,0%	21,3%	3,3%		0,8%
Plaće zaposlenih na ugovor o djelu/ studentski ugovor:	50,0%	9,8%	4,1%	2,5%	
Druge (izvanprojektna) aktivnosti organizacije poput strateškog planiranja, proslave godišnjica, posebnih publikacija:	41,8%	9,0%	32,0%	7,4%	9,8%

Tablica 10. Na koji način u većoj mjeri financiraju djelovanje udruge: udruge koje nisu primale IP

	Iz projekata - donacija financiranih iz nacionalnih izvora	Iz inozemnih - međunarodnih izvora	Iz vlastitih aktivnosti - iznajmljivanja prostorija - seminara	Iz članarina	Iz donacija građana
Troškove osnovne djelatnosti organizacije (hladni pogon):	61,7%	12,3%	8,6%	11,1%	6,2%
Plaće zaposlenih na ugovor o radu:	53,1%	13,6%	2,5%	2,5%	
Plaće zaposlenih na ugovor o djelu/studentski ugovor:	46,9%	11,1%	3,7%		
Druge (izvanprojektna) aktivnosti organizacije poput strateškog planiranja, proslave godišnjica, posebnih publikacija:	35,8%	8,6%	18,5%	17,3%	19,8%

Već je na temelju do sad navedenih analiza moguće pretpostaviti da su organizacije koje primaju IP u početnoj prednosti kada govorimo o potencijalu prijavljivanja projekata i provođenja projektnih aktivnosti budući da imaju i veći broj stalnozaposlenih, bolju i više specijaliziranu organizaciju

svakodnevnog posla te izdašnije i sigurnije financiranje svakodnevnih aktivnosti udruge odnosno posjećaju na ideal-tip „udruga profesionalaca“ (Kriesi, 2007). K tome ispitanici koji su odgovarali u ime IP udruga smatraju da je institucionalna podrška u najvećoj mjeri poslužila upravo poboljšanju kvalitete aktivnosti udruge u području razvoja civilnoga društva, te odmah nakon toga i praktičnijim svrhama poput poboljšanja uvjeta rada udruge ili pak plaćanju osnovnih troškova (hladnog pogona) (tablica 11). No podaci doista pokazuju da je institucionalna podrška za udruge iznimno važna jer organizacijska održivost utječe na financijsku održivost budući da su organizacije koje primaju IP značajno uspješnije u pridobivanju (i ostvarivanju) projekata, dok su udruge s IP ostvarile u prosjeku 55 projekata od osnutka, one koje nisu primale podršku ostvarile su od početka djelovanja u prosjeku 22 projekta (Mann-Whitney  $U=7.160$   $p=.000$ ). Tako je i u posljednje tri godine, jer su udruge koje su primale IP provele u prosjeku 16, dok su ostale provele 9 projekata u tri godine (Mann-Whitney  $U=7.336$   $p=.000$ ).

Tablica 11. Kojim organizacijskim ciljevima je služila institucionalna podrška, prosjek (1 – uopće nije služila, 5 – u potpunosti je služila)

	Prosjek
Specijalizaciji posla koji obavljaju djelatnici	3,8
Poboljšanju uvjeta rada	4,3
Financiranju stalnih troškova organizacije (struja, grijanje, voda, administracija)	4,1
Financiranju prikladnog prostora za rad djelatnika	3,1
Financiranju prostora prikladnog za rad s korisnicima	2,9
Obučavanju djelatnika	3,6
Kupnji opreme potrebne za rad udruge	3,7
Poboljšanju kvalitete aktivnosti udruge u području razvoja civilnog društva	4,5

Udruge koje su primale ili još uvijek primaju institucionalnu podršku imaju značajno više dužih projekata, odnosno projekata koji traju od 6 do 12 mjeseci (Mann-Whitney  $U=7.160$   $p=.000$ ), do dvije godine (Mann-Whitney  $U=6.321$   $p=.000$ ), trogodišnjih (Mann-Whitney  $U=6.032$   $p=.004$ ) i petogodišnjih projekata (Mann-Whitney  $U=5.494$   $p=.020$ ). No to još nije sve, kako pokazuju rezultati analize, u posljednje tri godine, skupina udruga koja nije primala institucionalnu podršku, ostvarila je statistički značajno manje projekata financiranih od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva (Mann-Whitney  $U=6.245$   $p=.001$ ), međutim također manje podrški od strane ministarstava, županija, gradova, općina (Mann-Whitney  $U=6.879$   $p=.000$ ). Udruge koje primaju institucionalnu podršku ostvarile također značajno više projekata financiranih od strane međunarodnih zaklada (Mann-Whitney

U=6.550, p=.0029) i inozemnih vlada (Mann-Whitney U=5.727 p=.004) kao i EU-fondova (Mann-Whitney U=6.520, p=.000).

Sve dosad navedeno upućuje nas na zaključak da se u slučaju istraživanih udruga doista može govoriti o onome što Kriesi (2007) naziva ideal-tipovima udruga. Iako se bave sličnim područjima, djelatnostima i ciljnim populacijama, s jedne strane nalaze se udruge koje imaju na raspolaganju znatne financijske resurse i stalno zaposleno osoblje, takozvane „udruge profesionalaca“, a s druge one koje imaju manje stalno zaposlenog osoblja te raspolažu malim sredstvima koja ubiru u većoj mjeri od članarina – takozvane „udruge članova“ (Kriesi, 2007). Ovakva je organizacijska struktura udruge u izravnoj vezi s tipovima projekata, odnosno strategijama djelovanja ovih udruga u području razvoja civilnoga društva, što pokazuju podaci na razini tipova projekata koje su IP udruge s jedne i ostale udruge s druge strane ostvarile putem natječaja Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. Tako su IP udruge ostvarile značajno više projekata u programskom području „Demokratizacije i razvoja civilnoga društva“ (Mann-Whitney U=6.019, p=.003), a ostale udruge značajno više projekata „Naš doprinos zajednici“ projekata koji su, osim tematski drugačije usmjerenosti, u trajanju kraći i primaju manju financijsku podršku (Mann-Whitney U=3.583, p=.000). U tim svim karakteristikama udruge koje ne primaju institucionalnu podršku podsjećaju na ono što Rothstein (2001) naziva „privremenim zajednicama“, postmodernim načinom okupljanja u udruge civilnoga društva, a koje se baziraju na takozvanom „solidarističkom individualizmu“ ili tipu udruživanja koje je prije usredotočeno na rješavanje konkretnih problema, nego li na trajnije organizacijsko djelovanje. S druge strane, IP udruge usmjerenosti na organizacijsku i financijsku održivost djeluju kao udruge profesionalaca koje ciljaju trajnom, prije nego ad hoc problemskom djelovanju organizacije (Kriesi, 2007).

I daljnji podaci potkrepljuju tezu o idealno-tipskom razdvajanju udruga na ravni institucionalne podrške. Prema mišljenju predstavnika IP udruga o tome što je najviše pozitivno utjecalo na razvoj udruge kao organizacije, iako poput predstavnika ostalih udruga najvišim pozitivnim utjecajem drže upravo kreativnost i predanost vlastitih djelatnika, IP udruge jednako važnom drže upravo institucionalnu podršku, dok je za udruge koje podršku nisu primale silno važan bio volonterski rad (tablica 12). Upravo se u pitanjima važnosti institucionalne podrške i volonterskog rada skupine organizacija značajno i razlikuju, kao i u pitanjima odlaska na međunarodne radionice/seminare, umrežavanja sa drugim organizacijama, suradnjom s tijelima javne/državne uprave, mogućnosti prijavljivanja na EU fondove, povećanoj financijskoj i projektnoj odgovornosti udruga. Za svaku od navedenih stavki, osim volonterskog rada gdje je situacija obratna, IP udruge u značajnoj mjeri više procjenjuju da su pozitivno utjecale na njihov organizacijski razvoj.

Tablica 12. Što je najviše utjecalo na razvoj udruge kao organizacije, prosjek (1 – uopće nije utjecalo, 4 – izrazito je utjecalo)

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Financijska institucionalna podrška	2,4	3,7
Mogućnosti izobrazbe djelatnika kroz programe regionalnog razvoja 5 regionalnih mreža (JAKO, STEP, ŠALTER, MRRAK, EMISIJA)	2,1	2,1
Mogućnosti sudjelovanja djelatnika na međunarodnim radionicama – seminarima	1,9	2,5
Umrežavanje s drugim organizacijama civilnog društva	2,7	3,1
Volonterski rad	3,4	3,2
Uvažavanje i suradnja s lokalnim vlastima	2,9	2,9
Uvažavanje i suradnja s državnim upravom - tijelima vlasti	2,4	2,8
Kreativnost djelatnika organizacije	3,7	3,7
Predanost ciljevima od strane djelatnika organizacije	3,7	3,8
Mogućnost prijavljivanja projekata za EU fondove	2,3	2,9
Povećana financijska i projektna odgovornost udruge	2,7	3,1
Povećana financijska održivost udruge	2,6	3,1

Izgleda da je umreženost udruga, prikazana kao subjektivno značajna od strane predstavnika IP udruga, u izravnoj vezi s razvojem organizacije kao (naj) važni(ji)m ciljem djelovanja udruge. U ovom pitanju IP udruge slijede obrazac pronađen u istraživanjima na europskoj razini te značajno više surađuju s domaćim udrugama, ali i međunarodnim udrugama, tijelima državne i javne uprave te znanstvenim institucijama (tablica 13).

Tablica 13. S kojim institucijama/akterima udruge surađuje, prosjek (1 – ne surađuje, 2 – surađuje)

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Tiskanim medijima	1,9	1,8
Radiopostajama	1,9	1,9

Televizijskim postajama	1,7	1,8
Domaćim udrugama	1,9	2,0
Međunarodnim udrugama	1,4	1,7
Domaćim zakladama	1,8	1,8
Međunarodnim zakladama	1,2	1,3
Tijelima lokalne samouprave	1,9	1,9
Tijelima državne - javne uprave	1,7	1,8
Znanstvenim i - ili visokoobrazovnim institucijama	1,4	1,6
Poslovnim sektorom	1,6	1,6
Javnim sektorom (bolnice, klinike, škole, zavodi, muzeji, galerije)	1,9	1,9

Iako ne postoji značajna razlika u ocjeni suradnje udruga s navedenim institucijama bez obzira na činjenicu da IP udruge surađuju značajno više u odnosu na ostale udruge, udruge koje nikad nisu primale IP procjenjuju da se njihov utjecaj na pojedine aktere/institucije kao posljedica suradnje najviše očituje u „Razumijevanju i zainteresiranosti djelatnika za probleme civilnoga društva“ (63%), dok IP udruge na prvo mjesto stavljaju „Razvijenost programa suradnje“ (62%) (tablica 14) iz čega je jasno vidljivo da sama umreženost doprinosi broju projekata i suradnji na lokalnom i državnoj razini, što je moguće povezati s nalazima objektivno većem broju ostvarenih projekata IP udruga.

Tablica 14. U čemu se u najvećoj mjeri očituju promjene u stavu i kvaliteti praćenja rada OCD-a institucija/aktera s kojima udruge surađuju

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Broj ispitanika	81	122
Razumijevanju i zainteresiranosti djelatnika za probleme civ	63,0%	54,1%
Razvijenosti programa suradnje	55,6%	61,5%
Odnosu djelatnika prema organizacijama civilnog društva	50,6%	54,9%
Educiranosti djelatnika o radu organizacija civilnog društva	42,0%	44,3%
Visini i širini podrške organizacijama civilnog društva	33,3%	32,8%
U nečemu drugome	2,5%	3,3%

U pogledu ostalih, objektivnih i subjektivnih značajki organizacijskog djelovanja i održivosti, a u kontekstu usporedbe udruga koje su primale IP te ostalih udruga, valja reći da je vanjsko vrednovanje kao načelo vrednovanja u svrhu budućeg učinkovitijeg djelovanja udrugama koje nisu primale IP relativno strana praksa. Vanjsko vrednovanje jednom ili više puta provelo tek oko 39% ostalih udruga, od je od IP udruga vanjsko vrednovanje provelo preko 60% udruga, od kojih oko 40% ovakvo vrednovanje provodi jednom godišnje. Što se tiče mjerenja vlastitog društvenog učinka, od ostalih udruga ovakvu je izmjeru napravilo ih je tek nešto preko dvadeset posto, a od onih koje su podršku primale njih preko 40%, od čega dvadeset posto i više od jedanput. Kad je u pitanju vanjsko vrednovanje, pretpostavljamo da većina udruga koja je primala institucionalnu podršku misli upravo na vanjsko vrednovanje Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva, a povezano s institucionalnom podrškom. U svakom slučaju, s obzirom na rezultate koji pokazuju da druge udruge u mnogo manjoj mjeri prolaze bilo kakvu vrstu vanjskog vrednovanja, upravo se ono provedeno od strane Nacionalne zaklade tada jednako tako može smatrati istovremeno i dobrobiti kao posljedicom primanja institucionalne podrške.

Predstavnici obje skupine udruga podjednako visoko ocjenjuju svoje udruge prema karakteristikama poput međuljudskih odnosa, vođenja i upravljanja projektima, izobrazbi i stručnosti djelatnika, pri čemu su najzadovoljniji međuljudskim odnosima u udruzi, spremnošću djelatnika na učenje i razvoj i unutar organizacijsku suradnju, a nešto su manje zadovoljne (iako i dalje s vrlo visokom ocjenom) u obje skupine udruga spremnošću djelatnika na pribavljanje financijskih sredstava (tablica 15).

Tablica 15. Ocjena udruge prema karakteristikama, prosjek (1 – nedovoljan, 5 – odličan)

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Međuljudski odnosi u udruzi	4,4	4,3
Vođenje i upravljanje projektima	4,1	4,2
Educiranost i stručnost djelatnika	3,9	4,1
Spremnost djelatnika na učenje i razvoj	4,2	4,4
Spremnost djelatnika na unutar-organizacijsku suradnju	4,3	4,4
Spremnost djelatnika na izvan-organizacijsku suradnju	4,2	4,1
Spremnost djelatnika na pribavljanje financijskih sredstava	3,7	3,8
Organizacijske sposobnosti djelatnika	4,0	4,1

Što se tiče procjene odgovornosti djelatnika udruge prema svome radu i udruzi općenito, predstavnici obje skupine udruga također podjednako pozitivno procjenjuju odgovornost djelatnika, savjesnost i odgovornost obavljanja poslova, no nešto su manje u svim udrugama općenito proširene prakse zahtjeva da djelatnici udruge pojasne provođenje svojih radnih zadataka, manje se djelatnike poziva na odgovornost ukoliko svoje poslove ne obave na vrijeme te uprava/rukovoditelj u manjoj mjeri kontroliraju obavljanje poslova od strane djelatnika (tablica 16).

Tablica 16. Tvrdnje povezane s radnom odgovornošću djelatnika u udruzi (1 – uopće se ne slažem, 5 – slažem se u potpunosti)

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Djelatnici sebe same smatraju odgovornima za svoje poslove u udruzi.	4,2	4,2
Djelatnici su aktivni u identificiranju mogućih prepreka - rizika u svojim poslovima - aktivnostima.	4,1	4,1
Od djelatnika se često traži da pojasne svoje aktivnosti - provođenje radnih zadataka.	3,5	3,6
Smatram da djelatnici svoje aktivnosti - poslove obavljaju odgovorno.	4,3	4,4
Uprava - koordinator smatra djelatnike odgovornima za obavljanje aktivnosti - poslova za koje su zaduženi.	4,5	4,5
Ukoliko se poslovi - aktivnosti ne obave na vrijeme, drugi djelatnici pozvat će zadužene djelatnike na odgovornost.	3,5	3,6
Ukoliko se poslovi - aktivnosti ne obave na vrijeme, uprava - koordinator pozvat će zadužene djelatnike na odgovornost.	4,0	4,1
U velikoj mjeri ukupan uspjeh udruge na leđima je pojedinaca koji u njoj rade.	4,2	4,3
Budućnost udruge ovisna je o uspješnosti djelatnika u obavljanju svojih poslova - aktivnosti.	4,3	4,4
Kontrola obavljanja poslova - aktivnosti djelatnika od strane uprave - rukovoditelja česta je i temeljita.	4,0	3,8
Djelatnici u ovoj udruzi svoje poslove obavljaju izrazito samosvjesno i odgovorno.	4,3	4,4

No u drugim subjektivnim procjenama ogleđaju se objektivne razlike u okolnostima koje prate rad IP udruga i ostalih udruga, pa su tako predstavnici IP udruga statistički značajno zadovoljniji organizacijskim značajkama udruge koje se odnose na ljudske i materijalne resurse, zadovoljniji su prepoznatljivošću udruge u društvu, radom s korisnicima te suradnjom s tijelima javne/državne uprave. No, bez obzira na to što komparativno stoje objektivno bolje, predstavnici IP udruga su podjednako kao i predstavnici ostalih udruga (ne)zadovoljni financijskom održivošću udruge, no također i suradnjom s domaćim udrugama, suradnjom s tijelima lokalne samouprave, suradnjom udruge s medijima, utjecajem na kreiranje i donošenje nacionalnih politika, te kreiranjem i utjecajem na donošenje odluka na lokalnoj razini (tablica 17).

Tablica 17. Ocijenjeni kapacitet udruge prema karakteristikama, prosjek (1 – minimalno ili nimalo kapaciteta, tek započinjemo, 5 – vrlo zadovoljavajuće, nema puno prostora za poboljšanje)

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Ljudski resursi	3,6	3,8
Ljudski resursi	3,6	3,8
Financijska održivost udruge	3,2	3,3
Materijalni resursi	3,5	3,8
Prepoznatljivost u društvu	4,1	4,2
Prisutnost udruge u lokalnoj zajednici	4,2	4,1
Rad s korisnicima	4,3	4,4
Suradnja s domaćim udrugama	4,0	4,1
Suradnja s tijelima lokalne samouprave (mjesni odbor, općinsko vijeće, gradska skupština i njezina tijela)	3,8	3,8
Suradnja s tijelima javne - državne uprave (ministarstva, agencije)	3,6	3,7
Suradnja udruge s medijima	4,0	4,0
Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje nacionalnih politika	3,2	3,4
Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje odluka na lokalnoj razini	3,6	3,5

S obzirom na organizacijske karakteristike udruge koje su institucionalno podržavane i onih koje nisu primale tu vrstu podršku, možemo reći da su IP udruge organizacijski razvijenije, kako u smislu stalnog broja zaposlenika na ugovor o radu, tako i o specijalizaciji pojedinih djelatnosti. Također IP udruge su uspješnije u privlačenju projekata te su umreženije i surađuju s raznolikim

institucijama u neprofitnom i javnom sektoru. U tom smislu moguće je reći da su financijski održivije. U nekim svojim značajkama, posebice u usporedbi s ostalim udrugama koje imaju manji broj zaposlenika, manji broj projekata i slabije su umrežene, slijedeći Kriesievu (2007) terminologiju možemo reći da IP udruge odgovaraju ideal-tipu „udruga profesionalaca“ unatoč tomu što se ne radi o iznimno velikim financijskim i organizacijskim resursima, a udruge koje nisu primale IP „udrugama članova“. Prvu skupinu predstavljaju udruge profesionalaca prema svojoj organizacijskoj usmjerenosti, djelovanju, orijentiranosti na drugačije izvore financiranja pa prema tome i većoj samostalnosti u odnosu na svoje konstituirajuće tijelo. S druge strane problem naših udruga profesionalaca jest u tome da one, iako imaju značajno veći broj zaposlenih te imaju prosječno značajno veći broj projekata također imaju visoku fluktuaciju zaposlenika što bi ih, čini se, moglo činiti u konačnici manje učinkovitim. Također, usmjerenost na organizacijske ciljeve podrazumijeva privlačenje većeg broja volontera (Maloney i Rossteutscher, 2007) što kod naših „udruga profesionalaca“ ipak nije slučaj. U okviru napravljenih analiza, međutim, dozvoljeno nam je zaključiti samo da institucionalna podrška Nacionalne zaklade pozitivno utječe na organizacijsku razvijenost, umreženost i financijsku održivost udruga. Udruge koje primaju institucionalnu podršku u odnosu na one koje ju ne primaju značajno su više profesionalizirane i (vjerojatno zahvaljujući svojoj profesionalnijoj, a manje članskoj ad hoc orijentaciji) privlače financiranje iz raznolikijih vrsta izvora i manje ovise o članarinama i građanima. Ovi su, međutim, nalazi u skladu s nalazima istraživanja na europskoj razini (Maloney i Rossteuschter, 2007). Koliko su i jesu li, međutim, „udruge profesionalaca“ učinkovitije u provođenju projekata u svojim ishodima u odnosu na „udruge članova“ vidjet ćemo u analizama prezentiranim u sljedećem poglavlju.

## GOSPODARSKI I DRUŠTVENI UČINAK PROJEKATA I INICIJATIVA U PODRUČJU DEMOKRATIZACIJE I RAZVOJA DRUŠTVA

U ovom dijelu analize bavimo se svim četirima uzorcima na kojima je provedeno istraživanje. Kao što je spomenuto u teorijskom i konceptualnom okviru istraživanja, šire društvenogospodarske učinke ovo istraživanje mjeri na dva načina. Jedan je putem ishoda i percipiranih učinaka aktivnosti koje su udruge i druge neprofitne organizacije provodile u društvu. Mjereći ishode pojedinih aktivnosti udruga i neprofitnih organizacija želimo vidjeti koliko su provoditelji projekata koje je financirala Nacionalna zaklada bili učinkoviti u svome djelovanju te time pomogli u ostvarivanju šireg društvenogospodarskog učinka podrški Nacionalne zaklade. Zanimalo nas je u kakvim tipovima projekata su ti ishodi najbolje vidljivi, odnosno mjerljivi, te postoje li razlike među skupinama udruga prema tipu učinkovitih ishoda. To nas je posebice zanimalo u kontekstu utjecaja institucionalne podrške na učinkovitost provođenja projekata u području razvoja civilnoga društva. Drugim riječima, zanimalo nas je i da li je instrumentalno djelovanje odnosno šire društveno djelovanje udruga koje primaju institucionalnu podršku drugačije s obzirom na to jesu li primale institucionalnu podršku.

Drugi način pokušaja zahvaćanja učinka se pak odnosi na ciljnu populaciju – korisnike aktivnosti udruga putem kojih pokušavamo istražiti učinak aktivnosti udruga na njihov život i lokalnu zajednicu, a u čemu nam pomaže opća populacija koja naprosto treba činiti razliku, biti kontrolna skupina. Dakako, više je u tome sadržano problema. Prvi jest što se u slučaju opće populacije također u nekoj mjeri radi o korisnicima-ciljnoj populaciji te su oni time uzorkom također zahvaćeni. Ipak, način na koji smo prikupljali podatke, slanjem upita udrugama, daje nam za pravo da našu ciljnu populaciju doživimo kao eksperimentalnu skupinu kad su u pitanju učinci podrški Nacionalne zaklade na razvoj društvenog kapitala i povećanje kvalitete života pojedinca i zajednice. U istraživanje smo ušli s pretpostavkama da su aktivnosti projekata podržavanih od strane Nacionalne zaklade u društvu proizvele znatne pozitivne društvenogospodarske učinke. Te smo učinke podijelili u više kategorija te ukupno možemo reći da smo smatrali da ćemo u istraživanju pronaći kako je aktivno ili pasivno sudjelovanje građana u aktivnostima organizacijama



civilnoga društva koje su provodile projekte donijela komparativno pozitivne učinke u životima građana. Temeljem teorijskog i konceptualnog okvira upravo ove učinke smatramo osnovom pozitivne društvene promjene kako na lokalnom tako i na razini države.

## Uzorak u svrhu mjerenja instrumentalnog djelovanja i šireg društvenog i gospodarskog učinka

U kontekstu mjerenja šireg društvenog i gospodarskog učinka podrški projektima demokratizacije i razvoja civilnoga društva prvo valja reći da smo uzorak na kojemu smo provodili analize i interpretaciju smanjili na 177 udruga budući da je dodatnih 26 udruga koje su primale institucionalnu podršku navelo kako nikada nije primalo neku drugu vrstu projektnih podrški od strane Nacionalne zaklade te stoga nisu opisale projekt koji bi nam poslužio za mjerenje šireg društvenog i gospodarskog učinka (vidi Dodatak – Upitnici, Upitnik za udruge i organizacije civilnoga društva). Valja reći i da smanjivanje za 26 udruga nije kompromitiralo uzorak u smislu njegovog izgleda prema području djelovanja udruge. Ipak, uzorak opisanih projekata pati od ponekih slabosti. Unatoč činjenici da se radi o istraživanju desetgodišnjeg razdoblja, uzorak je dostatno reprezentativan samo za razdoblje unatrag 5 godina budući da je većina udruga odabrala kao projekt-primjer svog djelovanja jedan od provedenih nakon 2007. godine, odnosno tek ih je 17% odabralo projekt koji je proveden prije 2007. godine. Ovakav rezultat je donekle očekivan jer nije neobično da se ispitanici bolje prisjećaju novijih projekata te o njima preciznije mogu govoriti. Također je radi vremenskog odmaka objektivno teže bilo regrutirati udruge koje su još postojeće, a imale su projekte u počecima djelovanja Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva ili pak pronaći osobe unutar udruga koje se su sudjelovale u projektima koji su provedeni unatrag 8-10 godina. Stoga je najveći broj opisanih projekata proveden je u razdoblju od 2010. do 2012. godine, njih čak 54%, u razdoblju od 2003. - 2009. godine provedeno je njih 30%, a u 2013. godini 16% opisanih projekata.

Ciljevi istraživanja uključivali su i druge neprofitne organizacije poput škola, vrtića ili mjesnih odbora, koje su primale neki vid podrške Nacionalne zaklade u svrhu provođenja projekata u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva. Međutim, regrutiranje tih organizacija i javnih institucija nije bilo tako uspješno kao regrutiranje udruga. Od njih 285 u registru, samo je 88 (31%) dostavilo kontakt na koji su istraživači mogli poslati poziv na on-line upitnik. Od toga su upitnik popunili ispitanici u ime 31 institucije, što je 35% od ukupno

dostavljenih kontakata, i tek 11% populacije<sup>10</sup>. Unatoč početnom optimizmu, slab odziv nije bio iznenađenje. Kako se radi o organizacijama koje imaju drugu svrhu svakodnevnog djelovanja, te je često riječ o velikim kolektivima, bilo je teže doći do nekoga tko je provodio projekt ili tko bi bio voljan odgovoriti na pitanja. To je posebice teško kad su u pitanju jedinice lokalne samouprave kod kojih često poslije izbora dolazi do sveukupne promjene strukture zaposlenika. No kako bilo, radi slabog odziva rezultati istraživanja u ostalim neprofitnim institucijama u kontekstu društvenog i gospodarskog učinka podrški nisu poopćivi te ostaju na razini deskripcije. Međutim, oni su korišteni kao dio ukupnog uzorka svih organizacija civilnoga društva prilikom opisa učinaka koje su projektne aktivnosti kao rezultat podrški imale u društvenogospodarskom smislu.

U ovom dijelu recimo i o uzorcima korisnika i opće populacije građana. Odnos ovih uzoraka prikazan je u tablici 18 iz čega se vidi da su korisnici u odnosu na opću populaciju nešto mlađi i obrazovaniji ispitanici koji dolaze iz urbanijih sredina te da se u tom smislu uzorci ne poklapaju u potpunosti. Ova se situacija donekle može opravdati činjenicom da su upravo takvi (mlađi, obrazovaniji i više urbani) korisnici češća ciljna populacija i u pravilu aktivniji sloj stanovništva kad govorimo o razvoju civilnog društva. Ipak, razlike u populaciji treba imati na umu kada govorimo o mogućim dosegima i ograničenjima ovog istraživanja.

Tablica 18. Socio-demografska obilježja uzoraka opće populacije i korisnika

		Opća populacija	Korisnici
Spol	Muškarci	48,0%	26,8%
	Žene	52,0%	73,2%
Dob	do 30	21,4%	27,6%
	31-59	49,0%	66,0%
	od 60	29,6%	6,4%
Obrazovanje	M	47,81	39,09
	Primarno	19,4%	1,1%
	Sekundarno	64,6%	23,5%
	Tercijarno	16,0%	75,4%
Radni status	Zaposlen(a) na puno radno vrijeme	39,6%	62,8%

10 Radi se o 13 osnovnih i pet srednjih škola i 6 jedinica lokalne samouprave, 3 knjižnice, 1 dječjem domu, 1 socijalno ustanovi i jednom domu za starije i nemoćne te jednom pučkom otvorenom učilištu. U školama je odgovorilo 14 ravnatelja/ica odnosno v.d. ravnatelja, troje nastavnika/ca te jedan stručni suradnik – psiholog. U šest jedinica lokalne samouprave odgovorilo je tri predsjednika mjesnih odbora, a u preostala tri slučaja radi se o savjetnicima ili pak pročelnicima službi. Za knjižnice su odgovarali knjižničari, za pučko otvoreno učilište voditelj programa, a za ostale ustanove – upravitelji istih.

	Zaposlen(a) na pola radnog vremena	,8%	4,5%
	Nezaposlen(a), aktivno tražim posao	13,5%	9,7%
	Nezaposlen(a), želim posao, ali ga ne tražim aktivno	7,6%	3,2%
	Pripravnik - vježbenik	,4%	3,0%
	Umirovljenik(ca)	28,3%	6,7%
	Radim u kućanstvu i na kućanskim poslovima - brinem o djeci	4,6%	1,9%
	Učenik ili student	5,0%	7,2%
	Bolesnik, invalid	,2%	1,0%
Radni status	Trenutno radim posao za koji sam plaćen(a)	42,1%	68,5%
	Trenutno ne radim posao za koji sam plaćen(a), ali sam prije	41,5%	14,7%
	Nikad nisam radio(la) posao za koji sam plaćen(a)	13,5%	2,7%
	Nešto drugo	2,9%	14,1%
Bračni status	Da, imam i živimo u zajedničkom kućanstvu	63,7%	64,7%
	Da, imam, ali ne živimo u zajedničkom kućanstvu	3,0%	9,1%
	Ne, nemam supruga(u) ili stalnog partnera(icu)	33,3%	26,2%
Broj djece	Ne	30,2%	40,9%
	Da, jedno	16,6%	24,4%
	Da, dvoje	38,0%	26,7%
	Da, troje ili više	15,2%	8,0%
Rezidencijalni status	Urbano	54,4%	89,4%
	Ruralno	45,6%	10,6%

## Rezultati istraživanja i zagonetke društvenogospodarskih učinaka

Procijenjeni gospodarski i društveni učinci projekata i inicijativa u izvedbi organizacija civilnoga društva

U prvom dijelu ove studije bavili smo se učincima koje je institucionalna podrška imala na udruge u smislu njihove organizacijske razvijenosti i financijske održivosti. Razmatrali smo način na koji se udruge razvijaju te kako djeluju u društvu. U ovom dijelu nas zanima gospodarski i društveni učinak organizacija civilnoga društva koje su primale podrške Nacionalne zaklade putem različitih vrsta natječaja koje je Nacionalna zaklada raspisivala u posljednjih deset godina. U tu svrhu koristimo podatke koje su nam dostavile udruge, međutim i druge organizacije civilnoga društva koje su provodile ove projekte, kao što je opisano u uvodnom dijelu. Prvo ćemo razmotriti opseg opisanih mjerljivih gospodarskih i društvenih ishoda, zatim ishode prema vrsti projekata da bi se na kraju ovog poglavlja, a prije nego što se pozabavimo širim društvenim i gospodarskim učinkom, vratili na pitanje cilja i načina djelovanja udruga u društvu. U tome dijelu pozabavit ćemo se onime što Leileveldt i suradnici nazivaju „instrumentalnim“ djelovanjem udruga (2007).

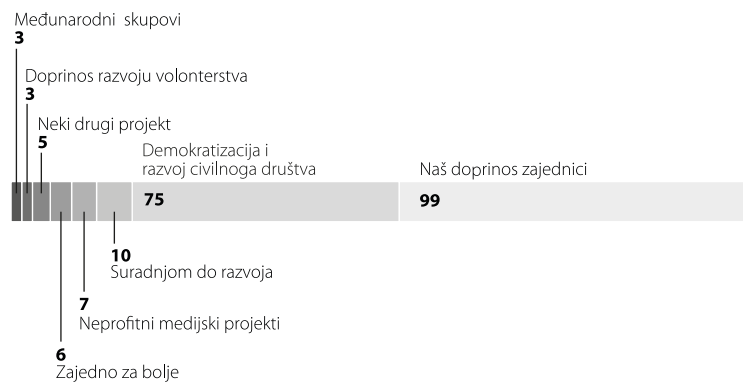
Opći gospodarski i društveni učinci, učinkovitost različitih tipova projekata provedenih u društvu

U ovom dijelu analize bavimo se ishodima koje promatramo kao društvenogospodarske učinke organizacija civilnoga društva, a temeljem projekata koje je predstavnik svake od organizacija odabrao opisati kao odgovor na pitanje: „Molim Vas da odaberete jedan od projekata koje je financirala Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, putem regionalnih zaklada ili izravno putem vlastitog natječaja, o kojemu ćemo malo detaljnije porazgovarati.“ (Vidi Dodatak - Upitnici, Upitnik za udruge i organizacije civilnoga društva). Po izboru projekta ispitanici su odgovarali na pitanja o novcima i drugim resursima utrošenim na provođenje projekta, volonterima i stručnjacima na projektu te tipovima i količini pojedinih namjeravanih ishoda projekta i percipiranim društvenim i gospodarskim učincima projekta. Ovi podaci omogućuju nam da, osim pregleda učinaka prema tipovima projekata, u odnos stavimo ulaganje i ishode i procijenimo međusobne razlike u maksimiziranju koristi prema tipovima projekata i tipovima ishoda. Budući da „ostalnih neprofitnih organizacija“ ima tek 31 odnosno oko 10% ukupne populacije čiji su projekti primili podršku Nacionalne zaklade, u sklopu analize društvenogospodarskih učinaka podrški Nacionalne zaklade u širem društvenom kontekstu, sve neprofitne organizacije promatrat ćemo kao cjelinu. Od 208 organizacija (od čega 177 udruga i 31 druga neprofitna organizacija)



koje su ostvarile različite projekte<sup>11</sup> kao rezultat podrški Zaklade, najveći broj njih odabrao je opisati projekt čije je financiranje osigurano iz programskog područja građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ (99 projekata, odnosno oko 48%) te potom projekte odobrene putem natječaja „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“ (75 projekata, odnosno oko 36%), a u mnogo manjoj mjeri opisani su projekti „Suradnjom do razvoja“ (10 projekata, odnosno oko 5%) i neprofitni medijski projekti (7 projekata, odnosno oko 3%) (vidi grafikon 1). Svi ostali projekti opisani su u puno manje slučajeva<sup>12</sup>. Iz navedenog razloga, kada govorimo o gospodarskim učincima, radi vjerodostojnosti i valjanosti podataka, koristimo samo podatke za navedene četiri skupine projekata provedene od strane udruga (166) i ostalih neprofitnih organizacija (25), građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“, projekte „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“, projekte međunarodne suradnje i razvojne pomoći te neprofitne medijske projekte (što je ukupno N=191 opisanih projekata).

Grafikon 1. Odabrani projekt proveden od strane udruga ili drugih organizacija civilnoga društva u posljednjih 10 godina (N=208)



11 Na ovom mjestu podsjećamo da se radi o svim ostalim projektima ne institucionalnoj podrški, budući da je 26 udruga primalo institucionalnu podršku, međutim nije primalo drugu vrstu projektne podrške pa stoga nisu uključene u uzorak udruga u ovom dijelu analize.

12 Odabrani i opisani projekti kao rezultat natječaja za financiranje građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“, njih 99 čine oko 14% ukupno provedenih takvih projekata (N=719) u zadnjih 10 godina. Ako se računa populacija odnosno ukupan broj uključenih organizacija koje su provodile inicijative „Naš doprinos zajednici“ u zadnjih 10 godina (N=570), tada je postotak organizacija koje u istraživanju sudjeluju ovim projektom oko 17%. Odabrani i opisani projekti iz programskog područja „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“ čine oko 20% ukupno provedenih projekata u okviru ovog natječaja u zadnjih 10 godina (N=369). Ukoliko se također računa broj organizacija koje su provodile projekte ovog tipa u zadnjih 10 godina, ovih 75 organizacija predstavlja čak 34% populacije (N=219). Odabrani projekti međunarodne suradnje i razvojne pomoći, njih 10, čine čak 46% populacije zato što je ovakvih projekata u 10 godina, u odnosu na broj uključenih organizacija. Sedam neprofitnih medijskih projekata čine 18% ukupno provedenih projekata (N=39), odnosno uključenih organizacije koje sudjeluju u istraživanju s ovim projektom čine oko 23% populacije organizacija kojima je odobrena ovakva podrška (N=30).

Za provedene projekte smatrali smo relevantnim odnos između uloženi novaca i uspjeh u angažmanu građana na važnim pitanjima u području razvoja civilnoga društva, što se očituje u privlačenju volontera s jedne strane, te u korištenju stručnjaka na pojedinim pitanjima s druge strane. Kada se informacije prema projektima preračunaju u broj ostvarenih volonterskih angažmana i zaposlenih stručnjaka na uloženi 10 000 kuna od strane Nacionalne zaklade u odabrane projekte, u što valja uračunati i statističku pogrešku uzorka (oko 0.1%), dobiju se sljedeći pokazatelji. Na svakih 10 000 kuna podrški od strane Nacionalne zaklade, organizacije koje provode projekte uspiju prosječno regrutirati šest do osam građana-volontera, pri čemu taj angažman prema tipu projekta značajno varira, tako da u inicijativama „Naš doprinos zajednici“ on iznosi čak 37 do 41 volontera na uloženi 10 000 kuna, dok na projektima „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“ on iznosi dva do tri angažirana volontera na prosječno isto ulaganje. Što se tiče broja stručnjaka koji su po projektu angažirani na duže od godinu dana, taj broj je dakako manji te na ukupni broj projekata na uloženi 10 000 kuna on iznosi u rasponu od 0.6 do 0.7 angažiranih stručnjaka, odnosno 6 do 7 angažiranih stručnjaka na 100 000 kuna podrški Nacionalne zaklade u sve analizirane projekte<sup>13</sup>.

Kad govorimo o tipovima ishoda najveći je broj udruga i ostalih neprofitnih organizacija opisalo na svojim projektima ishode u vidu broja građana osviještenih i informiranih o problemima lokalne zajednice (156), educiranih korisnika (140), broja korisnika potaknutih na kreativnost (71), broja povezanih udruga (64), broja u društvo uključenih korisnika (54), i broja umreženih korisnika (51) (vidi tablicu 19). Što se tiče količine u opisima pojedinih ishoda, na uloženi 10 000 kuna financijske podrške od strane Nacionalne zaklade izračunali smo koliki je bio prosječan ishod prema tipu ishoda. Radi toga što se radi o asimetričnim distribucijama, što je jasno vidljivo i iz podataka u tablici 19, iznosimo podatke o medijanu ili centralnoj vrijednosti svakog pojedinog tipa ishoda. Kako je vidljivo iz tablice 19 u četiri navedene vrste natječaja, organizacije u okviru pojedinačnih aktivnosti<sup>14</sup> uspijevaju prosječno ostvariti na 10 000 uloženi kuna oko 29 obučeni korisnika, osvijestiti i informirati o problemima lokalne zajednice oko 66 građana, potaknuti na kreativnost oko 25 korisnika, povezati oko 2 udruge, uključiti u društvo oko 17 korisnika, a umrežiti oko 19 građana. Također, na uloženi 100 000 kuna neprofitne organizacije su uspjele uvrstiti u prosjeku 3 svoja prijedloga u javne politike i urediti oko 8 gradskih prostora. Ostale podatke moguće je vidjeti u tablici 19. Iako ocjenu valja uzeti s oprezom, možemo reći da su ishodi koje podrške Nacionalne zaklade putem projektnih aktivnosti korisnika postižu iznimno velike i

13 Prema iskazima ispitanika, navedenih 191 projekata udruga odnosno organizacija civilnoga društva ukupno je dobilo financijsku podršku od Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u iznosu od oko 11 493 290 kuna. Istovremeno za vrijeme trajanja projekta, u svrhu provođenja aktivnosti na projektu udruge i organizacije civilnoga društva uključile su 7 958 volontera, a za svrhu provođenja projekta na duže od godinu dana zaposlile su 742 stručnjaka.

14 Ovi podaci dobiveni su računanjem omjera podrške Nacionalne zaklade po projektu i ishoda koje je taj podržani projekt imao.

opsežne, te stavljanje ovih rezultata u kontekst ukupno potrošenih sredstava na projekte od strane Nacionalne zaklade u 10 godina donosi rezultate poput preko milijuna obučanih korisnika, preko 160 000 očišćenih lokacija, preko 45 000 humanitarno zbrinutih korisnika i preko 2000 utemeljenih kulturnih aktivnosti. Dakako, ove su projekcije provizorne i na neki način idealne (kada bi se na svakih 10 000 kuna uloženi od strane Nacionalne zaklade svi projekti bavili u istom omjeru aktivnostima kao u uzorku) jer ne uzimaju u obzir ne samo ogromne varijacije u ishodima, već niti različitost u tipovima aktivnosti na projektima prema projektnim godinama, te se u nekim godinama moglo inzistirati više na umreženim korisnicima, a u drugima na uključivanjem prijedloga u javne politike. Stoga je ukupnu društvenogospodarsku korist gotovo nemoguće izračunati (te bi o praćenju navedenih pokazatelja trebalo voditi računa u budućem razdoblju, a pokazatelje odrediti ex ante).

Tablica 19. Količina ishoda na uloženi 10 000 kuna prema pojedinom tipu ishoda

	N*	Prosjek	Medijan	SD	Raspon
Educiranih korisnika	140	138,8	29,0	505,8	5333,2
Broj osviještenih građana o problemima lokalne zajednice	84	146,9	26,3	591,4	5333,2
Broj informiranih građana o problemima lokalne zajednice	72	193,4	39,2	651,8	5333,0
Broj korisnika potaknutih na kreativnost	71	108,5	24,8	405,1	3332,9
Broj povezanih udruga	64	9,5	1,7	25,3	125,9
Broj u društvo uključenih korisnika	54	43,2	16,8	70,1	384,5
Broj umreženih korisnika	52	91,6	19,6	183,7	898,6
Broj uređenih zajedničkih prostora	35	31,1	1,0	79,6	404,9
Broj građana potaknutih na sudjelovanje u demokratskim procesima	34	138,6	25,2	404,5	2229,1
Broj očišćenih i uređenih lokacija	30	188,5	2,2	627,3	3333,2
Broj uvrštenih prijedloga u javne politike	29	4,5	0,3	18,2	98,3

Broj građana osviještenih o bolestima i stanjima	21	328,9	33,0	784,1	3149,2
Broj korisnika psihološke pomoći	20	53,9	11,7	96,2	399,5
Broj utemeljenih kulturnih aktivnosti	19	6,8	2,0	16,0	67,7
Broj uređenih gradskih prostora	18	58,0	0,8	187,4	786,6
Broj korisnika sportskih ili kulturnih aktivnosti	16	46,9	23,0	65,8	247,6
Novčana pomoć	14	257,8	2,7	599,6	2000,0
Broj osiguranih uvjeta za život korisnika	12	69,8	27,2	76,7	190,9
Broj korisnika pravne pomoći	11	173,3	13,8	427,5	1427,2
Jednokratna humanitarna pomoć	7	23,7	5,0	35,7	99,4
Broj korisnika uspostavljenog javnog servisa	7	26,7	1,5	42,2	99,8
Jednokratna pomoć beskućnicima	5	5,0	3,0	4,1	9,0
Dugotrajna humanitarna pomoć	4	27,6	26,7	29,6	55,4
Dugotrajna pomoć beskućnicima	3	33,6	23,1	19,6	34,8

\* N predstavlja broj opisanih takvih ishoda. Valja imati na umu da je jedan projekt mogao imati više različitih vrsta ishoda.

Kako su vjerojatno svrha i cilj, ali i ciljane populacije ovih različitih vrsta projekata i njihovih aktivnosti bile različite, tako je različit i procijenjeni širi društveni učinak projekata. Tako udruge i druge organizacije koje su provodile projekte u programskom području „Demokratizacija“ u najvećoj mjeri procjenjuju kao ostvareni širi gospodarski učinak „Snažniju povezanost i suradnju civilnoga društva i lokalne samouprave“ (36,1%), „Veću uključenost građana u demokratske procese u društvu“ (29,2%), „Povećanu svjesnost građana o građanskim pravima i dužnostima“ (25%) i „Povećan građanski aktivizam“ (23%), dok udruge i organizacije koje su provodile projekte „Naš doprinos zajednici“ primarno vrednuju „Povećanu kvalitetu provođenja slobodnog vremena“ (39%), zatim također „Snažniju povezanost i suradnju civilnoga društva i lokalne samouprave“ (35,1%), međutim odmah nakon toga „Humanije društvo osjetljivo na probleme pojedinaca sa zdravstvenim

teškoćama/stanjima“ (24,1%), „Kreativnije odrastanje“ (23,4%) i „Povećanu kvalitetu zdravlja“ (20,8%).

Kada govorimo o oprezu u pogledu varijacija u ishodima, u tablici 19 moguće vidjeti da je raspon u ostvarivanju pojedinih ishoda izrazito velik od slučaja do slučaja, posebice je tako kada su u pitanju aktivnosti koje se bave lokalnim ekološkim i humanitarnim akcijama (osiguravanje života korisnicima, čišćenje lokacija) gdje su izrazito velike razlike između prosječne vrijednosti i medijana, a raspon prelazi nekoliko tisuća. Upravo iz tog razloga izrazito je važno razumjeti kakve su i koje razlike među organizacijama civilnog društva zapravo uzrok razlika u njihovim ishodima na istu količinu uloženog novca. Osim razlika u percipiranim društvenogospodarskim učincima postoje razlike, kako u mogućnosti mjerenja ishoda tako i u samim ishodima prema programskom području projekata. Prvenstveno radi se o donekle različitim preferencijama povezanim s ciljanim ishodima na projektima u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnog društva“ i onome u kojemu su građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“. Kako je vidljivo u tablici 20, dok projekti u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnog društva“ preferiraju educiranje korisnika, informiranje i osvješćivanje građana o problemima lokalne zajednice te povezivanje udruga i umrežavanje građana kao ishode svojih aktivnosti, projekti u programskom području građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ kao ishode preferiraju, uz zajedničku kategoriju educiranih korisnika, te osvješćivanje i informiranje građana o problemima lokalne zajednice, također i poticanje korisnika na kreativnost zatim uređene zajedničke prostore i lokacije uz uključivanje korisnika u društvo (inkluziju).

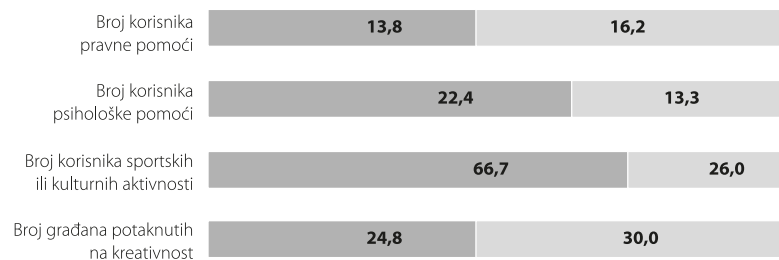
Tablica 20. Preferirane vrste ishoda u projektima „Demokratizacija i razvoj civilnog društva“ i „Naš doprinos zajednici“

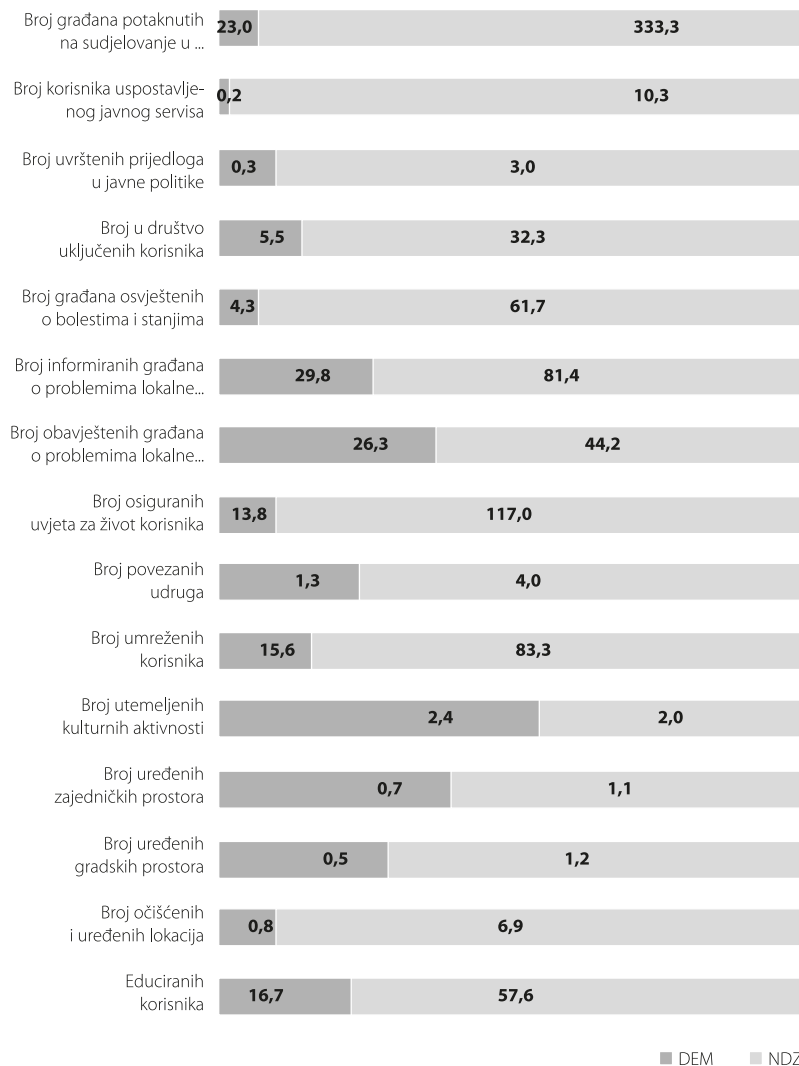
	Demokratizacija	Naš doprinos zajednici
Educiranih korisnika	55	56
Broj osviještenih građana o problemima lokalne zajednice	40	34
Broj informiranih građana o problemima lokalne zajednice	34	27
Broj povezanih udruga na	31	17
Broj umreženih korisnika	27	16
Broj građana potaknutih na sudjelovanje u demokratskim procesima	22	3
Broj u društvo uključenih korisnika	20	26
Broj uvrštenih prijedloga u javne politike	19	4
Broj korisnika potaknutih na kreativnost	17	41

Broj korisnika psihološke pomoći	11	3
Broj građana osviještenih o bolestima i stanjima	6	9
Broj utemeljenih kulturnih aktivnosti	5	12
Broj korisnika sportskih ili kulturnih aktivnosti	5	7
Broj korisnika pravne pomoći	5	3
Broj uređenih zajedničkih prostora	4	28
Broj korisnika uspostavljenog javnog servisa	4	3
Jednokratna humanitarna pomoć	3	3
Broj očišćenih i uređenih lokacija na	3	26
Broj uređenih gradskih prostora	3	14
Broj osiguranih uvjeta za život korisnika	3	8
Novčana pomoć	2	11
Jednokratna pomoć beskućnicima	1	2
Dugotrajna humanitarna pomoć	1	2
Dugotrajna pomoć beskućnicima	0	3

Ipak valja reći da su u navedenim ishodima koji su im u velikoj mjeri prema preferenciji zajednički, građanske inicijative u programskom području „Naš doprinos zajednici“ izdašnije jer dok projekti „Demokratizacije“ prosječno (medijan) educiraju oko 17 korisnika, projekti u programskom području demokratizacije educiraju ih oko 58, jednako tako građanske inicijative osvijeste i informiraju više građana u prosjeku od projekata u području „Demokratizacije“ (grafikon 2).

Grafikon 2. Usporedba ishoda projekata na 10 000 kn uloženi u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnog društva“ i građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ (medijan)





### Različiti ciljevi djelovanja udruga i njihovi različiti ishodi, društveni i gospodarski učinci

Kako smo na prvoj razini analize u ovom poglavlju utvrdili, institucionalna podrška Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva pozitivno je povezana s organizacijskom i financijskom održivošću. To ne znači da je institucionalna podrška istovremeno i jedini prediktor organizacijske i financijske održivosti,

no znači da postoji tip udruga koje primaju institucionalnu podršku i da se taj tip u važnim karakteristikama razlikuje od udruga koje su ostvarivale druge tipove natječaja Nacionalne zaklade. Te se razlike u nekoj mjeri mogu pripisati i djelovanju institucionalne podrške Nacionalne zaklade budući da veći broj njih nije istovremeno uvjet natječaja za dobivanje institucionalne podrške, nego ju možemo smatrati i posljedicom iste. U ovom dijelu kratko se bavimo djelovanjem udruga koje je usredotočeno na djelovanje u društvu, odnosno putem njihovih opisanih projektnih aktivnosti i društvenogospodarskih ishoda želimo utvrditi i načine njihova djelovanja u odnosu na njihovu usmjerenost u organizacijski razvoj.

Uvodno recimo nešto detaljnije o vrstama projekata i razlikama u financijskoj podršci koje su udruge opisale, a za čije su provođenje financiranje ostvarile putem natječaja Nacionalne zaklade. Radi se o projektima koje su predstavnici udruga odabrali opisati kao „projekt primjer“ koji je financiran od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u posljednjih 10 godina. Svaka od udruga opisivala je po jedan projekt. Ukupan broj opisanih projekata prema vrsti projekta prikazan je u tablici 19.

Tablica 19. Odabrani projekt financiran od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva u proteklih 10 godina

Broj ispitanika	203
Projekt u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“	35,5%
Građanska inicijativa „Naš doprinos zajednici“	37,9%
Projekt međunarodne suradnje i razvojne pomoći	4,9%
Neprofitni medijski projekt	3,4%
Neki drugi projekt	1,0%
Udruga nije ostvarila niti jedan projekt - inicijativu	12,8%
Zajedno za bolje	2,0%
Regionalni razvoj	0,5%
Međunarodni skupovi	1,5%
Istraživanje	0,5%

Omjer vrsta opisanih projekata poklapa se s ukupno provedenim projektima financiranim od strane Nacionalne zaklade, te su predstavnici obiju skupina udruga opisivali projekte upravo prema učestalosti provođenja takvih projekata od strane udruga – opisali su tipove projekata koje najčešće, prema podacima provode (tablica 20).

Tablica 20. Udio vrste projekata u ukupnom broju realiziranih projekata financiranih od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnog društva u proteklih 10 godina

	Udruge koje nisu primale IP	Udruge koje su primale IP
Broj ispitanika	81	122
Institucionalna podrška do 70 000 kn	-	9,6%
Institucionalna podrška do 200 000 kn	-	10,9%
Institucionalna podrška do 400 000 kn	-	8,4%
Projekt u programskom području „Poticanje demokratizacije i razvoja civilnog društva“	25,7%	43,1%
Građanska inicijativa „Naš doprinos zajednici“	48,6%	10,2%
Projekt međunarodne suradnje i razvojne pomoći	-	1,9%
Neprofitni medijski projekt	3,4%	3,2%
Međunarodni skupovi	13,7%	7,1%
Istraživanje	1,1%	1,4%
Neki drugi projekt	7,4%	4,1%

Udruge su na taj način opisale sljedeće:

- a) Predstavnicima IP udruga opisali su 89 projekata, od čega
- 54 projekta (60%) povezanih s natječajem „Demokratizacija i civilno društvo“
  - 22 građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“ (25%),
  - 8 projekata „Suradnjom do razvoja“ (15%) i
  - 5 neprofitnih medijskih projekata (9%)
- b) Predstavnicima skupine udruga koja nije primala institucionalnu podršku opisali su ukupno 74 projekta, od čega
- 53 građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ (72%),
  - 17 projekata povezanih s natječajem „Demokratizacija i civilno društvo“ (23%),
  - 2 su projekta „Suradnjom do razvoja“ (2,5%) i
  - 2 neprofitna medijska projekta (2,5%).

U projekte skupine udruga iz našeg uzorka, a koje su primale institucionalnu podršku uloženo je ukupno 8 453 497 kn, prosječno 95 000 kuna po pojedinačnom projektu. U projekte skupine udruga koje nisu primale institucionalnu podršku uloženo je ukupno 1 387 671 kn, prosječno 18 752 kn po pojedinačnom projektu. Ovaj podatak navodimo kako bismo odmah

ukazali na to da su projekti koje su provodile IP udruge uglavnom oni koji su mnogo izdašniji financirani nego li projekti koje su provodile ostale udruge.

U svrhu razumijevanja razlika u privlačenju angažmana volontera usredotočujemo se na projekte koje su udruge provodile za koje smatramo da smo ostvarenim uzorkom postigli zasićenje podacima, a to su projekti „Demokratizacije i razvoj civilnoga društva“, građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“, projekti međunarodne suradnje i razvojne pomoći i neprofitni medijski projekti. Podaci pokazuju da su IP udruge u aktivnosti projekata uključile su ukupno 748 svojih zaposlenika te 507 volontera, što je u prosjeku 8 zaposlenika i 6 volontera, ili 1.5 zaposlenika na jednog volontera. U financijskom smislu IP udruge su uspjele angažirati u prosjeku 6 volontera na uloženi 100 000 kuna. Udruge iz skupine ostalih udruga u aktivnosti projekata uključile su ukupno 482 zaposlenika i 2926 volontera, što je u prosjeku 7 zaposlenika i 40 volontera po projektu, ili 6 volontera na 1 zaposlenika. Odnosno, udruge koje nisu primale IP uspjele su angažirati u prosjeku 210 volontera na 100 000 kuna, odnosno 35 puta više u odnosu na udruge koje su primale institucionalnu podršku.

No kako bismo isključili mogućnost da je ovakav nerazmjer u privlačenju volontera kod dvije skupine udruga isključivo posljedica odabira drugačijih projekata, pri čemu onda jedna vrsta projekata potencijalno svojom naravi i djelovanjem automatski angažira i veći broj volontera, istražili smo malo dublje uspoređujući učinke udruga na razini istih projekata. No ovi rezultati pokazuju da privlačenje volontera nije samo pitanje vrste projekta i njegove svrhe u društvu, već je i pitanje provođenja aktivnosti na projektu. Naime, u projektima u programskom području „Demokratizacije i razvoja civilnoga društva“, IP udruge uspjele su angažirati 7 volontera na 100 000 kuna podrške, dok su ostale udruge uspjele privući na utrošeni isti iznos u istoj kategoriji projekata čak 92 volontera. Što se tiče projekata „Naš doprinos zajednici“, razlike su još izrazitije, budući da su na 100 000 kuna IP udruge angažiraju prosječno 4 volontera, dok su udruge koje nisu primale IP uspjele angažirati prosječno njih 330.

Ukoliko nije ključ u tipu projekta, željeli smo biti sigurni da potencijal za privlačenje građana na angažman u aktivnostima projekata koje provode udruge ne izvire iz teme kojom su se projekti „Demokratizacija i civilno društvo“ i „Naš doprinos zajednici“ bavili, a koje su provodile IP udruge i ostale udruge. Naizgled je, međutim, paradoksalan podatak da su udruge koje imaju drastično manji broj volontera u najčešći od mogućih tema projekata „Naš doprinos zajednici“ navele upravo razvoj volonterstva (dok je to kod ostalih na trećem mjestu), a to je također i jedna od najčešće navođenih tema projekata „Demokratizacija i civilno društvo“ i to također u mnogo većoj mjeri od strane IP udruga, nego od strane ostalih udruga. Dakle doista moramo primijetiti da

iako su teme kao osnovni cilj koje su udruge same navele bili usmjerene na volontiranje, projekti IP udruga privlačili su znatno manje volontera<sup>15</sup>.

Razlike pak među tipovima aktivnosti koje su udruge poduzimale na pojedinim vrstama projekata u smislu različitih programskih područja opet nisu toliko da bi se njima mogla tumačiti razlika u angažiranju građana u smislu volontiranja. Naime, u projektima u programskom području „Demokratizacija i civilno društvo“ udruge se ne razlikuju u procjeni koja je aktivnost bila najvažnija za projekt. Obje skupine ocjenjuju da je to provođenje radionica, seminara. Ipak, u projektima „Naš doprinos zajednici“ ostale udruge značajno češće procjenjuju „Aktivnu u lokalnoj zajednici“ kao ključnu aktivnost, dok se IP udruge zadržavaju na radionicama i seminarima. Iz toga je moguće zaključiti da su ostale udruge doista „lokalno orijentirane“ da je njihovo djelovanje, usmjerenje drugačije od IP udruga te da bi to mogao biti jedan od razloga zašto su one toliko uspješnije u privlačenju aktivnog građanstva, barem u programskom području građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“.

Kao što je prethodno navedeno, skupine udruga razlikuju se već prema tome kojim se tipovima projekata financiranim od strane Nacionalne zaklade najčešće bave. Pa su tako „udruge profesionalaca“ sklone dužim i financijski izdašnjim projektima iz programskog područja „Demokratizacije i razvoja civilnog društva“ dok su „udruge članova“ sklonije svoje aktivnosti ostvarivati kroz građanske inicijative „Naš doprinos zajednici“. S obzirom na to da smo zaključili kako postoji znatna razlika u ishodima ili količini ishoda između ovih dvaju tipova projekata, razložno je zaključiti, te rezultati i pokazuju da je ukupno gledano skupina udruga koje nisu primale institucionalnu podršku u većini ishoda nešto snažnija u količinskom smislu budući da su se građanske inicijative pokazale izdašnije u pogledu ishoda. Međutim, da bismo dobili jasniju sliku o udrugama koje su primale institucionalnu podršku i ostalim udrugama u pogledu količine i usmjerenosti u pojedine tipove ishoda u provođenju projekata usporedili smo prvo preferenciju pojedinih ishoda na projektima<sup>16</sup>, a zatim i u količinskom smislu broj postignutih ishoda na 10 000 uloženi kuna u istom programskom području.

Što se tiče same preferencije vrsta ishoda, IP udruge preferiraju edukaciju građana, te informiranje i osvješćivanje istih o problemima lokalne zajednice, te potom povezivanje udruga i umrežavanje korisnika. Ostale udruge preferiraju

15 Moramo ovdje biti naravno oprezni i svakako reći da je u nekoj mjeri moguće da je orijentacija na „volontiranje“ kao temu projekta mogla biti shvaćena na drugačije načine, dok su jedni volonterstvo mogli vidjeti kao privlačenje volontera koji će onda biti angažirani u svrhe projekta, drugi su mogli volonterstvo shvatiti kao promicanje vrijednosti volontiranja pri čemu im onda privlačenje samih volontera ne bi morao biti ciljem. Međutim, kako postoji značajna razlika između IP i ostalih udruga u pitanju privlačenja volontera bez obzira na tip projekta, iako tu i tamo ima ovakvih navedenih razlika, malo je doista nevjerojatno pomisliti da bi baš svi projekti jednih i drugih biti shvaćeni na jedan odnosno drugi način.

16 Pritom mislimo na broj projekata koji su opisali pojedine ishode. Pritom su ispitanici u okviru projekta koji su odabrali za opisivanje mogli opisati broj ishoda po želji.

kao ishode također educiranje korisnika, međutim odmah zatim i poticanje korisnika na kreativnost, te uključivanje korisnika u društvo i povezivanje udruga, međutim vrlo im je blisko i uređivanje lokacija. Ova situacija dakako direktna je posljedica izbora tipova projekata. No više će nas zanimati postoje li razlike u preferiranim ishodima kada su u pitanju projekti iz istog programskog područja.

Što se tiče usporedbe IP i ostalih udruga prema ishodima na projektima iz istog programskog područja prvo se bavimo „Demokratizacijom i civilnim društvom“. Obje skupine preferiraju slične ishode kao što se može vidjeti u tablici 21, i to educiranje korisnika na prvom mjestu, osvješćivanje i informiranje građana, zatim povezivanje udruga i sve ostalo. Jedino u čemu se udruge doista razlikuju jest u broju takvih opisanih aktivnosti unutar takvih projekata, što je posljedica činjenice da su IP udruge u znatno većoj mjeri radile u ovom programskom području.

Tablica 21. Broj opisanih aktivnosti prema tipovima aktivnosti u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnog društva“

	Ostale udruge	IP udruge
Educiranih korisnika	11	43
Jednokratna pomoć beskućnicima	0	1
Dugotrajna pomoć beskućnicima	0	0
Jednokratna humanitarna pomoć	1	2
Dugotrajna humanitarna pomoć	0	1
Novčana pomoć	1	1
Broj očišćenih i uređenih lokacija	0	3
Broj uređenih gradskih prostora	2	1
Broj uređenih zajedničkih prostora	2	2
Broj utemeljenih kulturnih aktivnosti	4	1
Broj umreženih korisnika	5	21
Broj povezanih udruga	7	23
Broj osiguranih uvjeta za život korisnika	2	1
Broj osviještenih građana o problemima lokalne zajednice	6	33
Broj informiranih građana o problemima lokalne zajednice	6	26
Broj građana osviještenih o bolestima i stanjima	2	4
Broj u društvo uključeni korisnika	5	13
Broj uvrštenih prijedloga u javne politike	2	17

Broj korisnika uspostavljenog javnog servisa	0	4
Broj građana potaknutih na sudjelovanje u demokratskim procesima	3	19
Broj korisnika potaknutih na kreativnost	6	10
Broj korisnika sportskih ili kulturnih aktivnosti	4	0
Broj korisnika psihološke pomoći	3	8
Broj korisnika pravne pomoći	3	2

Upravo obrnuta je situacija u programskom području „Naš doprinos zajednici“ kao što se može vidjeti u tablici 22. No situacija je u pogledu izbora tipa aktivnosti u programskom području jednaka, ne postoje značajnije razlike u izboru tipova aktivnosti što znači da je zapravo u oba programska područja moguće uspoređivati učinke budući da su preferirane aktivnosti bile vrlo slične.

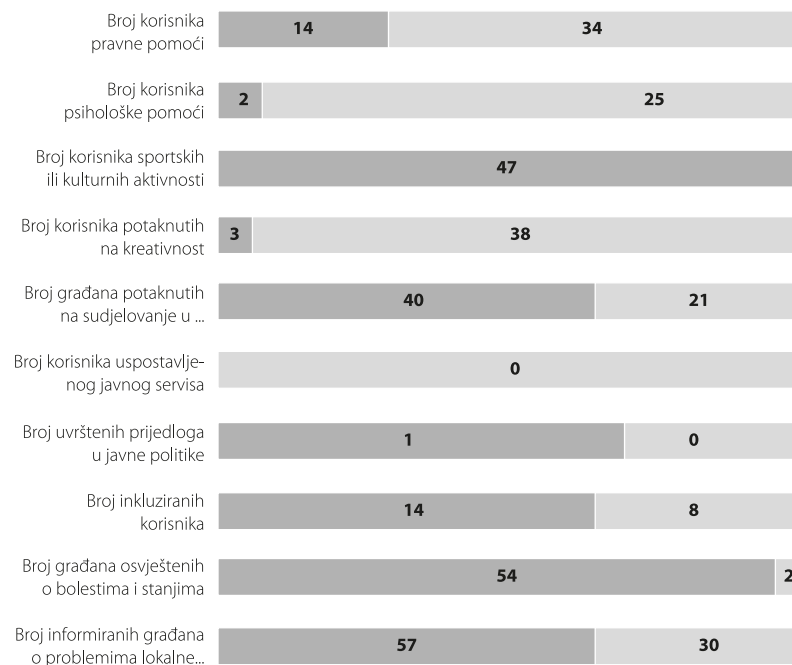
Tablica 22. Broj opisanih aktivnosti prema tipovima aktivnosti u programskom području „Naš doprinos zajednici“

	Ostale udruge	IP udruge
Educiranih korisnika	36	10
Jednokratna pomoć beskućnicima	0	0
Dugotrajna pomoć beskućnicima	1	0
Jednokratna humanitarna pomoć	2	1
Dugotrajna humanitarna pomoć	0	1
Novčana pomoć	1	0
Broj očišćenih i uređenih lokacija	16	9
Broj uređenih gradskih prostora	9	3
Broj uređenih zajedničkih prostora	12	10
Broj utemeljenih kulturnih aktivnosti	5	4
Broj umreženih korisnika	8	5
Broj povezanih udruga	10	4
Broj osiguranih uvjeta za život korisnika	3	1
Broj osviještenih građana o problemima lokalne zajednice	16	12
Broj informiranih građana o problemima lokalne zajednice	10	10
Broj građana osviještenih o bolestima i stanjima	6	2
Broj u društvo uključenih korisnika	18	5
Broj uvrštenih prijedloga u javne politike	2	2

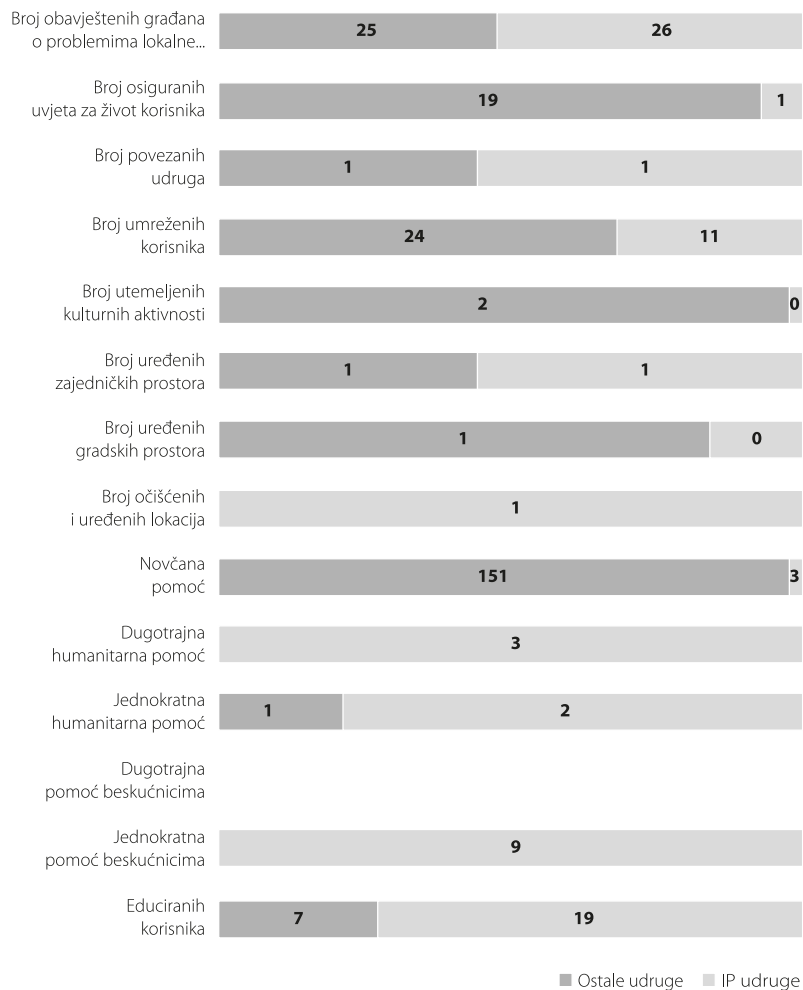
Broj korisnika uspostavljenog javnog servisa	3	0
Broj građana potaknutih na sudjelovanje u demokratskim procesima	1	1
Broj korisnika potaknutih na kreativnost	23	8
Broj korisnika sportskih ili kulturnih aktivnosti	3	2
Broj korisnika psihološke pomoći	3	0
Broj korisnika pravne pomoći	1	2

Usporedni podaci prema programskim područjima, koji se mogu vidjeti u grafikonima 3 i 4 pokazuju da su udruge koje su primale institucionalnu podršku u većini ishoda manje učinkovite u odnosu na ostale udruge. U projektima u području „Demokratizacije i civilnog društva“ koje IP udruge provode češće, u pogledu medijana na 10 000 uloženi kuna ove su udruge učinkovitije u kvantitativnom smislu u odnosu na ostale udruge samo u ishodima broja korisnika pravne i psihološke pomoći, i broja građana potaknutih na kreativnost. U svim ostalim, a usporedivim ishodima, ostale udruge postižu veći broj ishoda.

Grafikon 3. Ishodi aktivnosti u projektima u programskom području „Demokratizacija i razvoj civilnoga društva“

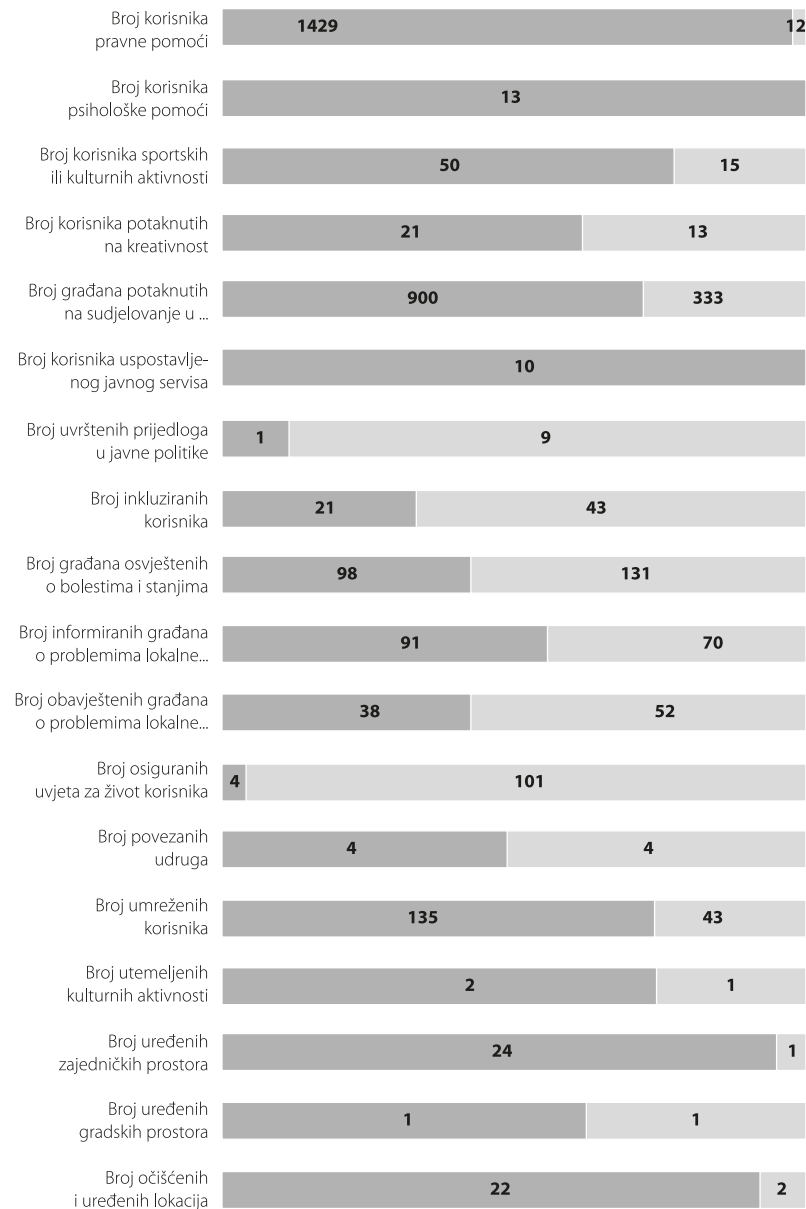




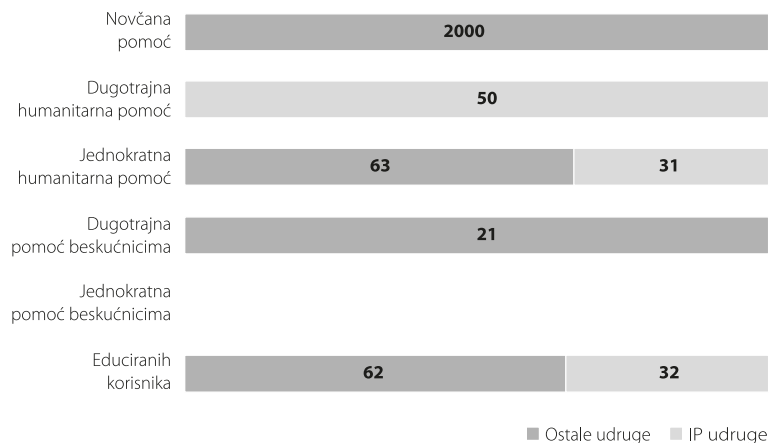


U građanskim inicijativama „Naš doprinos zajednici“ IP udruge postižu u kvantitativnom smislu bolje učinke na 10 000 kuna prikazane u vidu medijana u broju uvrštenja prijedloga u javne politike, u broju u društvo uključenih korisnika, u broju građana osviještenih o bolestima i stanjima. Također se, za razliku od ostalih udruga više bave pružanjem dugotrajne humanitarne pomoći te su u tome i u kvantitativnom smislu učinkovite. Međutim u svim ostalim ishodima, ostale udruge pokazuju nešto višu ili ponekad znatno višu srednju vrijednost.

Grafičkon 4. Ishodi aktivnosti u projektima u programskom području „Naš doprinos zajednici“







Kako rezultati pokazuju da postoji trend da udruge koje nisu primale IP imaju nešto više rezultate u mnoštvu ishoda, opravdano je upitati se zašto je tome tako. Logično bi bilo očekivati da financijski i organizacijski održivije institucije imaju snažniji učinak po pojedinom projektu odnosno da su učinkovitije. Postoji mogućnost da su udruge koje su dobivale institucionalnu podršku od strane Nacionalne zaklade imale preferirale drugačije djelovanje te stoga ovi rezultati dobro odražavaju ono u što su bile usmjerene udruge koje nisu primale institucionalnu podršku od strane Nacionalne zaklade, a loše ono na što su bile usmjerene udruge koje su podršku primale. No ipak, opisane ciljne populacije ovih dviju udruga se poklapaju, a postojala je i mogućnost otvorenih odgovora i ispitanici su mogli navesti drugačije tipove ishoda od predviđenih koji i nisu nužno mjerljivi brojčano, međutim to se nije dogodilo. No budući da nalazi pokazuju da su IP udruge uspješnije u pribavljanju projekata od udruga koje ne primaju institucionalnu podršku moguće je i da su organizacijski resursi IP udruga raspodijeljeni na više projekata, na različite dugoročne i kratkoročne aktivnosti koje nisu dijelom opisanih tipova projekata. Iz razloga što ne usmjeravaju svu svoju snagu isključivo na jedan projekt možda su im iz tog razloga ishodi u nekim područjima manji.

Ipak, trebatakođerreći da je moguće da usmjerenost na održanje organizacije kao jedan od važnih ciljeva udruge 'odvlači snagu' iz područja djelovanja u društvu, što je nerijetko zabilježen slučaj kod udruga na širem zapadnoeuropskom prostoru (Leileveldt i sur., 2007). Možda je doista institucionalna podrška na neki način uspavala/umrtvila udruge fokusirajući ih na vlastiti razvoj i unutarnje ciljeve. Usmjerivši se previše na sebe, udruge se slabije fokusiraju na društveno djelovanje, što je onda moguće vidljivo u nešto slabijim učincima u odnosu na ostale udruge kojima je prema podacima, održanje organizacije manje izrazita djelatnost. No svakako treba imati na umu da IP udruge provode ukupno više projekata. Stoga iako su možda po pojedinačnom projektu u ishodima manje

učinkovite u kvantitativnom smislu, još uvijek na koncu kao ishod vlastitog rada mogu bilježiti ukupno veće učinke kao rezultat većeg broja provedenih projekata, o čemu ovdje nemamo podatke.

## Percepcija društvenogospodarskih učinaka projekata koje provode udruge od strane opće i ciljne populacije (korisnika)

U ovom dijelu analize rezultata bavimo se percepcijama opće populacije i ciljne populacije, odnosno korisnika aktivnosti i usluga organizacija civilnog društva i to u komparaciji kako bismo dohvatili bar na ovakav posredan način eventualne društvenogospodarske učinke podrški Nacionalne zaklade. U toj namjeri istražili smo opće stavove i vrijednosti građana iz oba uzorka povezane s organizacijama civilnog društva, njihovu građansku i političku participaciju, članstvo i aktivnost u udrugama, korištenje usluga i sudjelovanje u aktivnostima udruga u posljednjih desetak godina te vlastitu percepciju o tome na što je korištenje usluga i sudjelovanje u aktivnostima udruga moglo utjecati.

Kako bismo ovim rezultatima dali širi smisao u analizi se koristimo u teorijskom okviru pojašnjenim konceptima društvenog učinka kao učinka na zdravlje, životni stil, kulturu, zajednicu i kvalitetu života (CGG, 2006, u ovoj studiji str. 26), a društvenu promjenu kao krajnji cilj društvenog učinka smatramo rezultatom bottom-up procesa koji kreće od razine sudjelovanje građana u događajima i organizacijama, građanskog angažmana u rješavanju problema, međusobnog ophođenja članova zajednice koje zatim rezultira u promjenama svakodnevnih obrazaca ponašanja koje s vremenom mijenjaju zajednicu, društvene institucije i društvo u cjelini (Putnam, 2000., 2002; Fukuyama, 2001; Small, 2009; Escobar, 2001, 2011).

### Opći stavovi i vrijednosti građana

U ovom dijelu bavimo se učincima aktivnosti projekata podržanih od strane Nacionalne zaklade u širem društvenom kontekstu, istražujući stavove, navike i ponašanje korisnika ovih aktivnosti u usporedbi s općom populacijom.

Prvo utvrđujemo kakve razlike postoje u shvaćanju civilnoga društva i organizacija civilnoga društva između ciljne i opće populacije, te na taj način izmjeriti potencijalni indirektni učinak podrški Nacionalne zaklade na percepciju građana povezanu s djelovanjem organizacija civilnog društva. Informiranost i stavovi prema organizacijama civilnoga društva se nastojala istražiti kroz nekoliko pitanja koja pokazuju u kojoj mjeri su ispitanici upoznati s pojmovima udruga, civilno društvo ili nevladina organizacija, na što ih ti pojmovi prvo asociraju, kako percipiraju udruge općenito te kako procjenjuju svoju informiranost o djelovanju udruga.

Velika većina građane Hrvatske čula je za izraze udruga, nevladina organizacija i organizacija civilnoga društva, pri čemu je primjetno kako je izraz udruga prihvaćen u najvećoj mjeri, dok je sintagma organizacija civilnoga društva kao određeni generički pojam prihvaćen u nešto manjoj mjeri. Ukoliko se poznavanje pojmova nevladina organizacija i udruga usporedi s nalazima istraživanja provedenih 2012. i 2007. godine čini se da se smanjuje udio onih koji nisu za ove pojmove čuli, s obzirom da je takvih 2007. godine bilo 18,7%, dok ih je 2012. bilo 13,3% (Franc et al., 2012: 17). Ovdje se pokazuje kako 10,8% nije čulo ili za oba pojma ili za jedan od navedena dva. Korisnici pokazuju bolju upućenost u osnove pojmove civilnoga društva, pri čemu je također sintagma organizacija civilnoga društva u nešto manjoj mjeri prihvaćena.

Radi lakšeg pregleda napravljen je indeks poznavanja pojmova ova tri pojma pri čemu najmanja vrijednost 0 znači da ispitanik/ica nije uopće upoznat/a s ova tri pojma dok vrijednost 3 znači da je upoznat/a sa sva tri pojma. U tom smislu pokazuje se da na razini opće populacije postoje socio-demografske razlike s obzirom na dob, obrazovanje i radni status. Na razini opće populacije osobe srednje životne dobi (31-59), osobe s višom razinom obrazovanje i osobe koje su zaposlene u većoj mjeri iskazuju da su čuli za ova tri izraza. Na korisničkoj razini razlike postoje na ista tri socio-demografska pokazatelja i to na način da starije osobe (iznad 60) i osobe s višim obrazovnim statusom većoj mjeri iskazuju da su čuli za ova tri izraza, dok se kod radnog statusa pokazuje da su pripravnici/vježbenici, učenici i studenti najmanje upoznati s ovim izrazima (grafikon 5).

Grafikon 5. Prepoznavanje izraza, usporedba opće i ciljne populacije



Ispitanici su bili upitani da kažu što im prvo padne napamet kada čuju za ova tri pojma pri čemu su se upisivali otvoreni odgovori koji su u analizi rekodirani radi lakše prezentacije. Na temelju kvalitativne analize odgovori su rekodirani u pet kategorija: (1) pozitivno, (2) neutralno, (3) negativno, (4) ne zna, (5) bez odgovora (tablica 23). Testirana razlika između razine opće populacije i razine korisnika pokazuje da korisnici u većoj mjeri percipiraju udruge kroz pozitivne komentare, dok su u općoj populaciji ljudi skloniji davati neutralne komentare. Treba imati na umu da ispitanici nisu eksplicitno upitani da se vrijednosno odrede prema udrugama već da samo navedu što im prvo padne na pamet kada čuju za pojmove udruga, nevladina organizacija ili organizacija civilnoga društva. U tom smislu se postotne vrijednosti i razlike ne smiju promatrati kako reprezentant opće percepcije organizacija civilnoga društva. No, evidentno je da je na obje razine u značajno većoj mjeri ispitanici organizacijama civilnoga društva pridaju pozitivne karakteristike nego negativne. U tablici se nalaze i primjeri odgovora ispitanika na ovo pitanje na način da su prikazani oni odgovori koji su se češće pojavljivali ili su eksplicitni primjeri opće percepcije.

Tablica 23. Asocijacije ispitanika na pojmove udruga, civilno društvo ili nevladina organizacija

	opća populacija	korisnici	primjeri/citati
pozitivno	37,0%	47,0%	borci za ljudska, manjinska prava, prava zaboravljenih od društva; da je to grupa građana koji će učiniti nešto dobro za lokalnu zajednicu, isto tako one su korektiv vlasti; dobrobit zajednice i društva; društveno koristan angažman; grupa ljudi koja pokušava učiniti nešto dobro za pojedinca ili širu zajednicu; humanost; želja za pravednijim društvom; ljudi koji se bore za bolje sutra; pomaganje ljudima; protesti protiv nepravde; rad za boljitak društva; solidarnost, volontiranje za opće dobro;

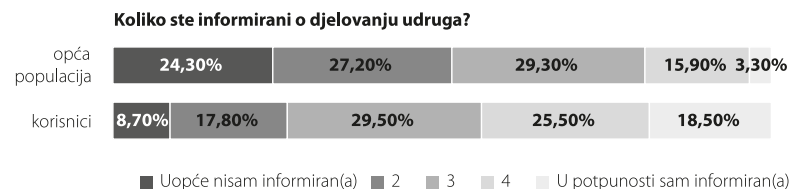
neutralno	41,6%	41,5%	da je to nešto nevezano za politiku; udruge branitelja; GONG; BABE; HHO; HVIDRA; RODA; Caritas; Crveni križ...; grupa građana organizirana oko zajedničkog cilja; interesna skupina građana koji su se udružili zbog istog cilja; nekakvo udruženje; neprofitni sektor; nije pod utjecajem politike; okupljanje ljudi; sakupljanje donacija; sindikati; skup građana formalno okupljen oko zajedničkih interesa; sportske udruge; suradnja udruge invalida; volontiranje;
negativno	10,6%	6,5%	da se netko uhljebio; evo jadrnika opet skupa; glasni, često nestručni i površni, ima ih puno previše; krenule su u lošem smjeru; legalni kriminal; ljudi koji dobivaju novac od države, a kao nešto rade, a zapravo krađu bogu dane odlazeći od kuće, sve u svemu malo koristi mlaćenje prazne slame; muljanje i pranje novca; nepoštenje, korumpiranost, antihrvatstvo; paraziti na proračunu; pranje novaca; pranje mozga; pretakanje iz šupljeg u prazno; sisači državnog proračuna; varalice;
ne zna	8,6%	2,1%	
bez odgovora	2,2%	2,9%	

Testirana razlika između razine opće populacije i razine korisnika pokazuje da korisnici u većoj mjeri percipiraju udruge kroz pozitivne komentare, dok su u općoj populaciji ljudi skloniji davati neutralne komentare. Treba imati na umu da ispitanici nisu eksplicitno upitani da se vrijednosno odrede prema udrugama već da samo navedu što im prvo padne na pamet kada čuju za pojmove udruga, nevladina organizacija ili organizacija civilnoga društva. U tom smislu se postotne vrijednosti i razlike ne smiju promatrati kako reprezentant opće percepcije organizacija civilnoga društva. No, evidentno je da je na obje razine u značajno većoj mjeri ispitanici organizacijama civilnoga društva atribuiraju pozitivne karakteristike nego negativne. U tablici se nalaze i primjeri odgovora ispitanika na ovo pitanje na način da su prikazani oni odgovori koji su se češće pojavljivali ili su eksplicitni primjeri opće percepcije.

U istraživanju je bilo postavljeno i pitanje o samo-procijeni informiranosti djelovanja udruga. Vlastitu informiranost višim vrijednostima procjenjuju

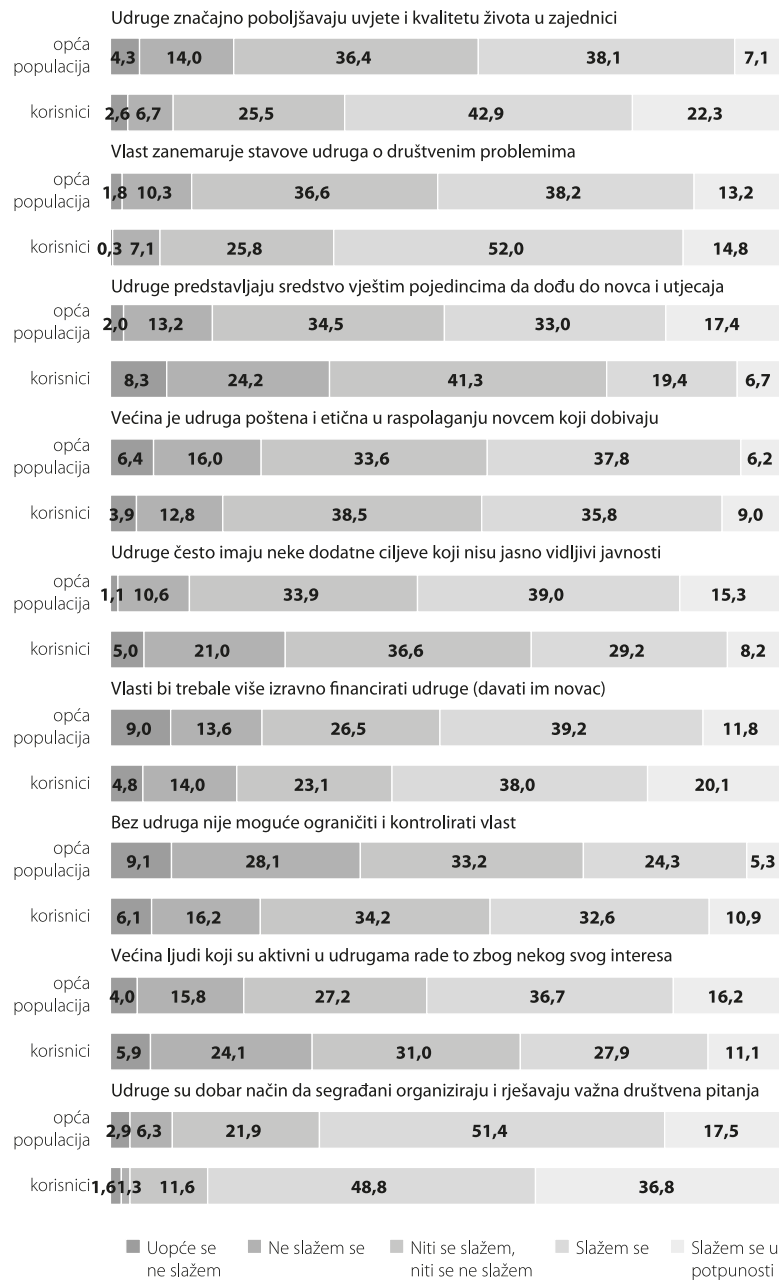
korisnici ( $M=3,27$ ,  $SD=1,203$ ) nego ispitanici iz opće populacije ( $M=2,47$ ;  $SD=1,120$ ), pri čemu na obje razine dominiraju oni koji svoju informiranost ocjenjuju ocjenom 3 (grafikon 6).

Grafikon 6. Procjena vlastite informiranosti o djelovanju udruga



Ispitanici obaju uzoraka bili su zamoljeni da u stupnju slaganja odgovore na tvrdnje povezane s radom udruga. U grafikonu 7 su prikazane postotne vrijednosti slaganja sa svakom od izjava u oba uzorka. Ispitanici iz opće populacije najprihvatljivijom smatraju tvrdnja o udrugama kao dobrom načinu da se građani organiziraju i rješavaju važna društvena pitanja (68,9% se s tom tvrdnjom slaže), dok najmanje prihvaćaju tvrdnju da bez udruga nije moguće ograničiti i kontrolirati vlast (samo 29,6% se s tom tvrdnjom slaže). Preko 50% ispitanika iz uzorka opće populacije smatra da vlasti zanemaruju stavove udruga o društvenim problemima i da bi trebala više izravno financirati udruge, ali isto ih preko 50% smatra da udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu jasno vidljivi javnosti, te da udruge predstavljaju sredstvo vještih pojedincima da dođu do novaca i utjecaja i da većina ljudi koji su aktivnim u udrugama rade to iz vlastitog interesa. Tek nešto manje od polovice ispitanih građana smatra da udruge značajno poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici te da je većina udruga poštena i etična u raspolaganju novcem koji dobivaju. U uzorku korisnika proširena je ponešto drugačija percepcija. Isto kao i kod ispitanika iz opće populacije najviše je prihvaćena tvrdnja da su udruge dobar način da se građani organiziraju i rješavaju važna društvena pitanja pri čemu je razina slaganja kod korisnika značajno viša (85,6% se s tom tvrdnjom slaže). No najmanje je prihvaćena, s 26,2% onih koji se slažu, je tvrdnja da udruge predstavljaju sredstvo vještih pojedincima da dođu do novaca i utjecaja. Oko dvije trećine, korisnika smatra da vlast zanemaruje stavove udruga o društvenim problemima, da udruge značajno poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici te da bi vlasti trebale više izravno financirati udruge. Oko 40% ispitanih korisnika smatra da je većina udruga poštena i etična u raspolaganju novcem koji dobivaju i da bez udruga nije moguće ograničiti i kontrolirati vlast, ali i da većina ljudi koji su aktivni u udrugama rade iz vlastitog interesa te da udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu jasno vidljivi javnosti.

Grafikon 7. Percepcija udruga prema pojedinim pitanjima



Za potrebe dublje analize konstruiran je indeks percepcije udruga na način da su sve vrijednosti za svaku od devet navedenih tvrdnji zbrojene u jedinstvenu zajedničku skalu. Minimalna vrijednost indeksa je 9 dok maksimalna iznosi 45, pri čemu više vrijednosti označavaju pozitivniju percepciju uloge i načina djelovanja udruga u društvu. Testirana razlika srednjih vrijednosti indeksa između opće populacije i korisnika pokazuje kako korisnici općenito pozitivnije percipiraju ulogu i način djelovanja udruga u društvu.

S obzirom na to da smo u ovom pregledu zaključili da građani koji su sudjelovali u aktivnostima udruga koje su kroz projektnu podršku bile financirane od strane Nacionalne zaklade značajno više pozitivno percipiraju udruge i smatraju se informiranijima o njihovom radu, generalno možemo zaključiti da su podrške projektima koji uključuju građane u svoje aktivnosti važni u svrhu proširenja pozitivne percepcije, a onda i podrške građana udrugama koje rade u području razvoja civilnog društva.

## Obrazac korištenja/sudjelovanja u aktivnostima udruga/drugih organizacija

U ovom dijelu želimo utvrditi obrasce građanske aktivnosti kod korisnika udruga u odnosu na opću populaciju stoga uspoređujemo članstvo u organizacijama civilnog društva, volontiranje u istima te generalno druženje s drugim građanima/pripadnicima lokalne zajednice posredstvom organizacija civilnog društva. Ove rezultate mjestimično uspoređujemo s podacima međunarodnog istraživačkog projekta European Value Study (EVS) iz 1999. godine te modula istog istraživanja 2008 i 2010 kako bismo usput zaključili ponešto i o promjenama u aktivnosti građana u posljednjih 14 godina u Hrvatskoj. No osnovni nam je cilj utvrditi širi društveni učinak koji je između ostalog zasigurno imalo i uključivanje građana u aktivnosti projekata podržanih od strane Nacionalne zaklade. U sklopu našeg konceptualnog pristupa, učesće u organizacijama civilnog društva kroz volontiranje te učestalost druženja u okviru organizacija civilnog društva smatramo važnim društvenim učinkom i jednim od pokretača društvene promjene. Iako samo participiranje odnosno članstvo u organizacijama civilnog društva ne možemo smatrati direktnim učinkom jer nam motiv za uključivanje ostaje nepoznat, te nam motiv građana za volontiranje nije u cijelosti poznat, budući da znamo da je organizacijama civilnog društva koje su bile podržane od Nacionalne zaklade jedan od glavnih ciljeva ili tema djelovanja bilo privlačenje volontera – korisničko volontiranje možemo i smijemo smatrati učinkom i ovih podrški.

Što se tiče članstva u organizacijama civilnoga društva u uzorku opće populacije 34,9% ispitanika je članom najmanje jedne organizacije civilnoga društva. Ukoliko to usporedimo s podacima iz 1999. godine članstvo je bilo na razini od 40% (Bežovan et al., 2005), dok je u zadnjem EVS valu (2008-2010) to bilo na razini od 38,9%, pokazujući očigledno lagani trend opadanja.

Od navedenih vrsta organizacija civilnoga društva najviša razina članstva je evidentna za sindikalne organizacije (9,8%), crkvene ili vjerske organizacije (8,2%), neke druge vrste organizacija ili udruga (8,4%), sportsko rekreacijske udruge (7,8%) te političke stranke ili grupe (7,2%). Za ostale vrste se razina članstva kreće od 1,8% do 4%. Ukoliko to usporedimo ponovo s podacima iz EVS-a iz zadnjeg vala, onda se čini da ne postoji pomak u razini članstva prema vrstama organizacija civilnog društva te se čini da se radi o relativno stabilnoj razini pripadnosti u svim djelatnostima (ibid.)

Što se tiče članstva u različitim vrstama organizacija civilnoga društva primjetno je da u uzorku korisnika dominira članstvo u profesionalnim udruženjima (31%) te sportsko rekreacijskim klubovima/udrugama (30%). Najmanji postotak članstva je u ženskim udrugama (7,8%) dok u ostalim varira od 11,3% (udruge koje se bave zdravstvenim problemima) do 22,7%. (odgojno-obrazovna, umjetnička, muzička društva). Ipak valja reći da uzorak korisnika pokazuje značajno višu razinu članstva te je u njemu čak 82,6% članom barem jedne organizacije civilnoga društva. Ukoliko bi se članstvo u organizacijama civilnoga društva promatralo kao jedan od pokazatelja građanskog angažmana onda je viša razina članstva kod korisnika jasan pokazatelj da se radi o u društvenom smislu angažiranijim osobama.

Jedan od pokazatelja građanskog angažmana je i volontiranje u organizacijama civilnoga društva. U našem uzorku opće populacije 11,7% ispitanika volontiralo je u barem jednoj organizaciji civilnoga društva, a 88,3% ih izjavljuje da nije uopće volontiralo. EVS podaci pokazuju kako je 1999. godine postotak onih koji nisu volontirali bio 75,5% (Črpić i Zrinščak, 2005), dok je u zadnjem EVS valu taj postotak iznosio 85,1%. U jednom drugom istraživanju o stavovima javnosti o nevladinim organizacijama iz 2005., postavljeno je pitanje o volontiranju u proteklih 12 mjeseci u nekoj organizaciji, klubu ili udruženju (Franc et al., 2006). Podaci tog istraživanja su pokazali da je volontiralo samo 10,9% ispitanika što je vrlo slično nalazu i u ovom istraživanju. Iako postoji razlika u pitanjima jer je u EVS-u postavljeno pitanje o obavljanju dobrovoljnog neplaćenog rada, dok je u ovom i istraživanju iz 2005. godine bilo postavljeno pitanje baš o volontiranju (vidi dodatak – upitnici), ipak možemo reći da je kroz zadnjih četrnaest godina evidentno došlo do smanjenja razine volontiranja u organizacijama civilnoga društva u Hrvatskoj.

Od organizacija u kojima je nešto viša razina volontiranja izdvajaju se sportsko-rekreacijski klubovi/udruge (4,2%), crkvene ili vjerske organizacije (2,6%) i političke stranke (2,0%) dok je za sve ostale vrste organizacija razina volontiranja ispod 2%. Iako s nešto višom razinom volontiranja sličnu su preferenciju organizacija volontiranja pokazivali i podaci iz 1999. godine (Črpić i Zrinščak, 2005; Zrinščak et al., 2012).

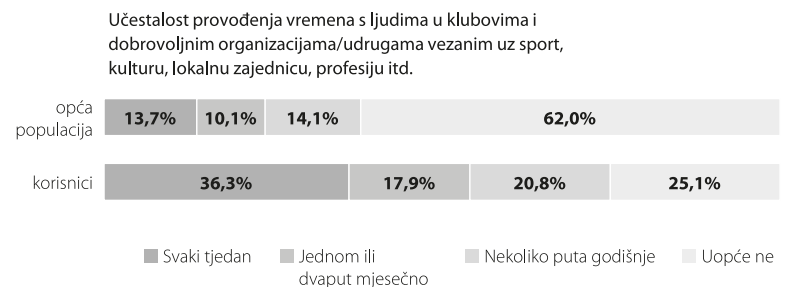
Korisnici očekivano pokazuju značajno drugačije podatke i u smislu volontiranja kao pokazatelja, također su građanski angažiraniji. U uzorku korisnika 44%

ih nikada nije volontiralo, 56% ih je volontiralo u barem jednoj organizaciji civilnoga društva. Pokazuju se i sasvim drugi obrasci volontiranja u odnosu na opću populaciju u smislu odabira organizacija, bar kod korisnika koji su ispunili upitnik. Iako imamo uvjerljivo najviše članova sportsko-rekreacijskih udruga i članova profesionalnih udruženja, ispitanici iz uzorka korisnika izjavljuju da ih je najviše volontiralo u udrugama vezanim za ljudska prava/nenasilje/gr građanska prava (16,6%), odgojno-obrazovnim, umjetničkim, muzičkim društvima i lokalnim inicijativama koje se bave problemima poput siromaštva, zapošljavanja nejednakosti (15%), sportsko-rekreacijskim klubovima/udrugama (12,9%) te ekološkim udrugama i udrugama koje se bore za prava životinja (11,8%). U ostalim vrstama udruga volontiralo je ispod 10% korisnika.

Osim što značajno više volontiraju u organizacijama civilnoga društva korisnici, kao što logično slijedi, provode i značajno više vremena s ljudima u organizacijama civilnoga društva. Ta je razlika, osim što je statistički značajna, doista i iznimno velika jer na razini opće populacije većina uopće ne provodi vrijeme s ljudima u organizacijama civilnoga društva, dok je takvih među korisnicima samo 25% (grafikon 8).

Ukupno gledajući podaci pokazuju da su korisnici organizacija civilnoga društva koje su bile podržane od strane Nacionalne zaklade aktivniji građani, ne samo u smislu participacije koja može istovremeno biti uzrok i posljedica činjenice da su sudjelovali u aktivnostima organizacija civilnoga društva, već i u smislu značajno češćeg volontiranja, ali i provođenja vremena s ljudima u organizacijama civilnoga društva što smatramo dijelom i učinkom podrški Nacionalne zaklade.

*Grafikon 8. Učestalost provođenja vremena s ljudima u klubovima i dobrovoljnim organizacijama/udrugama vezanim uz sport, kulturu, lokalnu zajednicu, profesiju itd.*



## Percipirani lokalni i osobni učinak sudjelovanja u projektima i inicijativama u području demokratizacije i razvoja civilnoga društva

U svrhu razmatranja potencijalnog šireg društvenog učinka kao pokretača društvene promjene razmotrili smo i pitanja sudjelovanja ispitanika iz uzorka korisnika i onih iz uzorka opće populacije u različitim građanskim aktivnostima, aktivnostima koje su poduzimale organizacije civilnog društva i onime što možemo nazvati stvarnom političkom participacijom. Zanimala nas je i percepcija ispitanika samih o tome na koji način je participacija u aktivnostima organizacija civilnog društva utjecala na različite aspekte njihova života, njihovo zdravlje, stavove, životni stil i kakav su prema njihovoj percepciji navedene aktivnosti imale utjecaj na zajednicu u kojoj žive. Ovime smo htjeli dobiti razlikovanje u dimenzijama društvenog učinka (CGG, 2006) između korisnika i opće populacije koja je sudjelovala u barem nekim aktivnostima organizacija civilnog društva čime bismo pojasnili u kvalitativnom smislu učinak sudjelovanja u projektima koji su podržani od strane Nacionalne zaklade.

Prvo recimo nešto općenito o razlikovanjima u razini participacije u građanskom i političkom smislu. Najučestalija društveno-politička aktivnost u kojoj su ispitanici iz uzorka opće populacije sudjelovali je bilo potpisivanje peticije s obzirom da je 47,3% građana poduzelo takvu aktivnosti pri čemu je oko 30% građana to učinilo tijekom posljednjih godinu dan<sup>17</sup>. Nakon potpisivanja peticije sljedeća aktivnost prema učestalosti je doniranje novaca ili sudjelovanje u skupljanju novaca za društvenu ili političku aktivnost. Postotak građana koji su sudjelovali u aktivnosti bojkotiranja, ili namjernog kupovanja određenih proizvoda zbog političkih, etičkih ili ekoloških razloga, u demonstracijama, u političkim skupovima ili prosvjedima te koji su kontaktirali ili pokušali kontaktirati političare, javne službene i medije se uglavnom nalaze oko ili ispod 15% pri čemu je u zadnjih godinu dana to napravilo manje od 9% ispitanika iz uzorka opće populacije.

Ispitanici iz uzorka korisnika u ovome se ne samo značajno nego i u velikoj mjeri razlikuju. Aktivnost koju je većina napravila je također potpisivanje peticije, međutim u uzorku korisnika na ovo se u prošlih godinu dana odlučilo njih oko 90%. Ovu aktivnost prema učestalosti u zadnjih godinu dana slijedi bojkotiranje, ili namjerno kupovanje, određenih proizvoda zbog političkih, etičkih ili ekoloških razloga što je učinilo oko 70% korisnika. Oko 40% ispitanika iz uzorka korisnika također je kontaktiralo, ili pokušalo kontaktirati, s političarom(kom) ili javnim službenikom(icom) kako bi izrazili svoje stavove.

Isto toliko je kontaktiralo s medijima ili se čak pojavilo u medijima kako bi izrazili svoje stavove. Aktivnosti u kojima su korisnici najmanje sudjelovali su demonstracije te politički skupovi ili prosvjedi, no i u tome je korisnika sudjelovalo oko 35% što je dvostruko više nego u uzorku na populaciji građana Hrvatske u prosjeku. Sve navedeno pokazuje izniman građanski i politički angažman u ciljnoj populaciji, populaciji koja je bila pod utjecajem podrške Nacionalne zaklade putem projekata koje je zaklada financirala.

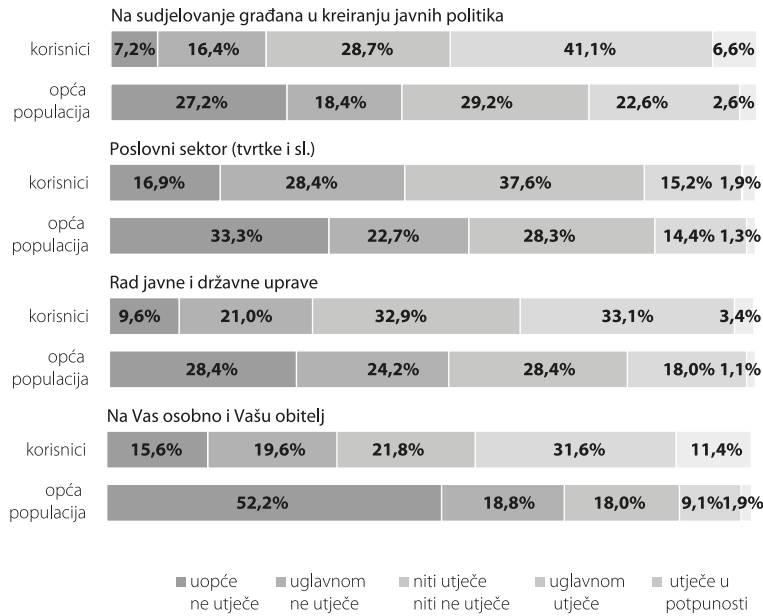
U analizi od strane ispitanika procijenjenog društvenog utjecaja organizacija civilnoga društva korišteni su indikatori procjene općenitog društvenog utjecaja organizacija civilnoga društva i procjene utjecaja korištenja usluga organizacija civilnoga društva na vlastiti život i zajednicu u kojoj ispitanici žive. Ove su procjene dovedene u odnos s učestalošću sudjelovanja u inicijativama organizacija civilnoga društva te sa učestalosti korištenja usluga organizacija civilnoga društva u posljednjih deset godina od strane ispitanika.

Prvo da kratkim pregledom rezultata utvrdimo jasne razlike između opće populacije i korisnika, odnosno ciljne populacije. U grafikonu 9 prikazane su postotne vrijednosti odgovora na pitanje povezano s ocjenom utjecaja udruga/ NVO/OCD na ispitanike osobno i njihovu obitelj, na rad javne i državne službe, na poslovni sektor (tvrtke i sl.) te na sudjelovanje građana u kreiranju javnih politika (zdravstvo, socijalna skrb, zaštita okoliša, itd.). U ovim se rezultatima pokazuju također značajne razlike između naših dvaju uzoraka. Iako su udruge u oba uzorka prepoznate po utjecaju na sudjelovanje građana u kreiranju javnih politika, takav stav ima većina korisnika (47,7%) dok je u općoj populaciji to slučaj s manjinom (25,2%). Utjecaj na poslovni sektor u oba uzorka donekle jednako (ne)prepoznat s obzirom da samo 17,2% korisnika i 15,7% smatra da postoji utjecaj udruga na tu društvenu domenu. Utjecaj na rad javne i državne službe je kod korisnika u većoj mjeri prepoznat, dok u općoj populaciji preko 50% stanovništva smatra da udruge ne utječu na javne i državne službe. Utjecaj udruga na individualnu razinu primjerice izrazito je prepoznata kod korisnika jer ih 43% smatra da udruge utječu na njih osobno i na njihovu obitelj, dok je u općoj populaciji to slučaj samo s 11%. Ova znatna diskrepancija pokazuje kako su korisnici usluga organizacija civilnoga društva prepoznali ulogu i utjecaj koje te organizacije mogu imati, ističući upravo individualnu i obiteljsku korist. Evidentno je kako su korisnici usluga organizacija civilnoga društva upravo zbog toga što su bili u doticaju s radom tih organizacija promijenili perspektivu o utjecaju i važnosti organizacija civilnoga društva u različitim društvenim domenama.

17. Vrijeme u koje je istraživanje provedeno, rujan 2013. godine zapravo je period odmah nakon potpisivanja peticije za inicijativu „U ime obitelji“ u čemu je sudjelovao velik broj građana te je moguće da ovaj visoki postotak odražava upravo potpisivanje navedene peticije.

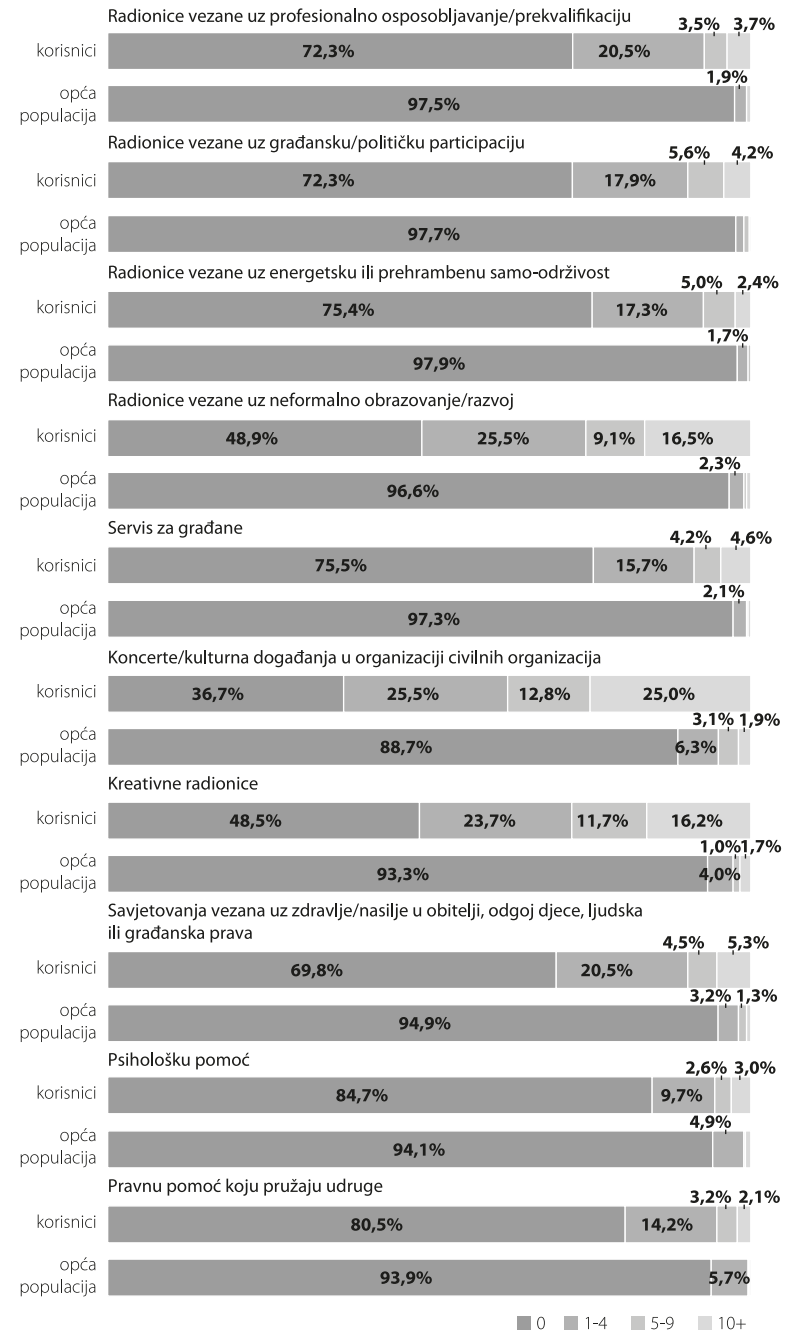


Grafikon 9. Postotne vrijednosti odgovora na pitanje koliki je utjecaj udruga/NVO/OCD na ispitanike osobno i njihovu obitelj



Ispitanici su potom trebali procijeniti koliko su otprilike puta u zadnjih 10 godina koristili usluge nekih nevladinih organizacija odnosno organizacija civilnoga društva. Ponuđeno je više tipova usluga pri čemu su ispitanici morali brojem za svaku pojedinu naznačiti učestalost korištenja usluga. Očekivano je velika razlika u ovim podacima između korisnika i opće populacije jer samo 17,2% korisnika nije koristilo niti jednu od navedenih usluga, dok je u općoj populaciji to slučaj sa 79% (grafikon 10). U uzorku opće populacije dominiraju odlasci na koncerte/kulturna događanja u organizaciji civilnih organizacija na koje je odlazilo malo iznad 10%, dok za sve ostale kategorije ti postotci variraju od 2% do 6%. Korisnici su osim odlaženja na koncerte i kulturna događanja često pohađali radionice i to kreativne te radionice vezane za neformalno obrazovanje (oko 51% korisnika). Nakon toga slijede savjetovanja vezana uz zdravlje/nasilje u obitelji/odgoj djece/ljudska ili građanska prava, radionice vezane uz građansko/političko sudjelovanje te radionice vezane uz profesionalno osposobljavanje/prekvalifikaciju (na razini oko 30%). Ostale usluge su oko 25% ili niže.

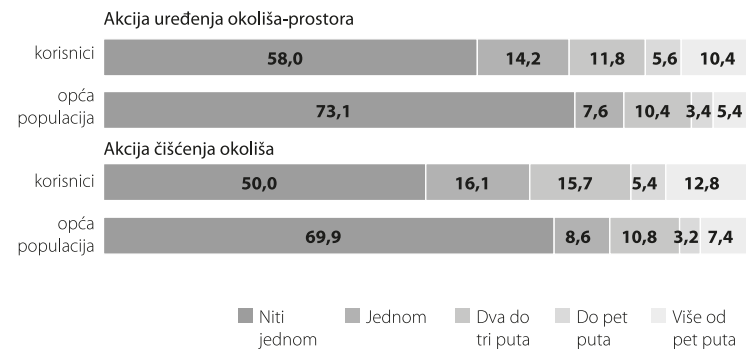
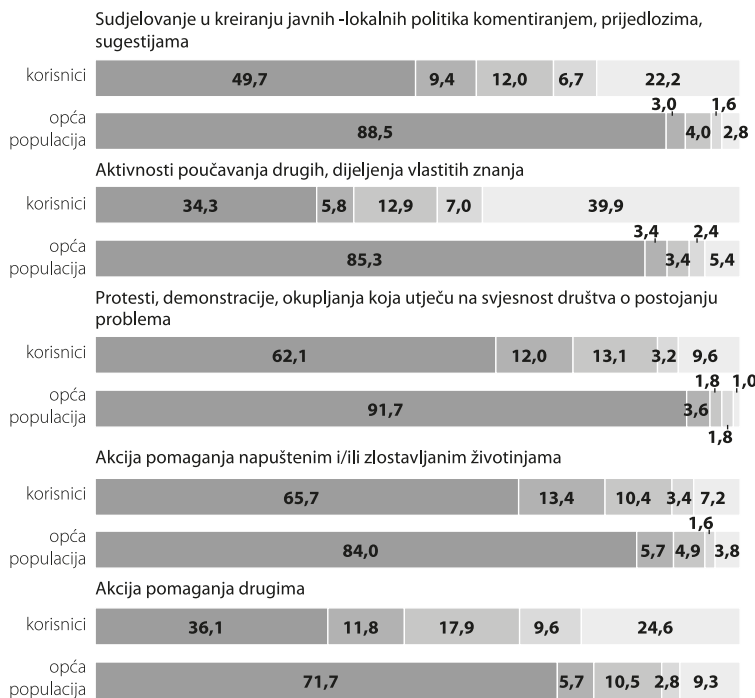
Grafikon 10. Korištenje usluga OCD –a u posljednjih 10 godina





Ispitanici su procjenjivali i koliko su često u zadnjih 10 godina sudjelovali u aktivnostima povezanim s inicijativama u civilnom društvu. Oko 14% korisnika OCD usluga u posljednjih 10 godina nije sudjelovali niti u jednoj od navedenih aktivnosti povezanih s inicijativama u civilnom društvu dok ih u uzorku opće populacije nije sudjelovalo 54% (grafikon 11). Evidentna je razlika između korisnika i opće populacije u svim navedenim aktivnostima. Korisnici su najviše sudjelovali u akcijama pomaganja drugima (starijima, invalidima, bolesnima i nemoćnima, nezbrinutoj djeci, prognanicima i izbjeglicama, siromašnima, beskućnicima) (39,3%) i akcijama čišćenja okoliša (lokacija, rijeka, potoka, izvora, bunara, gradskih prostora i slično) (37,2). U općoj populaciji su isto navedene aktivnosti bilo najučestalije uz akciju uređenja okoliša - prostora (postavljanje klupa, sadnja stabala, cvijeća, uređenje igrališta, doma kulture, prostora za mlade, djecu i sl.), pri čemu su sve tri aktivnosti na razini od oko 20%. Kod korisnika se ostale aktivnosti kreću od 25% do 32%. U općoj populaciji ispitanici su najmanje sudjelovali u protestima, demonstracijama, okupljanjima koja utječu na svjesnost društva o postojanju problema (primjerice povorka ponosa, kritična masa, sindikalni prosvjedi i slično).

Grafikon 11. Sudjelovanje u aktivnostima OCD-a u posljednjih 10 godina



Uz procjenu korištenja različitih OCD usluga tijekom posljednjih 10 godina ispitanici su bili upitani da procijene koliko je sudjelovanje u navedenim radionicama ili događajima te korištenje pomoći/savjetovanja imalo pozitivan ili negativan utjecaj na određene aspekte života i način razmišljanja. Treba imati na umu da u narednim analizama kada govorimo o samo-procjeni utjecaja korištenja usluga i aktivnosti udruga govorimo samo o onim ispitanicima i iz uzorka opće i iz uzorka ciljne populacije (korisnika) koji su naveli da su u navedenom u zadnjih 10 godina sudjelovali.

Procjena utjecaja na navedena područja mjerena je skalom od 0 bez utjecaja, te od 1 izrazito negativno je utjecalo do 5 izrazito pozitivno je utjecalo, kako bismo obuhvatili i negativan i pozitivan utjecaj. Što se tiče samo-procjene, u upitnik su uključene moguće procjene utjecaja prema pet različitih dimenzija društvenog učinka kako je opisano u teorijskom uvodu ovog rada, odnosno u smislu:

- A. Učinka na životni stil što je kategorija koja predstavlja osobnu dimenziju jer se radi o utjecaju na vlastiti život i vlastitu obitelj, a ispitanici su procjenjivali koliko je navedeno utjecalo na: „vas osobno; vaš obiteljski život; vaše prijatelje; odnose u obitelji; vaše zaposlenje odnosno promjenu zaposlenja; odnose s partnerom/partnericom; broj novih prijatelja; način na koji obavljate svoj posao; način na koji se odnosite prema svojoj djeci; vaše financije; ostvarivanje vaših prava“. Učinak na životni stil u kasnijim je analizama korišten kao indeks učinka na životni stil budući da je od čestica napravljena skala (Crobach’s alpha za skalu kod uzorka korisnika iznosi .95, a kod uzorka opće populacije .97).
- B. Učinka na zdravlje koji je se odnosi na procjene utjecaja na: „način na koji provodite svoje slobodno vrijeme; kvalitetu vašeg stanovanja; način na koji se hranite; vaše emocionalno zdravlje; vaše psihofizičko zdravlje; zdravlje vaših ukućana“. Učinak na zdravlje u kasnijim je analizama korišten kao indeks učinka na zdravlje budući da je od čestica napravljena skala

(Crobach's alpha za skalu kod uzorka korisnika iznosi .93, a kod uzorka opće populacije .96)

- C. Učinka na kulturu koji predstavlja jednu općedruštvenu kategoriju jer se radi o učinku na vrijednosti i norme građana posebice povezane s okolišem, drugima pripadnicima vlastite ili drugih skupina, a u ovom se istraživanju odnosi na procjene utjecaja na: „način na koji se odnosite prema okolišu; vaš odnos prema biljkama i životinjama; vaš stav o manjinama; vaš stav o osobama s invaliditetom; vaš stav o osobama koje pate od različitih bolesti; vaš stav o mladima; vaš stav o djeci; vaš stav o ovisnicima; vaš stav o starijim sugrađanima; vaš stav o beskućnicima/siromašnima; vaš stav o politici/političkoj participaciji; vaš stav o organizacijama civilnog društva“. Učinak na kulturu u kasnijim je analizama korišten kao indeks učinka na kulturu budući da je od čestica napravljena skala (Crobach's alpha za skalu kod uzorka korisnika iznosi .98, a kod uzorka opće populacije .97)
- D. Učinka na zajednicu koji predstavlja učinak na infrastrukturu, javne službe, dobrovoljne organizacije, mreže djelovanja i podrške, i ukupnu koheziju zajednice, a u ovom istraživanju se odnosi na procjenu utjecaja na: „važne susjede; odnose među susjedima; lokalnu zajednicu; odnose među pripadnicima zajednice; društvo u cjelini“. Učinak na zajednicu u kasnijim je analizama korišten kao indeks učinka na zajednicu budući da je od čestica napravljena skala (Crobach's alpha za skalu kod uzorka korisnika iznosi .93, a kod uzorka opće populacije .95)

U slučaju posljednje kategorije učinka koja je povezana osjećajem za mjesto stanovanja, njegovu estetiku i nasljeđe, osjećaj pripadanja, sigurnosti i povoljnosti za život, te aspiracije vezane uz mjesto stanovanja u budućnosti, odnosno kategorije E. Učinak na kvalitetu života postupili smo drugačije. Za razliku od prethodnih kategorija u kojima smo učinak mjerili vrlo jasnom samo-procjenom u različitim vrstama učinka, ovdje smo učinak na kvalitetu života izmjerili setom tvrdnji o zadovoljstvu životom u lokalnoj zajednici, i to u rasponu od 1 - Uopće se ne slažem do 5 - slažem se u potpunosti. Radilo se o tvrdnjama:

1. Ovaj grad/selo je prekrasno mjesto za život.
2. Ekonomske mogućnosti ovog kraja mnogo su bolje no u drugim krajevima Hrvatske.
3. Sviđaju mi se prirodne ljepote ovog kraja.
4. Sviđaju mi se ljudi u mojoj lokalnoj zajednici i imam povjerenja u njih.
5. Međunacionalni odnosi u mjestu u kojem živim, vrlo su dobri.
6. Očekujem da će se kvaliteta života popraviti u ovom kraju kroz par godina.
7. Društveni, kulturni, zabavni i društveni život ovog kraja bogat je i zanimljiv.

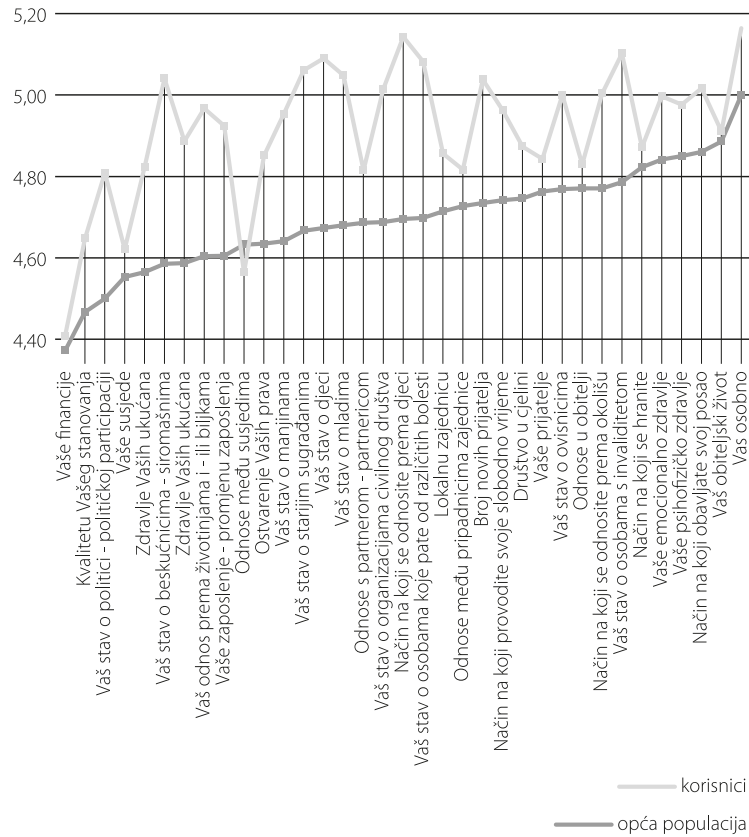
Postupanje na taj način omogućilo nam je da drugačije i što manje kroz subjektivnu prizmu percepcije o tome što je na nešto utjecalo izmjerimo

stvarni učinak sudjelovanja u aktivnostima i korištenja usluga udruga koje su primale podrške od strane Nacionalne zaklade za provođenje projekata, a na kvalitetu života korisnika. Dodavanjem u zajednički indeks odgovora na navedenih 7 tvrdnji dobili smo indeks učinka na kvalitetu života koji je korišten u dodatnim analizama (Crobach's alpha za skalu kod uzorka korisnika iznosi .75, a kod uzorka opće populacije .71).

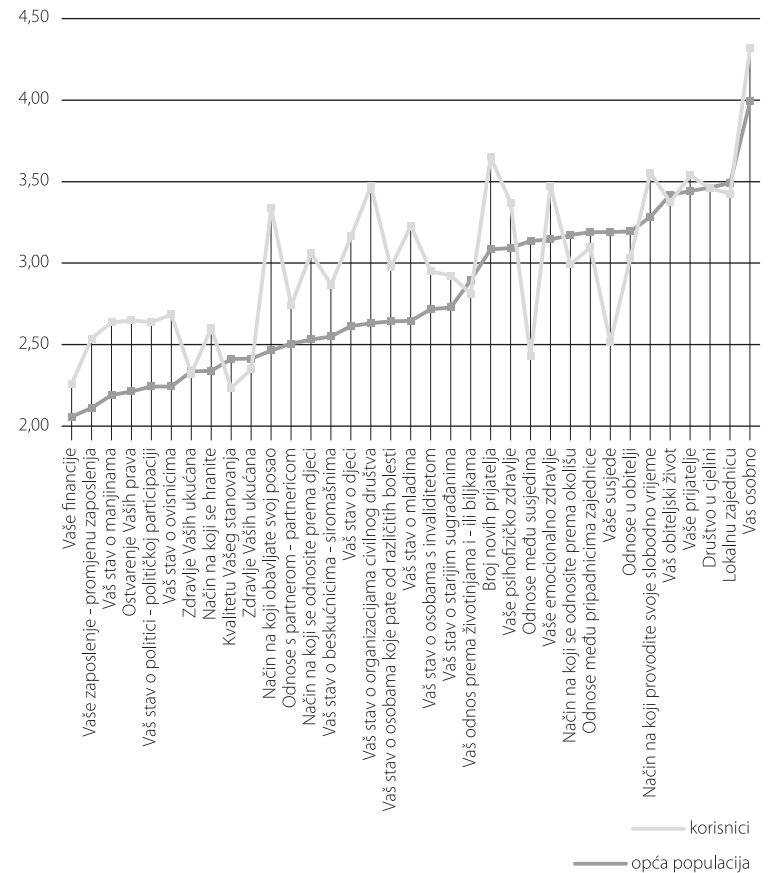
Prvo prikazujemo rezultate za procjenu utjecaja pregledno u cijelosti. Kako je vidljivo iz grafikona 12, korisnici smatraju da je korištenje usluga OCD-a imalo pozitivnog utjecaja prvenstveno na njih osobno, a zatim na broj novih prijatelja koje su stekli, na način na koji obavljaju posao, na način na koji provode svoje vrijeme, na njihovo emocionalno i psihofizičko zdravlje te na njihov stav o organizacijama civilnoga društva. Ostale domene se uglavnom nazale u polju negativnih utjecaja odnosno točnije rečeno odsustva utjecaja. Naime, skala koja je ispitanicima bila ponuđena je kao početnu vrijednost imala odgovor „nije imalo utjecaja“ pa stoga niže vrijednosti aritmetičkih sredina ne znače negativan utjecaj već učestaliju prisutnost ovog odgovora.

U grafikonu 13 može vidjeti rezultate za samo ispitanike koji su se opredijelili između „1-izrazito negativno utjecalo“ i „5-izrazito pozitivno utjecalo“. I tu se potvrđuje da postoji razlika između korisnika i opće populacije na način da korisnici češće procjenjuju pozitivnijim utjecaj korištenja usluga OCD-a, no na obje razine je vidljivo kako ispitanici osim utjecaja na osobne financije sve ostale aspekte vlastitog života vide pod pozitivnim utjecajem zbog korištenja usluga OCD-a. Isto analiza je napravljena i za procjenu utjecaja sudjelovanja u aktivnostima povezanim s inicijativama u civilnom društvu. Korisnici i ovdje u većoj mjeri ocjenjuju utjecaj na neke navedene životne aspekte pozitivnijim nego opća populacija pri čemu se i ovdje ističe na obje razine kako su upravo ispitanici osobno osjetili pozitivan utjecaj sudjelovanja u različitim inicijativama civilnoga društva, dok misle kako je najmanje utjecaja bilo na njihove osobne financije.

Grafikon 12. Procijenjeni utjecaj korištenja usluga OCD-a u proteklih 10 godina



Grafikon 13. Procijenjeni sudjelovanja u aktivnostima OCD-a u zadnjih 10 godina



No analiza povezana s različitim vrstama učinka kako su operacionalizirani prema vrstama učinka na zdravlje, zajednicu, kulturu i životni stil u usporedbi korisnika i opće populacije daje nešto sadržajnije i svakako vrlo zanimljive rezultate. Kada je u pitanju vlastita percepcija o učincima u pojedinim područjima valja prvo reći da je učestalost sudjelovanja u aktivnostima udruga kao i učestalost korištenja usluga udruga visoko pozitivna s percepcijom utjecaja i na životni stil ( $r=.450, p>0.01$ ), i na zdravlje ( $r=.282, p>0.01$ ), i na zajednicu ( $r=.215, p>0.01$ ) i na kulturu ( $r=.391, p>0.01$ ) kod uzroka korisnika odnosno ciljane populacije, dok ta povezanost potpuno izostaje u svim domenama kod

uzorka opće populacije. No kada se gleda statistička značajnost razlike na razini utjecaja u pojedinim dimenzijama učinka, ova razlika u mjeri percipiranog učinka na pojedine aspekte statistički je značajno različita odnosno češće i više percipirana kao pozitivna samo u području učinka na životni stil koji zapravo predstavlja utjecaj na osobni život ispitanika i život njegove obitelji. U tom segmentu korisnici taj učinak procjenjuju značajno višim nego ispitanici iz opće populacije koji su koristili usluge različitih organizacija civilnog društva ili pak sudjelovali u njihovim aktivnostima ( $F = 6.972$ ;  $p > 0.00$ ).

No posebice je zanimljiv učinak na kvalitetu života izmjeren kroz tvrdnje ispitanika o različitim aspektima povezanim uz život u lokalnoj zajednici. Naime pokazuje se statistički značajna razlika na dvosmjernom testu u načinu na koji korisnici (ciljna populacija) doživljavaju kvalitetu života i kako je doživljava opća populacija pri čemu su korisnici značajno zadovoljniji i procjenjuju svoju lokalnu zajednicu znatno boljim mjestom za život ( $F = 1.501$ ;  $p > 0.01$ ).

Rezultati povezani s (in)direktnim učinkom Nacionalne zakladne na zdravlje, kulturu, životni stil, zajednicu i kvalitetu života u lokalnoj zajednici pokazuju da je učinak najveći u području osobnog života i obiteljskog života ispitanika dok se u ostalim područjima ne bilježe toliko velike razlike da bismo mogli govoriti o učinku koji je povezan s aktivnostima projekata podržanim od strane Nacionalne zaklade, no da je značajan i u području kvalitete života u lokalnoj zajednici. Prije no što se okrenemo ukupnim zaključcima na razini cijele studije recimo da već ova dva nalaza pokazuju iznimnu važnost i značaj podrški u području razvoja civilnog društva u smislu potencijala utjecaja na društvenu promjenu i razvoj društva u cjelini.

## ZAKLJUČNO: budućnost civilnoga društva i građanskog sudjelovanja u procesima društvenog, političkog i gospodarskog razvoja

Prije no što donesemo važne zaključke o utjecaju podrški Nacionalne zaklade na razvoj civilnog društva, valja spomenuti neka ograničenja ovog istraživanja koja u nekim aspektima čine rezultate tentativnim te koja pozivaju na daljnja istraživanja u ovom području.

Nacionalna zaklada dodjeljuje sredstva u skladu s vlastitim, ekspertnim, ciljevima u području razvoja civilnoga društva, iako građanski sektor kao takav može iznjedrati različite tipove udruga prema djelatnosti čiji omjeri ne moraju i uglavnom ne slijede viziju Nacionalne zaklade o tome što je važno u području razvoja civilnoga društva. Stoga omjer udruga prema području djelovanja u našem ostvarenom uzorku, iako se u omjerima poklapa s registrom udruga kojima je dodjeljivanja podrška Nacionalne zaklade u posljednjih deset godina što je za naše istraživanje i najznačajnije, ipak značajno odstupa od udjela pojedinih područja djelovanja svih udruga na nacionalnoj razini. Tako su u našem uzorku značajno podzastupljene sportske udruge kojih je na nacionalnoj razini čak 34% i koje su i najzastupljenije u financiranju iz državnog proračuna (25% ukupnih sredstava, publikacija Vladinog Ureda za udruge, 2013). Podzastupljene su također i udruge koje se bave gospodarskom djelatnošću kojih je u našem uzorku sam 3,4% dok je takvih u Hrvatskoj prema UZVRH-u aktivno čak 9,26% (ibid.). No još nam je važnije istaći koje su skupine udruga, u odnosu ne samo na područja djelovanja udruga na razini cijele RH, već i gledano s aspekta udjela u proračunskim sredstvima, razmjerno previše zastupljene u našem uzorku. Radi se prije svega o udrugama koje se bave socijalnom i humanitarnom djelatnošću, zaštitom prava, okupljanjem i zaštitom djece, mladeži, žena, ekologijom, prosvjetnom djelatnošću ili pak zdravstvenom djelatnošću. Iako je ova studija imala primarni cilj izmjeriti učinak podrški Nacionalne zaklade, ona je vrijedna i u smislu promatranja utjecaja podrški organizacijama civilnog društva u hrvatskom kontekstu no prilikom interpretacije nalaza istraživanja u širem kontekstu ne smije se ispustiti činjenica da uzorak na kojemu je provedeno istraživanje u značajnoj mjeri odstupa u odnosu na opisanu djelatnost i proračunsko financiranje ukupnog broja udruga u Republici Hrvatskoj, i to u sferama bavljena širim područjima politike te gospodarstva u smislu prevelike zastupljenosti takvih

udruga u uzorku, i u sferi bavljenja područjem slobodnog vremena u smislu podzastupljenosti takvih udruga (Maloney i Rossteustcher, 2007). Stoga je jasno da pri samom mjerenju društvenih i gospodarskih učinaka veću zastupljenost imaju djelatnosti orijentirane na demokratizaciju, aktivno građanstvo, promjene politika, zastupanje i zagovaranje prava, sudioništvo u demokratskim procesima te lokalne probleme s jedne strane, te djelatnosti orijentirane na javnu sferu, opće društveno dobro, zajednicu, dobro i materijalni status pojedinih ugroženih skupina s druge strane, a manje djelatnosti orijentirane na individualno, na osobu, na slobodno vrijeme prosječnog građana (ibid. 58). No u kontekstu mjerenja društvenih i gospodarskih učinaka podrški Nacionalne zaklade, ostvareni uzorci imaju svoja ograničenja samo u smislu nezadovoljavajućeg uzorka na razini ostalih neprofitnih organizacija dok uzorci udruga, ciljne i opće populacije u svojim osobinama u potpunosti zadovoljavaju u svrhu interpretacije rezultata. Stoga u ovom dijelu o ograničenjima možemo govoriti jedino kad su u pitanju instrumenti, odnosno kvantitativna metoda istraživanja iz kojeg razloga se u nekim dijelovima analize i interpretacije autorima čini smislenim pozvati na dublju kvalitativnu analizu u svrhu boljeg i sveobuhvatnijeg razumijevanja fenomena društvenogospodarskih učinaka projekata u području razvoja civilnog društva.

Temeljem teorijskih spoznaja, do sada provedenih istraživanja i saznanja o djelovanju Nacionalne zaklade osnovna istraživačka pitanja bila su prvo usmjerena na mjeru u kojoj su organizacije civilnoga društva - udruge koje je Nacionalna zaklada podržavala u institucionalnom razvoju organizacijski razvijene, umrežene, financijski te učinkovite u aktivnostima povezanim s razvojem civilnoga društva, te nas je zanimalo kako su ove značajke povezane s visinom/načinom podrške Nacionalne zaklade ovim organizacijama.

Provedene analize potvrđuju dosadašnje rezultate istraživanja o organizacijama civilnog društva u Hrvatskoj utvrđujući da se radi o organizacijama s, u prosjeku, vrlo malo stalno zaposlenih (Matančević i Bežovan, 2007), no upućuju nas i na zaključak da se u slučaju uzorka istraživanih udruga može govoriti o onome što Kriesi (2007) naziva ideal-tipovima udruga na širem zapadnoeuropskom prostoru. Naime, s obzirom na organizacijske karakteristike udruga koje su kroz deset godina u jednom ili više navrata primale institucionalnu podršku Nacionalne zaklade i onih koje tu vrstu podršku nisu primale, možemo reći da su IP udruge organizacijski razvijenije, kako u smislu stalnog broja zaposlenika na ugovor o radu, tako i o specijalizaciji pojedinih djelatnosti. Također udruge koje su primale institucionalnu podršku su uspješnije u privlačenju projekata te su umreženije i surađuju s raznolikim institucijama u neprofitnom i javnom sektoru. U tom smislu moguće je reći da su financijski održivije. U nekim svojim značajkama, posebice u usporedbi s ostalim udrugama koje imaju manji broj zaposlenika, manji broj projekata i slabije su umrežene, slijedeći Kriesievu (2007) terminologiju možemo reći da IP udruge odgovaraju ideal-tipu „udruga profesionalaca“ unatoč tomu što se ne radi o iznimno velikim financijskim i organizacijskim resursima, a udruge koje nisu primale IP „udrugama članova“.

Udruge koje primaju institucionalnu podršku u odnosu na one koje ju ne primaju značajno su više profesionalizirane i (vjerojatno zahvaljujući svojoj profesionalnijoj, a manje članskoj ad hoc orijentaciji) privlače financiranje iz raznolikijih vrsta izvora i manje ovise o članarinama i građanima. IP udruge su u tom smislu u mnogo većoj mjeri orijentirane na cilj „održanja organizacije“ nego što su to ostale udruge (Leileveldt i dr., 2007). Budući da su one udruge koje su primale podršku su značajno organizacijski razvijenije i financijski održivije te sposobnije u ostvarivanju projekata u području razvoja civilnoga društva, moramo zaključiti da je u tome uloga podrški Nacionalne zaklade neosporna. U tome naravno postoji povratna sprega. S jedne strane projektni uvjeti daju prednost određenom tipu udruga kao kandidata za institucionalnu podršku, no i udruge koje su sklonije profesionalizaciji i birokratizaciji i koje takav način rada udruge vide kao učinkovitiji u svrhu svoga djelovanja sklonije su prijaviti se na natječaj povezan s institucionalnom podrškom.

Međutim, čini se da odlika udruga da se posvete cilju vlastitog razvoja iako povoljna u smislu povećane organizacijske i financijske održivosti, nije istovremeno povoljna u smislu aktiviranja građanstva na sudjelovanje u zalaganju i radu povezanim s ciljevima projekata u području razvoja civilnog društva, odnosno nije povoljna u smislu učinkovitosti projekata koje provode ove udruge u vidu opisanih kvantitativnih ishoda aktivnosti na projektima. Naime, organizacijska struktura i usmjerenost udruge na unutarnje i izvanjske, ili pak samo izvanjske ciljeve, kako se pokazuje u ovom istraživanju, u izravnoj je vezi s tipovima projekata, odnosno strategijama djelovanja ovih udruga u području razvoja civilnoga društva. Udruge koje su primale institucionalnu podršku više se usredotočuju na izdašnije projekte u programskim područjima demokratizacije, dok se udruge članova više usredotočuju na građanske inicijative, projekte koji su manje financijski izdašni, ali i kraći u trajanju. U ovim svojim karakteristikama udruge koje ne primaju institucionalnu podršku podsjećaju na ono što Rothstein (2001) naziva „privremenim zajednicama“, postmodernim načinom okupljanja u udruge civilnoga društva, a koje se baziraju na takozvanom „solidarističkom individualizmu“ ili tipu udruživanja koje je prije usredotočeno na rješavanje konkretnih problema, nego li na trajnije organizacijsko djelovanje. S druge strane, udruge koje primaju institucionalnu podršku usmjerenost na organizacijsku i financijsku održivost djeluju kao udruge profesionalaca koje ciljaju trajnom, prije nego ad hoc problemskom djelovanju organizacije (Kriesi, 2007). No, usmjerenost na organizacijske ciljeve podrazumijevalo bi i privlačenje većeg broja volontera (Maloney i Rossteustcher, 2007) što kod naših „udruga profesionalaca“ ipak nije slučaj. Kao što smo iz rezultata mogli vidjeti, udruge članova ili naše ostale udruge iz uzorka koje nisu primale institucionalnu podršku zapravo su uspješnije u privlačenju volontera, kako na razini projekata tako i na razini svakodnevnog funkcioniranja. Zašto je tome tako teško je iz dostupnih podataka zaključiti. Čini se da je fluktuacija u zaposlenicima i borba za razvoj organizacije i njezinu financijsku održivost uzela ponešto snage koja bi udruge usmjerila ka privlačenju aktivnog građanstva. No to je dakako samo spekulacija, jer

ne možemo biti sigurni da su udruge, iako im se to kao premisa u mnogim istraživanjima nameće kao imperativ, doista vidjele i svoj cilj u privlačenju volontera.

No osvrnimo se sada i na druga pitanja, čiji nam odgovori nude i nešto rasvjetljavanja ove ideal-tipske pozicije udruga. Zanimalo nas je i kakvi su mjerljivi ishodi aktivnosti poduzetih u okviru projekata usmjerenih na razvoj civilnoga društva. Ono što je iz prezentiranih rezultata jasno jest da je učinak desetogodišnjih podrški Nacionalne zaklade projektima u području demokratizacije i civilnoga društva doista mjerljiv kako na razini organizacija civilnoga društva tako i u širem društvenogospodarskom smislu budući da je mnoge navedene ishode moguće promatrati istovremeno kao društvene, političke i gospodarske već s obzirom na to koji njih aspekt i odjek mjerimo. No istovremeno potpuno je jasno da su učinci mjerljiviji, pa time u ovoj studiji neminovno i istaknutiji kada se radi o lokalnim akcijama više usmjerenim na zajednicu i dobrobit pojedinca nego na zajedničke i običnom građaninu apstraktnije društvene ciljeve poput praćenja uloge vlasti, utjecaja na javne politike ili pak zaštite ljudskih i manjinskih prava. Ipak, iz pregleda se nameće zaključak da se i u svom širem društvenom djelovanju udruge mogu podijeliti po istoj ravni na „udruge profesionalaca“ i „udruge članova“ pri čemu se prva skupina udruga koje primaju institucionalnu podršku u svom biranju programskog područja i djelovanja fokusira više na javnozagarovačke, watchdog funkcije te zaštitu ljudskih prava. Druga se skupina udruga članova koja ne prima institucionalnu podršku više orijentira na rad u društvu, lokalnoj zajednici, rad s klijentima, ali očigledno i članovima o čijem radu/volontiranju u velikoj mjeri i ovisi. Općenito govoreći u kvantitativnom smislu po pojedinom projektu više ishoda u gotovo svim kategorijama postižu građanske inicijative, kraći i fokusom usmjereniji projekti koje uglavnom provode udruge koje ne primaju institucionalnu podršku. Ovi podaci su važni, no treba ih uzeti s oprezom radi raspršenja podataka i radi nepoznanica koje bi valjalo dodatno istražiti kvalitativnim pristupom, a kojim bismo mogli više doznati o stvarnim ciljevima i usmjerenju, načinima provođenja projekata udruga koje su primale institucionalnu podršku i drugih udruga. Ipak, valja primijetiti da nesrazmjer između ishoda po pojedinom projektu između udruga koje su primale i koje nisu primale udruge doista podsjeća na opisane slučajeve zapadnoeuropskih udruga profesionalaca koje se nerijetko u nekoj fazi svog razvoja više fokusiraju na unutarnje ciljeve, osnovnu funkciju razvoja i profesionalizacije organizacije te privlačenje financijskih sredstava iz razolikih izvora, pri čemu je onda neminovno manji fokus na instrumentalnim aktivnostima, odnosno gubi se snaga u širem društvenom djelovanju (Leleveldt i sur., 2007).

Naša posljednja skupina pitanja odnosila se na šire društvene učinke podrški Nacionalne zaklade koje smo pokušali prepoznati u mjerenju razlika u pojedinim tipovima aktivnosti, stavova i percepcija od strane opće populacije građana i konkretnih korisnika aktivnosti i usluga od strane udruga koje su primale podršku Nacionalne zaklade (ciljna populacija). Kako se s jedne

strane radi o korisnicima, ljudima koji participiraju na neki način u radu udruga, a s druge o općoj populaciji, nije neočekivano niti neobično da se među korisnicima češće mogu pronaći oni koji su informiraniji o radu i funkciji udruga, koji o njima imaju više pozitivno mišljenje te koji su češće članovi udruga i češće volontiraju. No ono što se pokazalo izrazito zanimljivim i što je na nivou mjerenja društvenogospodarskog učinka Nacionalne zaklade iznimno relevantno jest percepcija u učinku na vlastito zdravlje, kvalitetu života, zajednicu i kulturu (osobne stavove i vrijednosti) koja je značajno viša kod građana koji su učestalo participirali u aktivnostima i uslugama udruga koje je podržavala Nacionalna zaklada. Naravno da je moguće da i u općoj populaciji ima građana koji su učestalo participirali u aktivnostima udruga koje su bile podržane od strane Nacionalne zaklade, ali njih je manji broj i očekivano je da su oni koji i jesu u nečemu participirali disperziraniji i manje izloženi baš utjecaju podrški Nacionalne zaklade. No još su važniji rezultati koji pokazuju da je ovaj učinak posebice važan u domeni osobnog i obiteljskog života, ono što smo nazvali „životnim stilom“, te da je neizmjereno važan u području osjećaja kvalitete života u lokalnoj zajednici. Ovo istraživanje je pokazalo kako Nacionalna zaklada zapravo indirektno ima utjecaj na ono što se u istraživanjima na hrvatskoj populaciji pokazalo kao najvažnije za hrvatske građane, a to su intrinzični ciljevi (zdravlje, odnos s obitelji i prijateljima, sreću) te subjektivna percepcija dobrobiti i zadovoljstvo fizičkom sigurnošću i okolišem (Kaliterna Lipovčan i Prizmić-Larsen, 2007; Ančić et al., 2011).

Međutim, kako objasniti značaj u smislu razlika koje podrške Nacionalne zaklade u društvenom učinku postižu u odnosu korisnici-opća populacija? Ne treba smetnuti s uma da je utvrđeno kako je kvaliteta života pod utjecajem društvenog kapitala pojedinca (Lin, 2001). Društveni kapital moguće je odrediti kao kapacitet i potencijal koji posjeduje pojedinac, zajednica ili društvo u cjelini. Prema teoriji društvenog kapitala ljudi su uspješniji (i zdraviji) u privatnom i profesionalnom životu kada su povezani s drugima radi toga što društvene veze kao takve sadržavaju dobra po sebi (Lin, 2001). Kako navodi Small: „Društveni kapital uključuje obvezu ljudi koji su uključeni u odnos mogu osjećati jedni prema drugima, osjećaj solidarnosti na koji se mogu pozvati, informacije koje žele međusobno dijeliti, te usluge koje su voljni jedni drugima obavljati“ (2009: 6). Stoga ljudi koji su uključeni u mrežu društvenih odnosa, imaju „kapital“ koji mogu iskoristiti u prilici kada im je on potreban. Kako navodi Durlauf, to je takozvana „funkcionalna“ odlika društvenog kapitala (2002: 2). Pritom mnogi autori u svezi društvenih veza kao društvenog kapitala pojedinca razlikuju povezujuće i premošćujuće društvene veze gdje se prve odnose na bliske recipročne odnose u pravilu pojedinca s ljudima koji se međusobno i poznaju, dok premošćujuće odnosi podrazumijevaju veze s ljudima koji su pojedincu manje bliski, no spajaju pojedinca s različitim inače njegovim mrežama udaljenim sferama društva (Burt, 2001; Putnam, 2002). No kako ljudi stvaraju veze među sobom te kako posljedično raste povjerenje i recipročnost, a potom i društveni kapital pojedinca, zajednice i društva, pitanje je koje je možda i premalo zaokupljalo istraživače društvenog kapitala, te kojim su se



u mnogo većoj mjeri bavili analitičari društvenih mreža. Tako Small nalazi da svakodnevna uključenost u različite društvene institucije, poput škole, fakulteta, ili drugih, čak i u pasivnom obliku može razvijati društveni kapital pojedinca, pa i zajednice – u ovisnosti o tome koliko je institucija sama posvećena razvoju društvenog kapitala sudionika u njezinim aktivnostima (Small, 2009). Putnam opisuje društveni kapital upravo kao kolektivni proces i to kao prirodu i stupanj aktivne uključenosti aktera u neformalne ili formalne građanske organizacije, te kao međusobnu umreženost, povjerenje i recipročnost odnosa pripadnika zajednice (Putnam, 2000, 2002). Naime, kako pokazuju istraživanja, udruživanje građana proizvodi međusobno povjerenje te posljedično utječe na lakše ostvarivanje kolektivnih ciljeva (Štulhofer, 2003). Ovu pak odliku društvenog kapitala Durlaf naziva „kauzalnom“, odnosno uzročno-posljedičnom odlikom (2002: 3). Ova odlika razvoja društvenog kapitala jedna je od važnijih kada razmatramo ulogu organizacija civilnoga društva u demokratizaciji i razvoju aktivnog građanstva, a pokazala se upravo iznimno važnom u našem istraživanju. Uključivanjem građana u svoje aktivnosti i radom s njima u okviru pružanja usluga, udruge koje su bile podržavane od strane Nacionalne zaklade uspjele su aktivirati, ali i umrežiti građane, usmjeriti ih u zajedničke ciljeve i postići više dobro u njihovom osobnom i obiteljskom životu.

Bez namjere da dalje izvodimo zaključke, na ovom mjestu želimo pozvati na raspravu o prikazanim rezultatima, kao i o načinima i mogućnostima mjerenja društvenogospodarskih učinaka podrški projektima, posebice onima koji se odnose na praćenje uloge vlasti i promjene javnih politika koji se pokazuju kao izrazito teško dohvatljivi. Također, smatramo da je važno upozoriti na važnost postojanja ovakvih istraživanja, izrade instrumenata u tu svrhu te pravodobno i kontinuirano praćenje aktivnosti projekata u području razvoja civilnoga društva kako bi se izbjegle slabosti s kojima smo bili suočeni u ovom istraživanju te se raspolagalo čvršćim i snažnijim argumentima o značenju podrški projektima koje provode organizacije civilnoga društva.

## LITERATURA

- [UNDP], United Nations Development Programme (2013). The rise of the south: human progress in a diverse world. New York: UNDP.
- Ančić, B., Domazet, M., i Dorotić, J. (2011). The development of wellbeing indicators for participatory EU strateg plans - case study for Croatia / Razvoj indikatora opće i osobne dobrobiti za participativno strateško planiranje u kontekstu strategije Europa 2020 - Studija slučaja za Hrvatsku. Zagreb: NEPC.
- Becker, H. (2001). Social Impact Assessment. *European Journal of Operational Research*, 128(2), 311–21.
- Berry, J. M., Portney, K. E., i Thomson, K. (1993). The rebirth of urban democracy. Washington: Brookings Institution Press.
- Bežovan, G., Ledić, J. i Zrinščak, S. (2011). Civilno društvo u sveučilišnoj nastavi. *Hrvatska i komparativna javna uprava*, 11(1), 173–202.
- Bežovan, G. i Matančević, J. (2011). CIVICUS Civil society index in Croatia, building identity: future challenges for CSOs as professionals in the societal arena. Zagreb: CERANEO.
- Matančević, J., i Bežovan, G. (2013). Dometi i ključni čimbenici razvoja civilnog društva u Hrvatskoj temeljem tri vala istraživanja. *Revija za socijalnu politiku*, 20(1), 21–40.
- Becker, H. A. (2001). Social impact assessment. *European Journal of Operational Research*, 128(2), 311–321.
- Bežovan, G., Zrinščak, S., i Vučec, M. (2005). Civil society in Croatia: Gaining trust and establishing partnerships with the state and other stakeholders. Zagreb: CERANEO.
- Bežovan, G. i Zrinščak, S. (2007). Civilno društvo u Hrvatskoj. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, Hrvatsko sociološko društvo.
- Budak, J., i Rajh, E. (2012). Ispitivanje korupcije u Hrvatskoj: povjerljivost ankete i povjerenje u institucije. *Društvena istraživanja*, 21(2 (116)), 291–313.
- Burt, R. S. (2001). Structural holes versus network closure as social capital. *Social capital: Theory and research*, 31–56.
- Castells, M. (1997). The Power of Identity (The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume II). Malden (MA, USA) and Oxford (UK): Blackwell.
- [CGG] Centre for Good Governance (2006). A comprehensive guide to social impact assessment. Dostupno na <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/cgg/unpan026197.pdf>, pristupljeno 1.10.2013.
- Črpić, G., i Zrinščak, S. (2005). Civilno društvo u nastajanju: Slobodno vrijeme i dobrovoljne organizacije u Hrvatskoj. U J. Balaban (ur.), U potrazi za identitetom: komparativna studija vrednota. Hrvatska i Europa (str. 19–44). Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Dobrotić, I. et al. (2007). Kvaliteta života u Hrvatskoj: regionalne nejednakosti. Zagreb: UNDP.
- Domazet, M., Dolenc, D. i Ančić, B. (2012). We need to change: mapping Croatia's potential for sustainable development. Zagreb: Heinrich Boell Stiftung.
- Durlauf, S. N. (2002). On the empirics of social capital. *The Economic Journal*, 112(483), F459–F479.
- Escobar, A. (2001). Culture sits in places: reflections on globalism and subaltern strategies of localization. *Political Geography*, 20(2), 139–74.
- Escobar, A. (2011). Encountering development: The making and unmaking of the Third World. Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Franc, R. et al. (2006). Udruge u očima javnosti. Istraživanje javnog mnijenja s osvrtima. Zagreb: Academy for Educational Development.
- Franc, R., et al. (2012). Vidljivost i javna percepcija udruga u Hrvatskoj. Zagreb: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
- Freise, M. (2008). The civil society discourse in Brussels between societal grievances and utopian ideas. U M. Friese (ur.), *European civil society on the road to success* (str. 23–43). Baden-Baden: Nomos.
- Fukuyama, F. (2001). Social capital, civil society and development. *Third world quarterly*, 22(1), 7–20.
- Gergen, K. J. (2001). *Social construction in context*. London, Thousand Oaks and New Delhi: Sage.



- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity: self and identity in the late modern age*. Cambridge: Polity.
- Gilding, P. i Randers, J. (2010). The one degree war plan", *Journal of Global Responsibility*, 1/1, 170-188.
- Glasson, J. (2000). *Socio-economic Impacts 1: Overview and Economic Impacts*. U P. Morris i R. Therivel (ur.), *Methods of Environmental Impact Assessment* (str. 20 - 40). London-New York: Spoon Press.
- Glasson, J., Therivel, R. i Chadwick, A. (2005). *Introduction to Environmental Impact Assessment*. London and New York: Routledge.
- Global Footprint Network (2012). *The National Footprint Accounts, 2011 Edition*. GFP: Oakland, CA.
- Jokić, B. i Dolenc, D. (2009). Percepcija uloge vlasti: stavovi građana Hrvatske u komparativnoj perspektivi. U A. Marinović et al. (ur.), *Društvene promjene i društvena struktura: Hrvatska 20 godina kasnije*. Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo.
- Jordan, G., i Maloney, W. A. (1997). Accounting for Sub Governments Explaining the Persistence of Policy Communities. *Administration & Society*, 29(5), 557-583.
- Kaliterna Lipovčan, Lj., i Prizmić-Larsen, Z. (2007). Importance and Satisfaction with Life Domains in Croatia: Representative Sample. U R.J. Estes (ur.), *Advancing Quality of Life in a Turbulent World*. Social Indicators Research Series (str. 41-51). Dordrecht, NL: Springer.
- Kohler-Koch, B. (2008). Civil Society Contribution to Democratic Governance: A Critical Assessment. U D. De Bièvre i W. Maloney (ur.), *Opening EU-governance to civil society: Gains and challenges* (str. 9-18). Mannheim: Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
- Kriesi, H. (2007). Organizational resources: personnel and finances. U W.A. Maloney i S. Rossteutscher, *Social capital and associations in European democracies* (str. 118-152). New York: Routledge.
- Lay, V. i Šimleša, D. (2012). Nacionalni Interesi Razvoja Hrvatske Kroz Prizmu Koncepta Održivog Razvoja. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.
- Lelieveldt, H., Astudillo, J., i Stevenson, L. (2007). The spectrum of associational activities: from self-help to lobbying. U W.A. Maloney i S. Rossteutscher, *Social capital and associations in European democracies* (str. 81 - 96). New York: Routledge.
- Lin, N., Cook, K. i Burt, R. S. (2001). *Social Capital: Theory and Research*. New York: Walter de Gruyter.
- Lusthaus, C. (Ed.). (2002). *Organizational assessment: A framework for improving performance*. Ottawa, CAN: IDRC.
- Družić Ljubotina, O., Delale, E. A., & Kletečki Radović, M. (2010). Doprinos udruge civilnog društva socijalnoj rekonstrukciji zajednice. *Revija za socijalnu politiku*, 17(1), 45-70.
- Maloney, W. A., i Rossteutscher, S. (2007). The Associational Universe in Europe: Size and Participation. U W. A. Maloney i Sigrid Rossteutscher (ur.), *Social Capital and Associations in European Democracies: A comparative analysis* (str. 39 - 51). London-New York: Routledge.
- Matančević, J., i Bežovan, G. (2013). Dometi i ključni čimbenici razvoja civilnoga društva u Hrvatskoj temeljem tri vala istraživanja. *Revija za socijalnu politiku*, 20(1), 21-41.
- Nestić, D. i Vecchi, J. (2007). Regional Poverty in Croatia. U Ž. Lovrinčević (ur.), *Social Policy and Regional Development - Proceedings*, (str. 65 - 90). Zagreb: Ekonomski institut Zagreb, Friedrich Ebert Stiftung.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling Alone*. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. D. (2002). *Democracies in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Democracies*. Oxford, New York: Oxford University Press.
- Randers, J. i Gilding, P. (2010). The One Degree War Plan. *Journal of Global Responsibility*, 1(1), 170-88.
- Roche, C. (1999). *Impact Assessment for Development Agencies: Learning to Value Change*. Oxford: Oxfam.
- Rothstein, B. (2001). Social capital in the social democratic welfare state. *Politics & Society*, 29(2), 207-241.
- Shalock, R. L. (1996). Reconsidering the Conceptualisation and Measurement of Quality of Life. *Quality of life*, 1, 123 - 139.
- Small, M. L. (2009). *Unanticipated gains: Origins of network inequality in everyday life*. New York: Oxford University Press.
- Starč, N., Ofak, L. i Šelo Šabić, S. (ur.) (2006). *Siromaštvo, nezaposlenost i socijalna isključenost*. Zagreb: UNDP.
- Šimleša, D. (2010). *Ekološki Otisak: Kako Je Razvoj Zgazio Održivost*. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, TIM Press d.o.o.
- Štulhofer, A. (2003). Društveni kapital i njegova važnost. U D. Ajduković (ur.), *Socijalna rekonstrukcija zajednice* (str. 79-98). Zagreb: Društvo za psihološku pomoć.
- Turčić, I. i Turčić, I. jr. (2013). Bruto Domaći Proizvod Republike Hrvatske Po Županijama I Regijama 1990., 2000. I 2009. Godine. *Ekonomski pregled*, 64(1), 64-81.
- Urry, J. (2011). *Climate Change and Society*. Cambridge: Polity Press.
- Uslaner, E. M., i Brown, M. (2003). Inequality, Trust, and Civic Engagement. *American Politics Research*, 31(10), 868-94.
- Zrinščak, S., Lakoš, I. i Handy, F. (2012). Volontiranje Studenata U Zagrebu U Komparativnom Kontekstu. *Revija za socijalnu politiku*, 19(1), 25-48.
- Zmerli, P. i Newton, K. (2007). Networking among voluntary organizations: segmented or integrated. U W.A. Maloney i S. Rossteutscher, *Social capital and associations in European democracies* (str.153 - 174). New York: Routledge.

## O AUTORIMA

Doc. dr. sc. MARIJA BRAJDIĆ VUKOVIĆ, docentica je na Odjelu za sociologiju Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje metodološke predmete na preddiplomskom i diplomskom studiju sociologije te sociologiju znanosti i tehnologije. Vanjska je suradnica - metodologinja na međunarodnom projektu International social survey project (ISSP) te suradnica na projektu „Društveni akteri znanstvenog i tehnološkog razvoja“ oba pri Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu. Metodologinja je društvenih istraživanja s interesom za inovativne metodološke pristupe, te također STS istraživačica čiji je trenutni istraživački fokus na odnosu između znanosti, tehnologije i društva s posebnim naglaskom na lokalne prakse proizvodnje i korištenja znanja u svijetlu globalnih evaluacijskih praksi. Voditeljica je Sekcije za istraživanja znanosti i tehnologije pri Hrvatskom sociološkom društvu.

Dr. sc. BRANKO ANČIĆ, je postdoktorant u Institutu za društvena istraživanja u Zagrebu gdje s bavi istraživanjima iz područja sociologije religije, sociologije zdravlje te sociologije održivog razvoja. Sudjelovao je u više domaćih i međunarodnih projekata te je stalni suradnik na kontinuiranom međunarodnom projektu International Social Survey Programme (ISSP). Izvršni je urednik časopisa Religion and Society in Central and Eastern Europe te administrativni tajnik International Society for Sociology of Religion. Sudjeluje i u nastavi na visokoškolskim ustanovama Sveučilišta u Zagrebu.

Dr. sc. MLADEN DOMAZET, je znanstveni suradnik u Institutu za društvena istraživanja pri Centru za istraživanje i razvoj obrazovanja. Diplomirao je fiziku i filozofiju u Oxfordu, te doktorirao filozofiju znanosti u Zagrebu. Bavi se istraživanjima održivog razvoja, prirodnoznanstvenog obrazovanja i filozofijom znanosti. Autor je monografija o objašnjenju u suvremenoj znanosti, i strategijama održivosti u različitim društvenim sektorima, te desetak znanstvenih radova slične tematike. Jedan je od urednika zbornika Perspektive održivosti s europske polu-periferije, koji okuplja društvene i humanističke znanstvenike oko odgovora na izazov materijalne i ekonomske održivosti pod ograničenjima klimatskih promjena. Član je istraživačko-zagovaračke organizacije Grupa 22.

## DODATAK - Upitnici

### 10.1. Upitnik – Udruge

#### P0. Koje je vrste neprofitna organizacija u kojoj radite?

1. udruga
2. vrtić
3. osnovna škola
4. srednja škola
5. viša škola/fakultet
6. lokalna kulturna/sportska organizacija (financirana iz gradskog/mjesnog proračuna)
6. jedinica lokalne/mjesne vlasti (mjesni odbor, gradski odbor, kotar, gradski ured)
7. ured načelnika/gradonačelnika/vijeća
8. jedinica županijske vlasti (odbori, uredi)
9. ured župana

#### P1. Koje godine je registrirana Vaša udruga?

UPIŠI GODINU.  
9998 – NZ/BO

#### P2. Koja je Vaša funkcija u udruzi/neprofitnoj organizaciji?

UPIŠI FUNKCIJU KOJU ISPITANIK OBAVLJA U ZADNJIH GODINU DANA.  
8 – NZ/BO

#### P3. Koje je prioritetno područje djelatnosti Vaše udruge/područje djelatnosti prema kojemu je Vaša udruga upisana u Registar? Odaberite.

POKAŽI KARTICU P3. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCJE.  
9998 – NZ/BO

1. Duhovna
2. Ekološka
3. Etnička
4. Gospodarska
5. Hobistička
6. Humanitarna

7. Informacijska
8. Kulturna
9. Nacionalna
10. Okupljanje i zaštita djece i mladeži
11. Okupljanje i zaštita žena
12. Prosvjetna
13. Socijalna
14. Tehnička
15. Udruge Domovinskog rata
16. Zaštita prava
17. Zdravstvena
18. Znanstvena
19. Sportska
20. Ostale djelatnosti, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P4. U kojem od područja navedenih na kartici je Vaša udruga u najvećoj mjeri djelovala u posljednje tri godine?**

POKAŽI KARTICU P4. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.  
998 – NZ/BO

1. Sportske aktivnosti/promocija
2. Kultura općenito
3. Očuvanje kulturne baštine
4. Tehnika
5. Znanost
6. Obrazovanje/obrazovne djelatnosti
7. Socijalna skrb
8. Humanitarne aktivnosti
9. Zdravstvena skrb
10. Rad s djecom
11. Rad s mladima
12. Zaštita ljudskih prava
13. Zaštita građanskih prava
14. Zaštita i/ili poticanje prava na različitost etičkih manjina
15. Hobi/rekreacija
16. Održivi razvoj
17. Onečišćenje/gospodarenje otpadom
18. Očuvanje biljnog svijeta
19. Skrb za životinje
20. Zaštita urbanih prostora
21. Urbano/ruralno planiranje
22. Duhovna djelatnost
23. Diseminacija informacija
24. Podrška u funkcioniranju civilnoga društva/organizacija civilnoga društva
25. Podrška stradalnicima Domovinskog rata/braniteljima

26. Ostalo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P5. Kojim vrstama aktivnosti se udruga u okviru civilnoga društva najčešće bavi? Moguće je odabrati više aktivnosti.**

POKAŽI KARTICU P5 I PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.  
98 – NZ/BO

1. Publiciranje i diseminacija informativnih i obrazovnih materijala
2. Izvaninstitucionalna izobrazba - održavanje radionica/seminara/savjetovanja/razmjena vještina
3. Akcije prikupljanja pomoći/pomaganja
4. Prikupljanje donacija (u svrhe osim humanitarnih)
5. Akcije zagovaranja/podizanja svjesnosti
6. Konkretno akcije u lokalnoj zajednici (čišćenje, kopanje, sadenje, građevinski poslovi, kućanski poslovi, njega)
7. Organizacija događanja (kulturnih, sportskih, rekreativnih)
8. Savjetovanje - pružanje pravne i/ili psihološke pomoći
9. Savjetovanje – pružanje pomoći drugim organizacijama civilnoga društva
10. Lobiranje/javno zagovaračke aktivnosti
11. Uključivanje građana u lokalne inicijative i/ili međusobno povezivanje građana
12. Praćenje provedbe javnih politika/Praćenje rada institucija vlasti
13. Provedba istraživanja
14. Organizacija konferencija/okruglih stolova/tribina
15. Medijske kampanje
16. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P6. Tko su izravni korisnici vaših aktivnosti, na koga su vaše aktivnosti primarno usmjerene? Moguće je odabrati više odgovora.**

PRIMJERICE, U SLUČAJU DA JE UDRUGA USMJERENA NAJVIŠE NA OČUVANJE BILJA I ŽIVOTINJA, ONDA NAS ZANIMA KOGA ŽELI UKLJUČITI U AKTIVNOSTI OČUVANJA.

POKAŽI KARTICU P6. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.  
98 – NZ/BO

1. Mladi
2. Djeca
3. Žene
4. Stariji građani
5. Oboljeli od nekih vrsta bolesti
6. Ovisnici
7. Osobe s invaliditetom
8. Nezaposleni
9. Beskućnici

10. Lokalno stanovništvo
11. Lokalna samouprava/donositelji odluka
12. Javna uprava/donositelji odluka
13. Druge udruge/inicijative
14. Pripadnici nacionalnih manjina
15. Pripadnici seksualnih manjina
16. Žrtve obiteljskog nasilja
17. Žrtve nasilja/mobbinga
18. Prognanici, izbjeglice, azilanti
19. Branitelji
20. Etničke zajednice
21. Vjernici
22. Opća populacija građana
23. Studenti
24. Znanstvenici
25. Političari
26. Sportaši
27. Rekreativci
28. Hobisti
29. Specifične populacije, koje?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

### P7. Gdje se odvija rad Vaše udruge?

PROČITAJ. MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR.

8 – NZ/BO

1. U vlastitom prostoru
2. U iznajmljenom prostoru
3. U prostorijama dodijeljenim na korištenje od grada/lokalne samouprave
4. U prostorijama druge udruge
5. Po potrebi
6. Negdje drugdje

\_\_\_\_\_ UPIŠI

### P8. Koliko Vaša udruga ima trenutno:

PROČITAJ KATEGORIJE. UPIŠI BROJ ZAPOSLENIH PREMA ODGOVARAJUĆIM KATEGORIJAMA.

998 – NZ/BO

1. Stalno ili privremeno zaposlenih na ugovor o radu \_\_\_\_\_?
2. Zaposlenih na ugovoru o djelu \_\_\_\_\_?
3. Zaposlenih na studentski ugovor \_\_\_\_\_?
4. Volontera \_\_\_\_\_?

UKOLIKO UDRUGA NEMA ZAPOSLENIH NA UGOVOR O RADU, IDI NA P13.

### P9. Koliko je, na ugovor o radu, zaposlenih žena?

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ STALNO ZAPOSLENIH

ŽENA.

998 – NZ/BO

### P10. Koje su dobi djelatnici zaposleni na ugovor o radu:

PROČITAJ. UPIŠI BROJ PREMA KATEGORIJAMA ZAPOSLENIH.

998 – NZ/BO

1. Od 18-28 \_\_\_\_\_ zaposlenih
2. Od 29-38 \_\_\_\_\_ zaposlenih
3. Od 39-48 \_\_\_\_\_ zaposlenih
4. Od 49-58 \_\_\_\_\_ zaposlenih
5. 59 i više \_\_\_\_\_ zaposlenih

### P11. Koje su stručne spreme djelatnici zaposleni na ugovor u radu?

UPIŠI BROJ DJELATNIKA KOD ODGOVARAJUĆIH KATEGORIJA. ONE DJELATNIKE KOJI STUDIRAJU VALJA UPISATI U KATEGORIJU „NA STUDIJU“, A NE U KATEGORIJU „ZAVRŠENJA SREDNJA ŠKOLA“.

998 – NZ/BO

1. Završena srednja škola \_\_\_\_\_ djelatnika
2. Na studiju \_\_\_\_\_ djelatnika
3. Završena viša škola \_\_\_\_\_ djelatnika
4. Završen fakultet/magisterij \_\_\_\_\_ djelatnika
5. Završen doktorat \_\_\_\_\_ djelatnika
6. Nemamo stalno ili privremeno zaposlenih na ugovor o radu UKOLIKO UDRUGA NEMA ZAPOSLENIH NA UGOVOR O RADU ILI SU SVI TAKVI ZAPOSLENI SREDNJE STRUČNE SPREME, IDI NA P13.

### P12. Koje je područje studija/obrazovanja djelatnika zaposlenih na ugovor o radu?

PROČITAJ PODRUČJE I UPIŠI BROJ DJELATNIKA.

998 – NZ/BO

1. Umjetničke akademije (likovna, muzička, dramska) \_\_\_\_\_ djelatnika.
2. Humanističke znanosti ( npr. filozofija, lingvistika, kroatistika, jezici) \_\_\_\_\_ djelatnika.
3. Društvene znanosti (npr. sociologija, psihologija, politologija, ekonomija, socijalne djelatnosti, informacijske znanosti) \_\_\_\_\_ djelatnika.
4. Biotehničke znanosti (npr. agronomija, šumarstvo, nutricionizam, prehrambena tehnologija) \_\_\_\_\_ djelatnika.
5. Biomedicinske znanosti i zdravstvo (npr. medicina, veterinarstvo, molekularna biologija, stomatologija) \_\_\_\_\_ djelatnika.
6. Prirodne znanosti (npr. kemija, biologija, matematika, fizika,

geologija)\_\_\_\_\_djelatnika.

7. Tehničke znanosti (npr. strojarstvo, rudarstvo, elektrotehnika, geodezija, građevina, arhitektura, promet)\_\_\_\_\_djelatnika.

### P13. Koje su stručne spreme vaši djelatnici na ugovor o djelu?

UPIŠI BROJ DJELATNIKA KOD ODGOVARAJUĆIH KATEGORIJA. ONE DJELATNIKE KOJI STUDIRAJU VALJA UPISATI U KATEGORIJU „NA STUDIJU“, A NE U KATEGORIJU „ZAVRŠENJA SREDNJA ŠKOLA“.  
998 – NZ/BO

1. Završena srednja škola\_\_\_\_\_djelatnika
2. Na studiju\_\_\_\_\_djelatnika
3. Završena viša škola\_\_\_\_\_djelatnika
4. Završen fakultet/magisterij\_\_\_\_\_djelatnika
5. Završen doktorat\_\_\_\_\_djelatnika
6. Nemamo zaposlenih na ugovor o djelu

### P14. Koje su stručne spreme PRETEŽNO vaši volonteri?

PROČITAJ OPCIJE. MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR.  
8 – NZ/BO

1. Završena srednja škola
2. Na studiju
3. Završena viša škola
4. Završen fakultet/magisterij
5. Završen doktorat
6. Nemamo volontera

### P15. U nekim udrugama mali broj djelatnika obavlja širok spektar poslova, dok u drugima postoje djelatnici specijalizirani za određene vrste poslova. Postoji li u Vašoj udruzi osoba koja obavlja pretežno (najveći dio radnog vremena), neke od sljedećih poslova:

PROČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI ODGOVOR.  
8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da

Tip poslova	Ne	Da	NZ/BO
Financijske poslove	1	2	8
Poslove upravljanja udrugom	1	2	8
Poslove upravljanja projektima	1	2	8
Poslove uredništva i izdavanja publikacija	1	2	8
Poslove upravljanja rada s korisnicima	1	2	8
Poslove upravljanja s javnošću/medijima	1	2	8

### P16a. Odaberite sve poslove koje osobe zaposlene na ugovor o radu obavljaju. Moguće je više odgovora.

POKAŽI KARTICU 16, ZAOKRUŽI 2 – „Da“ ZA SVE POSLOVE ZA KOJE ISPITANIK NAVEDE DA IH OSOBE ZAPOSLENE NA UGOVOR O RADU OBAVLJAJU.  
8 – NZ/BO

### P16b. Odaberite sve poslove koje osobe zaposlene na ugovor o djelu/ studentski ugovor obavljaju. Moguće je više odgovora.

POKAŽI KARTICU 16, ZAOKRUŽI 2 – „Da“ ZA SVE POSLOVE ZA KOJE ISPITANIK NAVEDE DA IH OSOBE ZAPOSLENE NA UGOVOR O DJELU OBAVLJAJU.  
8 – NZ/BO

### P16c. Odaberite sve poslove koje volonteri u vašoj udruzi obavljaju. Moguće je više odgovora.

POKAŽI KARTICU 16, ZAOKRUŽI 2 – „Da“ ZA SVE POSLOVE ZA KOJE ISPITANIK NAVEDE DA VOLONTERI OBAVLJAJU.  
8 – NZ/BO

Vrsta posla	P16a. Zaposleni Ugovor o radu			P16b. Zaposleni Ugovor o djelu/ studentski ugovor			P16c. Volonteri		
	Ne	Da	NZ/BO	Ne	Da	NZ/BO	Ne	Da	NZ/BO
Tip poslova									
Računovodstvo	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Upravljanje financijama	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Upravljanje udrugom	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Upravljanje izdavaštvom/ uredništvo	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Projektno planiranje	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Koordinacija projekata	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Vođenje ureda	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Pisanje projektnih prijedloga	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Planiranje projektnih aktivnosti	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Vođenje projektnih aktivnosti	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Izvršavanje projektnih aktivnosti.	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Administrativni poslovi	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Komunikacija s korisnicima	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Rad u različitim odborima	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Rad s korisnicima	1	2	8	1	2	8	1	2	8

Komunikacija s javnošću/ medijima	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Suradnja s drugim udrugama/rad u mrežama udruga	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Pomaganje drugim organizacijama civilnoga društva	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Članstvo u međunarodnim asoci- cijama	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Lobiranje/javno zago- varanje	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Rad u različitim odborima	1	2	8	1	2	8	1	2	8
Nešto drugo, što?	1	2	8	1	2	8	1	2	8

**P17. U protekle tri godine, koliko ste:**

PROČITAJ. UPIŠI BROJ DJELATNIKA U ODGOVARAJUĆIM KATEGORIJAMA.  
9998– NZ/BO

- Zaposlili novih djelatnika na ugovor o radu \_\_\_\_\_
- Zaposlili novih djelatnika na ugovor o djelu/studentki ugovor \_\_\_\_\_
- Izgubili/otпустили dotadašnjih djelatnika na ugovor o radu \_\_\_\_\_

**P18. Molim Vas da ocjenama od 1 do 5 kao u školi ocijenite svoju udrugu prema sljedećim karakteristikama, ocijenite:**

PROČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE BROJEVE.  
8 – NZ/BO

Karakteristike	Nedovoljan	Dovoljan	Dobar	Vrlo dobar	Odličan	NZ/BO
Međuljudske odnose u udruzi	1	2	3	4	5	8
Vođenje i upravljanje projektima	1	2	3	4	5	8
Izobrazba i stručnost djelatnika	1	2	3	4	5	8
Spremnost djelatnika na učenje i razvoj	1	2	3	4	5	8
Spremnost djelatnika na unutar-organizacijsku suradnju	1	2	3	4	5	8
Spremnost djelatnika na izvan-organizacijsku suradnju	1	2	3	4	5	8
Spremnost djelatnika na pribavljanje financijskih sredstava	1	2	3	4	5	8
Organizacijske sposobnosti djelatnika	1	2	3	4	5	8

**P19. Molim vas da na skali od 1 do 5, gdje 1 znači uopće se ne slažem, a 5 slažem se u potpunosti ocijenite sljedeće tvrdnje povezane s radnom odgovornošću djelatnika u Vašoj udruzi.**

POKAŽI KARTICU SLAGANJE.

ČITAJ KATEGORIJE ODGOVORNOSTI, ZAOKRUŽI ODGOVOR.

8 – NZ/BO

- Uopće se ne slažem
- Uglavnom se ne slažem
- Niti se slažem/niti se ne slažem
- Uglavnom se slažem
- Slažem se u potpunosti

Odgovornost djelatnika u udruzi	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Slažem se u potpunosti	NZ/BO
Djelatnici sebe sami smatraju odgovornima za svoje poslove u udruzi.	1	2	3	4	5	8
Djelatnici su aktivni u identificiranju mogućih prepreka/rizika u svojim poslovima/aktivnostima.	1	2	3	4	5	8
Djelatnike se često traži da pojašne svoje aktivnosti/provođenje radnih zadataka.	1	2	3	4	5	8
Smatram da djelatnici svoje aktivnosti/poslove obavljaju odgovorno.	1	2	3	4	5	8
Uprava/koordinator smatra djelatnike odgovornima za obavljanje aktivnosti/poslova za koje su zaduženi.	1	2	3	4	5	8
Ukoliko se poslovi/aktivnosti ne obave na vrijeme, drugi djelatnici pozvati će zadužene djelatnike na odgovornost.	1	2	3	4	5	8
Ukoliko se poslovi/aktivnosti ne obave na vrijeme, uprava/koordinator će pozvati zadužene djelatnike na odgovornost.	1	2	3	4	5	8
U velikoj mjeri ukupan uspjeh udruge je na leđima pojedinaca koji u njoj rade.	1	2	3	4	5	8
Budućnost udruge ovisna je o uspješnosti djelatnika u obavljanju svojih poslova/aktivnosti.	1	2	3	4	5	8
Kontrola obavljanja poslova/aktivnosti djelatnika od strane uprave/rukovoditelja je česta i temeljita.	1	2	3	4	5	8
Djelatnici u ovoj udruzi svoje poslove obavljaju izrazito samosvjesno i odgovorno.	1	2	3	4	5	8

**P20. Prolazi li vaša udruga povremeno vanjsko vrednovanje rada (reviziju)? Ukoliko da, koliko često se takvo vrednovanje provodi?**

PROČITAJ ODGOVORE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆI.

8 – NZ/BO

1. Ne prolazi vanjsko vrednovanje
2. Da, jednom godišnje
3. Da, jednom u tri godine
4. Da, jednom u petogodištu

**P21. Jeste li ikada radili procjenu društvenog utjecaja rada vaše udruge?**

PROČITAJ ODGOVORE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆI.

8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da, jednom
3. Da, više puta

**P22. Na koji način u najvećoj mjeri financirate djelovanje svoje udruge? Na koji način financirate:**

POKAŽI KARTICU P22. ČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆI ODGOVOR.

8 – NZ/BO

- 1.1. Troškovi osnove djelatnosti organizacije (hladni pogon):
  1. Iz projekata/donacija financiranih iz nacionalnih izvora
  2. Iz inozemnih/međunarodnih izvora
  3. Iz vlastitih aktivnosti/iznajmljivanja prostorija/seminara/radionica
  4. Iz članarina
  5. Iz donacija građana
- 1.2. Plaće zaposlenih na ugovor o radu:
  1. Iz projekata/donacija financiranih iz nacionalnih izvora
  2. Iz inozemnih/međunarodnih izvora
  3. Iz vlastitih aktivnosti/iznajmljivanja prostorija/seminara/radionica
  4. Iz članarina
  5. Iz donacija građana
- 1.3. Plaće zaposlenih na ugovor o djelu/studentski ugovor:
  1. Iz projekata/donacija financiranih iz nacionalnih izvora
  2. Iz inozemnih/međunarodnih izvora
  3. Iz vlastitih aktivnosti/iznajmljivanja prostorija/seminara/radionica
  4. Iz članarina
  5. Iz donacija građana

- 1.4. Druge (izvan-projektne) aktivnosti organizacije poput strateškog planiranja, proslave godišnjica, posebnih publikacija:
  1. Iz projekata/donacija financiranih iz nacionalnih izvora
  2. Iz inozemnih/međunarodnih izvora
  3. Iz vlastitih aktivnosti/iznajmljivanja prostorija/seminara/radionica
  4. Iz članarina
  5. Iz donacija građana

NEKA ISPITANIK ZADRŽI KARTICU P22

**P23. Kada razmišljate o budućem financiranju rada udruge, što biste rekli u kojoj mjeri rad/razvoj udruge u sljedeće 3 godine planirate ostvarivati. Pokušajte odrediti otprilike u postocima u kojoj mjeri ćete rad udruge financirati:**

PROČITAJ SVE KATEGORIJE. UPIŠI POSTOTAK.

998 – NZ/BO

1. Iz projekata/donacija financiranih iz nacionalnih izvora \_\_\_\_\_%
2. Iz inozemnih/međunarodnih izvora \_\_\_\_\_%
3. Iz vlastitih aktivnosti/iznajmljivanja prostorija/seminara/radionica \_\_\_\_\_%
4. Iz članarina \_\_\_\_\_%
5. Iz donacija građana \_\_\_\_\_%

**P24. Za koliko ste otprilike projekata uspjeli ostvariti financiranje od osnutka udruge? Pitanje se odnosi i na projekte koje trenutno ostvarujete.**

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ OSTVARENIH PROJEKATA.

998 – NZ/BO

**P25. Koliko ste projekata ugovorili u protekle tri godine? Pitanje se odnosi i na projekte koje trenutno ostvarujete.**

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ OSTVARENIH PROJEKATA.

998 – NZ/BO

**P26. Koliko je bilo predviđeno trajanje navedenih projekata ostvarenih u protekle tri godine. Pitanje se odnosi i na projekte koje trenutno ostvarujete, na njihovo predviđeno trajanje.**

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ PROJEKATA PREMA

KATEGORIJAMA

998- NZ/BO

1. Do 3 mjeseca \_\_\_\_\_ projekata
2. Od 3-6 mjeseci \_\_\_\_\_ projekata
3. Od 6 - 12 mjeseci \_\_\_\_\_ projekata
4. Do 2 godine \_\_\_\_\_ projekata
5. \_\_\_\_\_ trogodišnjih projekata
6. \_\_\_\_\_ petogodišnjih i dužih projekata



**P27. Iz kojih su sredstava u najvećoj mjeri financirani navedeni projekti.**

ČITAJ KATEGORIJE. UPIŠI BROJ PROJEKATA PREMA KATEGORIJAMA.

998- NZ/BO

1. Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva \_\_\_\_\_projekata
2. Druge domaće zaklade \_\_\_\_\_projekata
3. Ministarstva, županije, gradovi \_\_\_\_\_projekata
4. Međunarodne zaklade \_\_\_\_\_projekata
5. Inozemne vlade \_\_\_\_\_projekata
6. EU fondovi \_\_\_\_\_projekata
7. Neki drugi izvori, koji \_\_\_\_\_broj projekata \_\_\_\_\_

**P28. Molim vas da ocjenama od 1 do 5 ocijenite sljedeće organizacijske značajke Vaše Udruge.**

POKAŽI KARTICU P28 PROČITAJ OPCIJE.

ČITAJ REDOM ZNAČAJKE I ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.

8- NZ/BO

0. Nije primjenjivo na organizaciju

1. Minimalno ili nimalo kapaciteta, tek započinjemo
2. Nezadovoljavajuće – potrebno je puno podrške
3. Loše prema adekvatnom, potrebno je dosta podrške
4. Zadovoljavajuće, no ima mjesta za poboljšanja
5. Vrlo zadovoljavajuće – nema puno prostora za poboljšanje

Organizacijske značajke udruge	Minimalno ili nimalo kapaciteta	Nezadovoljavajuće	Loše prema adekvatnom	Zadovoljavajuće	Vrlo zadovoljavajuće	Nije primjenjivo	NZ/BO
Ljudski resursi	1	2	3	4	5	0	8
Financijska održivost udruge	1	2	3	4	5	0	8
Materijalni resursi	1	2	3	4	5	0	8
Prepoznatljivost u društvu	1	2	3	4	5	0	8
Prisutnost udruge u lokalnoj zajednici	1	2	3	4	5	0	8
Rad s korisnicima	1	2	3	4	5	0	8
Suradnja s domaćim udrugama	1	2	3	4	5	0	8
Suradnja s tijelima lokalne samouprave (mjesni odbor, općinsko vijeće, gradska skupština i njezina tijela)	1	2	3	4	5	0	8
Suradnja s tijelima javne /državne uprave (ministarstva, agencije)	1	2	3	4	5	0	8
Suradnja udruge s medijima	1	2	3	4	5	0	8

Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje nacionalnih politika	1	2	3	4	5	0	8
Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje odluka na lokalnoj razini	1	2	3	4	5	0	8

**P29. Molim Vas da procijenite u kojim je područjima došlo do najviše odnosno najmanje poboljšanja u proteklih 5 godina ili od osnutka udruge ukoliko je udruga mlađa od 5 godina? Odaberite najviše tri područja.**

POKAŽI KARTICU P29 ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

98 – NZ/BO

**29.1. U kojim je područjima došlo do najviše poboljšanja:**

1. Ljudski resursi
2. Financijska održivost udruge
3. Materijalni resursi
4. Prepoznatljivost u društvu
5. Prisutnost udruge u lokalnoj zajednici
6. Rad s korisnicima
7. Suradnja s domaćim udrugama
8. Suradnja s tijelima lokalne samouprave (mjesni odbor, općinsko vijeće, gradska skupština i njezina tijela)
9. Suradnja s tijelima javne /državne uprave (ministarstva, agencije)
10. Povezanost udruge s medijima
11. Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje nacionalnih politika
12. Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje odluka na lokalnoj razini

**29.2. U kojim je područjima u najmanjoj mjeri došlo do poboljšanja:**

ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

1. Ljudski resursi
2. Financijska održivost udruge
3. Materijalni resursi
4. Prepoznatljivost u društvu
5. Prisutnost udruge u lokalnoj zajednici
6. Rad s korisnicima
7. Suradnja s domaćim udrugama
8. Suradnja s tijelima lokalne samouprave (mjesni odbor, općinsko vijeće, gradska skupština i njezina tijela)
9. Suradnja s tijelima javne / državne uprave (ministarstva, agencije)
10. Povezanost udruge s medijima
11. Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje nacionalnih politika
12. Utjecaj udruge na kreiranje i donošenje odluka na lokalnoj razini

**P30. Što je, prema Vašem mišljenju, najviše pozitivno utjecalo na razvoj Vaše udruge kao organizacije?**

**Ocijenite ocjenama od 1 do 4, koliki su utjecaj imali sljedeći čimbenici/podrške:**

POKAŽI KARTICU UTJECAJ I PROČITAJ OPCIJE.

PITAJ ZA SVAKU KATEGORIJU. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.

8 – NZ/BO

1. Uopće nije utjecalo
2. Uglavnom nije utjecalo
3. Donekle je utjecalo
4. Izrazito je utjecalo

čimbenici/podrške	Uopće nije utjecalo	Uglavnom nije utjecalo	Donekle je utjecalo	Izrazito je utjecalo	NZ/BO
Financijska institucionalna podrška	1	2	3	4	8
Mogućnosti izobrazbe djelatnika kroz programe regionalnog razvoja 5 regionalnih mreža (JAKO, STEP, ŠALTER, MRRAK, EMISUJA)	1	2	3	4	8
Mogućnosti sudjelovanja djelatnika na međunarodnim radionicama/seminarima	1	2	3	4	8
Umrežavanje s drugim organizacijama civilnoga društva	1	2	3	4	8
Volonterski rad	1	2	3	4	8
Uvažanje i suradnja s lokalnim vlastima	1	2	3	4	8
Uvažavanje i suradnja s državnom upravom/tijelima vlasti	1	2	3	4	8
Kreativnost djelatnika organizacije	1	2	3	4	8
Predanost ciljevima od strane djelatnika organizacije	1	2	3	4	8
Mogućnost prijavljivanja projekata na EU fondove	1	2	3	4	8
Povećana financijska i projektna odgovornost udruga	1	2	3	4	8
Povećana financijska održivost udruge	1	2	3	4	8

**P31a. S kime sve Vaša organizacija/inicijativa učestalo surađuje? Surađujete li sa:**

PROČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆI BROJ

8- NZ/BO

1. Ne surađuje
2. Surađuje

**P31b. Kako biste, ocjenama od 1 do 5 kao u školi, ocijenili kvalitetu suradnje s navedenim institucijama/akterima?**

PITATI ZA ONE INSTITUCIJE ZA KOJE JE ISPITANIK NAVEO DA S NJIMA

SURAĐUJE. ZAOKRUŽITI BROJ ODGOVARAJUĆE KATEGORIJE.

8 – NZ/BO

1. Nedovoljan
2. Dovoljan
3. Dobar
4. Vrlo dobar
5. Odličan

Institucije/akteri	P31a. Suradnja			P31b. Kvaliteta suradnje					
	Ne surađuje	Surađuje	NZ/BO	1 - Nedovoljan	2 - Dovoljan	3 - Dobar	4 - Vrlo dobar	5 - Odličan	NZ/BO
Tiskanim medijima	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Radio postajama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Televizijskim postajama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Domaćim udrugama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Međunarodnim udrugama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Domaćim zakladama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Međunarodnim zakladama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Tijelima lokalne samouprave	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Tijelima državne/javne uprave	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Znanstvenim i/ili visokoobrazovnim institucijama	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Poslovnim sektorom	1	2	8	1	2	3	4	5	8
Javnim sektorom (bolnice, klinike, škole, zavodi, muzeji, galerije)	1	2	8	1	2	3	4	5	8

**P32. Pokušajte ocijeniti, u kolikoj mjeri je rad vaše organizacije s pojedinim institucijama/akterima utjecao na stav pojedinih institucija i kvalitetu njihovog praćenja i podrške razvoju civilnoga društva.**

**Ocijenite pomoću ove kartice.**

POKAŽI KARTICU UTJECAJ. PROČITAJ MOGUĆE OPCIJE.

PITATI SAMO ZA INSTITUCIJE ZA KOJE JE ISPITANIK NAVEO POSTOJANJE SURADNJE.

ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

0 - NE SURAĐUJE

8 – NZ/BO

1. Uopće nije utjecalo
2. Uglavnom nije utjecalo
3. Donekle je utjecalo
4. Izrazito je utjecalo

Institucije/akteri	Uopće nije utjecalo	Uglavnom nije utjecalo	Donekle je utjecalo	Izrazito je utjecalo	Ne surađuje	NZ/BO
Utjecaj na tiskane medije	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na radijske i/ili televizijske postaje	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na druge domaće udruge	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na tijela lokalne samouprave	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na tijela javne/državne uprave	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na znanstvene i/ili visokoobrazovne institucije	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na poslovni sektor	1	2	3	4	0	8
Utjecaj na ostatak javnog sektora poput bolnica, klinika, škola, muzeja, galerija	1	2	3	4	0	8

**P33. U čemu se u najvećoj mjeri očituju percipirane promjene u stavu i kvaliteti praćenja rada organizacija civilnoga društva od strane tih institucija? Pokušajte općenito navesti očituju li se promjene u najvećoj mjeri u :**

POKAŽI KARTICU P33. PROČITAJ ODGOVORE.  
MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA. ZAOKRUŽI.

8 – NZ/BO

1. Razvijenosti programa suradnje
2. Odnosu djelatnika prema organizacijama civilnoga društva
3. Izobrazba djelatnika o radu organizacija civilnoga društva
4. Razumijevanju i zainteresiranosti djelatnika za probleme civilnoga društva
5. Visini i širini podrške organizacijama civilnoga društva
6. U nečemu drugome, čemu?

**P34. Postoje objektivne prepreke koje često onemogućuju rad udruga. Ja ću vam sada pročitati neke prepreke, a vi mi recite u kojoj mjeri biste pojedine prepreke prepoznali kao odgovorne za slabije mogućnosti utjecaja rada udruga.**

POKAŽI KARTICU P34 PROČITAJ MOGUĆE ODGOVORE.  
ČITAJ PITANJA, UPIŠI BROJ ODGOVARAJUĆE KATEGORIJE.

98 – NZ/BO

1. Manjak financijskih/ljudskih resursa
2. Nedostatna izobrazba djelatnika
3. Slaba umreženost sa drugim organizacijama civilnoga društva
4. Nedostatna razvijenost demokratskih/građanskih vrijednosti u društvu
5. Slaba umreženost s donatorima
6. Proširenost korupcije, nepotizma u društvu
7. Slaba povezanost s tijelima lokalne/javne uprave
8. Ideološka nepodobnost organizacije
9. Slaba suradnja s različitim političkim opcijama
10. Slaba povezanost s građanima
11. Slaba izobrazba građana o važnosti organizacija civilnoga društva
12. Nešto drugo, što \_\_\_\_\_

**P34.1. Koju od navedenih prepreka smatrate najizrazitijim problemom?**

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ PRVE NAVEDENE

KATEGORIJE

**P34.2. Koje od navedenih smatrate drugim po redu izrazitim problemom?**

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ DRUGE NAVEDENE

KATEGORIJE

**P34.3. Navedite ostale probleme, koji su predviđeni na kartici, koji su također prisutni?**

\_\_\_\_\_ UPIŠI OSTALE NAVEDNE KATEGORIJE

**P35. Je li Vaša udruga dio mreže regionalnih udruga STEP, MRRAK, JAKO, EMISIJA ili ŠALTER?**

ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.

8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da – idi na P37

**P36. Koristi li vaša udruga usluge regionalnih mreža STEP, MRRAK, JAKO, EMISIJA ili ŠALTER?**

PROČITAJ MOGUĆE OPCIJE.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

8 – NZ/BO

0. Ne koristi
1. Da, koristi u svrhu informiranja
2. Da, koristi u svrhu izobrazbe
3. Da, koristi u svrhu administrativne/tehničke pomoći u radu udruge
4. Da, koristi u svrhu umrežavanja

**P37. Sada ćemo razgovarati o podrškama Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. U proteklih 10 godina, koliko je vaša organizacija ostvarila projekata financiranih od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva?**

Molim Vas da rekonstruirate koliko ste ostvarili:

PROČITAJ KATEGORIJU. UPIŠI BROJ OSTVARENIH PODRŠKI PREMA KATEGORIJAMA.

998 – NZ/BO

1. Institucionalnih podrška do 70 000 kn \_\_\_\_\_
  2. Institucionalnih podrška do 200 000 kuna \_\_\_\_\_
  3. Institucionalnih podrška do 400 000 kuna \_\_\_\_\_
  4. Projekata demokratizacije i razvoja civilnoga društva \_\_\_\_\_
  5. Građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ \_\_\_\_\_
  6. Programa međunarodne suradnje i razvojne pomoći \_\_\_\_\_
  7. Neprofitnih medijskih projekata \_\_\_\_\_
  8. Podrški za istraživanja \_\_\_\_\_
  9. Podrška odlasku na skupove i dolasku stranih stručnjaka \_\_\_\_\_
  10. Drugih projekata \_\_\_\_\_, navedite kojih \_\_\_\_\_
- UKOLIKO JE UDRUGA PRIMALA INSTITUCIONALNU PODRŠKU IDI NA P38, UKOLIKO NIJE IDI NA P41.

**P38. Primete li trenutno institucionalnu podršku od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva?**

ZAOKRUŽI.

8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da

**P39. Jeste li temeljem podrški Nacionalne zaklade uspjeti zaposliti ili održati zaposlenje djelatnicima organizacije? Ukoliko da, koliko je takvih djelatnika, odnosno koliko ih je bilo zaposleno/koliko ih je održavalo zaposlenje temeljem podrške u prošlosti kada ste podršku primali? Ukoliko ste imali podršku u više vremenskih razdoblja koliko ih je ukupno takvih?**

PROČITAJ MOGUĆE ODGOVORE. UPIŠI BROJ DJELATNIKA.

8 – NZ/BO

- 1- Nismo imali takvih djelatnika
- 2- Da, zaposlili smo ili zahvaljujući podršci imamo/imali smo zaposlenih \_\_\_\_\_ djelatnika.

**P40. Kojim organizacijskim ciljevima je, u većini, služila institucionalna podrška koju ste primali od Nacionalne zaklade? Pokušajte odrediti ocjenama od 1 do 5 u kojoj je mjeri institucionalna podrška pomogla**

**ostvarenju sljedećih organizacijskih ciljeva.**

POKAŽI KARTICU P40. PROČITAJ MOGUĆE ODGOVORE.

PROČITAJ KATEGORIJE I ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.

8 – NZ/BO

1. Uopće nije pomoglo u ostvarivanju cilja
2. Uglavnom nije pomoglo
3. Ne mogu odrediti koliko je pomoglo, i jest i nije
4. Donekle je pomoglo u ostvarivanju cilja
5. Izrazito je pomoglo u ostvarivanju cilja

Organizacijski ciljevi	Uopće nije pomoglo	Uglavnom nije pomoglo	Ne mogu odrediti	Donekle je pomoglo	Izrazito je pomoglo	NZ/BO
Specijalizaciji posla koji obavljaju djelatnici	1	2	3	4	5	8
Poboljšanju uvjeta rada	1	2	3	4	5	8
Financiranju stalnih troškova organizacije (struja, grijanje, voda, administracija)	1	2	3	4	5	8
Financiranju prikladnog prostora za rad djelatnika	1	2	3	4	5	8
Financiranju prostora prikladnog za rad s korisnicima	1	2	3	4	5	8
Obučavanju djelatnika	1	2	3	4	5	8
Kupnji opreme potrebne za rad udruge	1	2	3	4	5	8
Poboljšanju kvalitete aktivnosti udruge u području razvoja civilnoga društva	1	2	3	4	5	8

**P41. Molim Vas da odaberete jedan od projekata koje je financirala Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, putem regionalnih zaklada ili izravno putem vlastitog natječaja, o kojemu ćemo malo detaljnije porazgovarati. Na kojoj vrsti natječaja je izabran projekt o koji ste odabrali?**

UKOLIKO JE UDRUGA IMALA JEDAN PROJEKT NEKA ISPITANIK ODGOVORI ZA TAJ JEDAN PROJEKT.

PROČITAJ ODGOVORE. MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR NA OVO PITANJE!

8 – NZ/BO

1. Projekt u programskom području „Poticanje demokratizacije i razvoja civilnoga društva“
2. Građanska inicijativa „Naš doprinos zajednici“ ili „Društveni kapital zajednice“
3. Projekt međunarodne suradnje i razvojne pomoći
4. Neprofitni medijski projekt
5. Neki drugi projekt, koji ? \_\_\_\_\_

UPIŠI

UKOLIKO JE ISPITANIK ODGOVORIO DA UDRUGA NIJE OSTVARILA JEDAN OD PROJEKATA/INICIJATIVA FINANCIRANIH OD STRANE ZAKLADE, IDI NA P50.

**P42. U Koje se šire teme može svrstati navedeni projekt. Odaberite.**

POKAŽI KARTICU P42.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE KATEGORIJE.

1. Obrazovanje djece/mladih
2. Zdravstvene teme
3. Očuvanje okoliša
4. Održivi razvoj
5. Ljudska prava
6. Građanska prava
7. Prava djece
8. Prava manjina
9. Utjecaj građanstva na javne/lokalne politike
10. Javno zagovaranje
11. Socijalna skrb
12. Volonterstvo
13. Informatizacija
14. Diseminacija informacija
15. Obeštećenje žrtava rata/suđenje za ratne zločine
16. Prikupljanje dokumentacije/publiciranje dokumentacije
17. Razvoj ideje „solidarne razmjene“, poticanje društvene pomoći
18. Edukacija građana/razvoj kompetencija
19. Građansko sudjelovanje u razvoju
20. Pomoć/terapija ovisnicima
21. Pomoć/terapija osobama s invaliditetom
22. Pomoć/terapija djeci s poteškoćama
23. Nasilje među mladima/djecom
24. Obiteljsko nasilje
25. Pomoć nezaposlenima
26. Pomoć siromašnima
27. Utjecaj na nacionalne politike
28. Praćenje rada tijela javne/državne vlasti/lokalne samouprave
29. Neformalno obrazovanje
30. Sudionička demokracija
31. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P43. Koje je godine proveden navedeni projekt \_\_\_\_\_ i  
kolika ste sredstva primili za provođenje \_\_\_\_\_ KN**

UPIŠI ODGOVARAJUĆE.

8 – NZ/BO

**P44. Ostvarivanje projekta zahtjeva provođenje specifičnih aktivnosti. Navedite do 5 vrsti aktivnosti koje su bile poduzete kako bi se ostvario navedeni projekt. Zaokružite na kartici i pročitajte.**

DAJ ISPITANIKU KARTICU 44. NEKA ISPITANIK NA KARTICI ZAOKRUŽI

AKTIVNOSTI. NEKA IH PROČITA NAGLAS.

ZAOKRUŽI OPCIJE U UPITNIKU.

98 – NZ/BO

1. Prikupljanje potrebnih tehničkih/potrošnih materijala
2. Prikupljanje podataka/dokumenata
3. Održavanje radionica, seminara
4. Publikacija i diseminacija informacija
5. Sastanci sa korisnicima/ciljnom populacijom/stručnjacima
6. Sastanci s predstavnicima medija
7. Sastanci sa volonterima
8. Akcija u lokalnoj zajednici (čišćenje, sakupljanje, kopanje, - obavljanje ciljane djelatnosti)
9. Prikupljanje humanitarne pomoći
10. Rješavanje problema/savjetovanje građana (primjerice putem otvorene telefonske linije)
11. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

NEKA ISPITANIK ZADRŽI KARTICU P44.

**P45. Možete li mi navesti koliko je ljudi iz organizacije i kojeg statusa zaposlenja bilo otprilike uključeno u svaku od aktivnosti. Koliko je sudjelovalo zaposlenih djelatnika, a koliko volontera.**

UPIŠI BROJ AKTIVNOSTI PREMA KARTICI P44 I BROJ RAZLIČITIH ZAPOSLENIH ZA SVAKU OD NAVEDENIH VRSTA AKTIVNOSTI.

99998– NZ/BO

1. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
2. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
3. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
4. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
5. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_

**P46. Molim Vas da procijenite:**

PROČITAJ PITANJA. UPIŠI ŠIFRU AKTIVNOSTI.

98 – NZ/BO

1. Koja vrsta aktivnosti je bila ključna za projekt? \_\_\_\_\_
2. Bez koje aktivnosti bi projekt svejedno mogao uspjeti? \_\_\_\_\_

**P47. Tko su bile ciljne populacije/korisnici svake od navedenih aktivnosti? Pokušajte prema ovoj kartici odrediti ciljne populacije/**

**korisnike navedenih aktivnosti. Moguće je više odgovora.**

NEKA ISPITANIK ZADRŽI KARTICU P44 NA KOJOJ JE ZAOKRUŽIO AKTIVNOSTI NA PROJEKTU.

POKAŽI I KARTICU P47.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA.

98 – NZ/BO

1. Opća populacija građana
2. Mladi
3. Djeca
4. Žene
5. Stanovnici lokalne zajednice
6. Donositelji odluka
7. Stručnjaci
8. Političari
9. Osobe s invaliditetom
10. Bolesnici
11. Ovisnici
12. Nezaposleni
13. Beskućnici
14. Sportaši
15. Rekreativci
16. Hobisti
17. Žrtve nasilja
18. Obespravljeni
19. Netko drugi, tko?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

UPIŠI BROJ AKTIVNOSTI I CILJANE POPULACIJE ZA SVAKU OD VRSTA AKTIVNOSTI.

MOGUĆE JE DA ĆE SVE VRSTE AKTIVNOSTI BITI USMJERENE KA ISTOJ CILJNOJ POPULACIJI NO I DA ĆE SE POPULACIJE RAZLIKOVATI S OBZIROM NA AKTIVNOST ILI DA ĆE ISTA VRSTA AKTIVNOSTI BITI USMJERENA NA VIŠE CILJNIH POPULACIJA. UPIŠI SVE.

1. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
2. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
3. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
4. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
5. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_

ISPITANIK MOŽE ODLOŽITI KARTICE P44 I P47.

**P48. Ponekad se pred provođenjem projekta nađu objektivne prepreke ili okolnosti koje ometaju provođenje aktivnosti. Molim vas da uz pomoć ove kartice navedete u kojoj mjeri su projekt pratile navedene okolnosti. Moguće je odabrati više odgovora.**

POKAŽI KARTICU P48. PROČITAJ MOGUĆE ODGOVORE.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE PREPREKE/ PROBLEME.

98 - NZ/BO

1. Problemi s financiranjem
2. Problemi s ljudskim resursima
3. Problemi povezani s donositeljima odluka na lokalnoj razini
4. Problemi povezani s donositeljima odluka na državnoj razini
5. Važni društveno-politički događaji
6. Problemi povezani s korisnicima
7. Iznenadni prirodni događaji/nepogode/okolnosti
8. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P49.1. Koji su bili mjerljivi/vidljivi ishodi projekta? Pomoću ove kartice odaberite sve važne ishode.**

POKAŽI KARTICU ISHODI.

ZAOKRUŽI ODABRANE ISHODE.

**P49.2. Povezano uz ishode koje ste naveli. Navedite mi otprilike brojke/količinu vezanu uz ishode ukoliko je primjenjivo. Odnosno, navedite broj korisnika-ciljne populacije koja je od navedenog projekta na koncu imala korist ili će očekivano imati koristi u vidu ishoda. Ukoliko ne znate točnu informaciju, navedite aproksimaciju. Ukoliko ste u tu svrhu na period duži od godine dana zaposlili i stručnjake, navedite broj stručnjaka koje ste zaposlili.**

ČITAJ SAMO ISHODE KOJE JE ISPITANIK NAVEO. UPIŠI BROJ KORISNIKA ILI POSTIGNUTIH NOVČANIH SREDSTAVA/OSTVARENIH CILJEVA (POPUT RADNIH MJESTA) U ISHODIMA U KOJIMA TO IMA SMISLA. U KOJIMA NEMA SMISLA OSTAVI PRAZNO. UPIŠI BROJ STRUČNJAKA ZAPOSLENIH NA PERIOD DUŽI OD GODINE DANA, UKOLIKO TAKVIH IMA.

P49.1. Tip ishoda	P49.2a. Količina ishoda/broj korisnika	P49.2b. Broj zaposlenih stručnjaka
Obučeni korisnici (broj korisnika izobrazbe)		
Jednokratno pružena pomoć beskućnicima (broj beskućnika)		
Pružanje pomoći beskućnicima kroz duže vrijeme (broj beskućnika)		
Pružanje humanitarne pomoći jednokratno (broj korisnika)		
Pružanje humanitarne pomoći kroz duže vrijeme (broj korisnika)		
Prikupljena humanitarna novčana pomoć (novčani iznos)		

Očišćena/uređena lokacija (broj očišćenih/uređenih lokacija)		
Uređen gradski prostor (broj uređenih prostora)		
Uređen zajednički prostor (broj uređenih prostora)		
Utemeljena kulturna aktivnost (broj utemeljenih aktivnosti)		
Umreženi korisnici/građani (broj umreženih građana)		
Povezane udruge (broj povezanih udruga)		
Osigurani uvjeti za život korisnika (broj korisnika)		
Povećana osviještenost o problemima lokalne zajednice (broj građana koji su sudjelovali u aktivnostima)		
Povećana informiranost o problemima lokalne zajednice (broj građana koji su sudjelovali u aktivnostima)		
Povećana informiranost o bolestima/stanjima (broj građana koji su sudjelovali na tribinama i sl.)		
Postignuto uključivanje (inkluzija) korisnika u društvo/zajednicu (broj korisnika)		
Ostvarena provedba/uključivanje prijedloga u javne politike (broj ostvarenih prijedloga)		
Pokrenut javni servis (broj korisnika servisa/broj zaposlenih u servisu)		
Sudjelovanje građana u demokratskim procesima (broj građana)		
Potaknuta kreativnost korisnika (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Sudjelovanje građana u kulturnim/sportskim manifestacijama (broj građana)		
Omogućena psihološka pomoć (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Omogućena pravna pomoć (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Nešto drugo, što _____		

**P50. Navedite koji su ostvareni širi društveni i gospodarski učinci vašeg projekt. Pomoću ove kartice odaberite do 5 najvažnijih učinaka.**

POKAŽI KARTICU UČINCI.

ZAOKRUŽI SVE UČINKE KOJE JE ISPITANIK NAVEO.

1. Povećana zaposlenost u lokalnoj zajednici
2. Povećana zaposlenost određene demografske/manjinske skupine

3. Uspostavljanja procesa koji dovode do veće gospodarske učinkovitosti
4. Snažnija povezanost i suradnja profitnog i nevladinog neprofitnog sektora
5. Snažnija povezanost i suradnja civilnoga društva i lokalne samouprave
6. Snažnija povezanost i suradnja civilnoga društva i državne/javne uprave
7. Povećana svjesnost građana o ljudskim pravima i njihovu očuvanju
8. Povećana svjesnost građana o građanskim pravima i dužnostima
9. Povećano razumijevanje lokalnih/državnih vlasti za probleme građana
10. Povećana kvaliteta ishrane
11. Povećana kvaliteta zdravlja
12. Kreativnije odrastanje
13. Humanije društvo osjetljivije na probleme pojedinaca sa zdravstvenim teškoćama i stanjima
14. Povećana kvaliteta provođenja slobodnog vremena
15. Veća uključenost građana u demokratske procese u društvu
16. Veća uključenost organizacija civilnoga društva u stvaranje i donošenje nacionalnih politika
17. Povećana razina obrazovanosti i razvijenosti kompetencija djece, mladih i građana općenito
18. Manje nasilno društvo
19. Snažnija nezavisna kulturna scena
20. Povećana kvaliteta formalnog obrazovanja
21. Sigurnije/zdravije djetinjstvo
22. Kvalitetniji obiteljski odnosi
23. Povećana kvaliteta stanovanja
24. Veća uključenost manjinskih zajednica u društvene procese i donošenje odluka
25. Kvalitetniji međuljudski odnosi u lokalnoj zajednici
26. Razvijen građanski aktivizam
27. Uspostava uzajamne solidarnosti na razini zajednice
28. Solidarnije društvo
29. Povećanje povjerenja u institucije društva
30. Očuvana kulturna baština
31. Povećanje društvene tolerancije
32. Smanjenje korupcije i nepotizma
33. Grad/selo po mjeri čovjeka
34. Energetska samodostatnost ili put prema samodostatnosti zajednice
35. Prehrambena samodostatnost pojedinca/zajednice
36. Ekološki prihvatljivije društvo
37. Pravednije društvo
38. Smanjenje nejednakosti društva
39. Povećanje jednakih prilika za pojedince
40. Nešto drugo, što?

**P51. Za kraj mi recite, što biste rekli koji su u ovom trenutku ključni problemi koji priječe razvoj civilnoga društva? U kojoj mjeri smatrate**



**da su navedeni problemi prioritetni za rješavanje? Ja ću vam pročitati probleme, a vi mi recite je li naveden problem:**

POKAŽI KARTICU P51 PROČITAJ ODGOVORE.

8 – NZ/BO

1. Nevažan
2. Uglavnom nevažan
3. Važan
4. Iznimno važan

Problemi organizacija civilnoga društva	Nevažan	Uglavnom nevažan	Važan	Iznimno važan	NZ/BO
Regionalne nejednakosti	1	2	3	4	8
Nerazvijenost lokalnih zajednica	1	2	3	4	8
Manjak aktivnog sudjelovanja građana u demokratskim procesima	1	2	3	4	8
Slaba suradnja profitnog i nevladinog neprofitnog sektora	1	2	3	4	8
Manjak svijesti o potrebi očuvanja ljudskih prava	1	2	3	4	8
Manjak društvene tolerancije prema različitostima	1	2	3	4	8
Društvene nejednakosti	1	2	3	4	8
Nasilje u društvu	1	2	3	4	8
Otuđenost građana od sudjelovanja u aktivnostima za dobrobit zajednice	1	2	3	4	8
Slaba međusobna podrška i solidarnost građana (društveno nepovjerenje)	1	2	3	4	8
Nešto drugo, što? _____	1	2	3	4	8

## 10.2. Upitnik A2 – Nefitne organizacije

### P1. Koje je vrste vaša neprofitna organizacija?

PROČITAJ ODGOVORE. ZAKRUŽI.

8 – NZ/BO

1. Vrtić
2. Osnovna škola
3. Srednja škola
4. Viša škola
5. Fakultet
6. Nešto drugo, što? \_\_\_\_\_

UPIŠI

### P2. Koja je Vaša funkcija u organizaciji?

UPIŠI FUNKCIJU KOJU ISPITANIK

OBAVLJA U ZADNJIH GODINU DANA.

### P37. Razgovarat ćemo o podrškama Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva. U proteklih 10 godina, koliko je vaša organizacija ostvarila projekata financiranih od strane Nacionalne zaklade za razvoj civilnoga društva?

**Molim Vas da rekonstruirate koliko ste ostvarili:**

PROČITAJ KATEGORIJU. UPIŠI BROJ OSTVARENIH PODRŠKI PREMA KATEGORIJAMA.

998 – NZ/BO

1. Projekata demokratizacije i razvoja civilnoga društva \_\_\_\_\_
2. Građanskih inicijativa „Naš doprinos zajednici“ ili „Društveni kapital zajednice“ \_\_\_\_\_
3. Drugih projekata \_\_\_\_\_, navedite kojih \_\_\_\_\_

### P41. Molim Vas da odaberete jedan od projekata koje je financirala Nacionalna zaklada za razvoj civilnoga društva, putem regionalnih zaklada ili izravno putem vlastitog natječaja, o kojemu ćemo malo detaljnije porazgovarati. Na kojoj vrsti natječaja je izabran projekt o koji ste odabrali?

UKOLIKO JE ORGANIZACIJA IMALA JEDAN PROJEKT NEKA ISPITANIK ODGOVORI ZA TAJ JEDAN PROJEKT.

PROČITAJ ODGOVORE. MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR NA OVO PITANJE!

8 – NZ/BO

1. Projekt u programskom području „Poticanje demokratizacije i razvoja civilnoga društva“
2. Građanska inicijativa „Naš doprinos zajednici“ ili „Društveni kapital zajednice“

3. Projekt međunarodne suradnje i razvojne pomoći
4. Neprofitni medijski projekt
5. Neki drugi projekt, koji ?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

UKOLIKO JE ISPITANIK ODGOVORIO DA ORGANIZACIJA NIJE OSTVARILA  
JEDAN OD PROJEKATA/INICIJATIVA FINANCIRANIH OD STRANE ZAKLADE, IDI  
NA P50.

**P42. U Koje se šire teme može svrstati navedeni projekt. Odaberite.**

POKAŽI KARTICU P42.

MOGUĆE JE VIŠE OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

1. Obrazovanje djece/mladih
2. Zdravstvene teme
3. Očuvanje okoliša
4. Održivi razvoj
5. Ljudska prava
6. Građanska prava
7. Prava djece
8. Prava manjina
9. Utjecaj građanstva na javne/lokalne politike
10. Javno zagovaranje
11. Socijalna skrb
12. Volonterstvo
13. Informatizacija
14. Diseminacija informacija
15. Obeštećenje žrtava rata/suđenje za ratne zločine
16. Prikupljanje dokumentacije/publiciranje dokumentacije
17. Razvoj ideje „solidarne razmjene“, poticanje društvene pomoći
18. Edukacija građana/razvoj kompetencija
19. Građansko sudjelovanje u razvoju
20. Pomoć/terapija ovisnicima
21. Pomoć/terapija osobama s invaliditetom
22. Pomoć/terapija djeci s poteškoćama
23. Nasilje među mladima/djecom
24. Obiteljsko nasilje
25. Pomoć nezaposlenima
26. Pomoć siromašnima
27. Utjecaj na nacionalne politike
28. Praćenje rada tijela javne/državne vlasti/lokalne samouprave
29. Neformalno obrazovanje
30. Sudionička demokracija
31. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P43. Koje je godine proveden navedeni projekt \_\_\_\_\_ i  
kolika ste sredstva primili za provođenje \_\_\_\_\_ KN**

UPIŠI ODGOVARAJUĆE.

8 – NZ/BO

**P44. Ostvarivanje projekta zahtjeva provođenje specifičnih aktivnosti. Navedite do 5 vrsti aktivnosti koje su bile poduzete kako bi se ostvario navedeni projekt. Zaokružite na kartici i pročitajte.**

DAJ ISPITANIKU KARTICU P44. NEKA ISPITANIK NA KARTICI ZAOKRUŽI  
AKTIVOSTI. NEKA IH PROČITA NAGLAS.

ZAOKRUŽI KATEGORIJE U UPITNIKU.

98 – NZ/BO

1. Prikupljanje potrebnih tehničkih/potrošnih materijala
2. Prikupljanje podataka/dokumenata
3. Održavanje radionica, seminara
4. Publikacija i diseminacija informacija
5. Sastanci sa korisnicima/ciljnom populacijom/stručnjacima
6. Sastanci s predstavnicima medija
7. Sastanci sa volonterima
8. Akcija u lokalnoj zajednici (čišćenje, sakupljanje, kopanje, - obavljanje  
ciljane djelatnosti)
9. Prikupljanje humanitarne pomoći
10. Rješavanje problema/savjetovanje građana (primjerice putem otvorene  
telefonske linije)
11. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

NEKA ISPITANIK ZADRŽI KARTICU P44.

**P45. Možete li mi navesti koliko je ljudi iz organizacije i kojeg statusa zaposlenja bilo otprilike uključeno u svaku od aktivnosti. Koliko je sudjelovalo zaposlenih djelatnika, a koliko volontera.**

UPIŠI BROJ AKTIVNOSTI PREMA KARTICI P44 I BROJ RAZLIČITIH ZAPOSLENIH  
ZA SVAKU OD NAVEDENIH VRSTA AKTIVNOSTI.

99998 – NZ/BO

1. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
2. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
3. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
4. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_
5. Aktivnost \_\_\_\_\_ zaposlenih: \_\_\_\_\_ volontera: \_\_\_\_\_

**P46. Molim Vas da procijenite:**

PROČITAJ PITANJA. UPIŠI ŠIFRU AKTIVNOSTI.

98 – NZ/BO

1. Koja vrsta aktivnosti je bila ključna za projekt? \_\_\_\_\_
2. Bez koje aktivnosti bi projekt svejedno mogao uspjeti? \_\_\_\_\_

**P47. Tko su bile ciljne populacije/korisnici svake od navedenih aktivnosti? Pokušajte prema ovoj kartici odrediti ciljne populacije/korisnike navedenih aktivnosti. Moguće je više odgovora.**

NEKA ISPITANIK ZADRŽI KARTICU P44 NA KOJOJ JE ZAOKRUŽIO AKTIVNOSTI NA PROJEKTU.

POKAŽI I KARTICU P47.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA.

98 – NZ/BO

1. Opća populacija građana
2. Mladi
3. Djeca
4. Žene
5. Stanovnici lokalne zajednice
6. Donositelji odluka
7. Stručnjaci
8. Političari
9. Osobe s invaliditetom
10. Bolesnici
11. Ovisnici
12. Nezaposleni
13. Beskućnici
14. Sportaši
15. Rekreativci
16. Hobisti
17. Žrtve nasilja
18. Obespravljeni
19. Netko drugi, tko?

\_\_\_\_\_ UPIŠI BROJ AKTIVNOSTI I CILJANE

POPULACIJE ZA SVAKU OD VRSTA AKTIVNOSTI.

MOGUĆE JE DA ĆE SVE VRSTE AKTIVNOSTI BITI USMJERENE KA ISTOJ CILJNOJ POPULACIJI NO I DA ĆE SE POPULACIJE RAZLIKOVATI S OBIZROM NA AKTIVNOST ILI DA ĆE ISTA VRSTA AKTIVNOSTI BITI USMJERENA NA VIŠE CILJNIH POPULACIJA. UPIŠI SVE.

1. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
2. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
3. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
4. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_
5. Aktivnost \_\_\_\_\_ ciljne populacije: \_\_\_\_\_

ISPITANIK MOŽE ODLOŽITI KARTICE P44 I P47.

**P48. Ponekad se pred provođenjem projekta nađu objektivne prepreke ili okolnosti koje ometaju provođenje aktivnosti. Molim vas da uz pomoć ove kartice navedete u kojoj mjeri su projekt pratile navedene okolnosti. Moguće je odabrati više odgovora.**

POKAŽI KARTICU P48 PROČITAJ MOGUĆE ODGOVORE.

MOGUĆE JE VIŠE ODGOVORA. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE PREPREKE/PROBLEME.

98 - NZ/BO

1. Problemi s financiranjem
2. Problemi s ljudskim resursima
3. Problemi povezani s donositeljima odluka na lokalnoj razini
4. Problemi povezani s donositeljima odluka na državnoj razini
5. Važni društveno-politički događaji
6. Problemi povezani s korisnicima
7. Iznenadni prirodni događaji/nepogode/okolnosti
8. Nešto drugo, što?

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P49.1. Koji su bili mjerljivi/vidljivi ishodi projekta? Pomoću ove kartice odaberite sve važne ishode.**

POKAŽI KARTICU ISHODI.

ZAOKRUŽI ODABRANE ISHODE.

**P49.2. Povezano uz ishode koje ste naveli. Navedite mi otprilike brojke/količinu vezanu uz ishode ukoliko je primjenjivo. Odnosno, navedite broj korisnika-ciljne populacije koja je od navedenog projekta na koncu imala korist ili će očekivano imati koristi u vidu ishoda. Ukoliko ne znate točnu informaciju, navedite aproksimaciju. Ukoliko ste u tu svrhu na period duži od godine dana zaposlili i stručnjake, navedite broj stručnjaka koje ste zaposlili.**

ČITAJ SAMO ISHODE KOJE JE ISPITANIK NAVEO. UPIŠI BROJ KORISNIKA ILI POSTIGNUTIH NOVČANIH SREDSTAVA/OSTVARENIH CILJEVA (POPUT RADNIH MJESTA) U ISHODIMA U KOJIMA TO IMA SMISLA. U KOJIMA NEMA SMISLA OSTAVI PRAZNO. UPIŠI BROJ STRUČNJAKA ZAPOSLENIH NA PERIOD DUŽI OD GODINE DANA, UKOLIKO TAKVIH IMA.

P49.1. Tip ishoda	P49.2a. Količina ishoda/broj korisnika	P49.2b. Broj zaposlenih stručnjaka
Obučeni korisnici (broj korisnika izobrazbe)		
Jednokratno pružena pomoć beskućnicima (broj beskućnika)		
Pružanje pomoći beskućnicima kroz duže vrijeme (broj beskućnika)		
Pružanje humanitarne pomoći jednokratno (broj korisnika)		
Pružanje humanitarne pomoći kroz duže vrijeme (broj korisnika)		

Prikupljena novčana humanitarna pomoć (novčani iznos)		
Očišćena/uređena lokacija (broj očišćenih/uređenih lokacija)		
Uređen gradski prostor (broj uređenih prostora)		
Uređen zajednički prostor (broj uređenih prostora)		
Utemeljena kulturna aktivnost (broj utemeljenih aktivnosti)		
Umreženi korisnici/građani (broj umreženih građana)		
Povezane udruge (broj povezanih udruga)		
Osigurani uvjeti za život korisnika (broj korisnika)		
Povećana osviještenost o problemima lokalne zajednice (broj građana koji su sudjelovali u aktivnostima)		
Povećana informiranost o problemima lokalne zajednice (broj građana koji su sudjelovali u aktivnostima)		
Povećana informiranost o bolestima/stanjima (broj građana koji su sudjelovali na tribinama i sl.)		
Postignuto uključivanje (inkluzija) korisnika u društvo/zajednicu (broj korisnika)		
Ostvarena provedba/uključivanje prijedloga u javne politike (broj ostvarenih prijedloga)		
Pokrenut javni servis (broj korisnika servisa/broj zaposlenih u servisu)		
Sudjelovanje građana u demokratskim procesima (broj građana)		
Potaknuta kreativnost korisnika (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Sudjelovanje građana u kulturnim/sportskim manifestacijama (broj građana)		
Omogućena psihološka pomoć (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Omogućena pravna pomoć (broj korisnika/broj stručnjaka)		
Nešto drugo, što _____		

**P50. Navedite koji su ostvareni širi društveni i gospodarski učinci vašeg projekt. Pomoću ove kartice odaberite do 5 najvažnijih učinaka.**

POKAŽI KARTICU UČINCI.

ZAOKRUŽI SVE UČINKE KOJE JE ISPITANIK NAVEO.

1. Povećana zaposlenost u lokalnoj zajednici
2. Povećana zaposlenost određene demografske/manjinske skupine
3. Uspostavljanja procesa koji dovode do veće gospodarske učinkovitosti
4. Snažnija povezanost i suradnja profitnog i nevladinog neprofitnog sektora

5. Snažnija povezanost i suradnja civilnoga društva i lokalne samouprave
6. Snažnija povezanost i suradnja civilnoga društva i državne/javne uprave
7. Povećana svjesnost građana o ljudskim pravima i njihovu očuvanju
8. Povećana svjesnost građana o građanskim pravima i dužnostima
9. Povećano razumijevanje lokalnih/državnih vlasti za probleme građana
10. Povećana kvaliteta ishrane
11. Povećana kvaliteta zdravlja
12. Kreativnije odrastanje
13. Humanije društvo osjetljivije na probleme pojedinaca sa zdravstvenim teškoćama i stanjima
14. Povećana kvaliteta provođenja slobodnog vremena
15. Veća uključenost građana u demokratske procese u društvu
16. Veća uključenost organizacija civilnoga društva u stvaranje i donošenje nacionalnih politika
17. Povećana razina obrazovanosti i razvijenosti kompetencija djece, mladih i građana općenito
18. Manje nasilno društvo
19. Snažnija nezavisna kulturna scena
20. Povećana kvaliteta formalnog obrazovanja
21. Sigurnije/zdravije djetinjstvo
22. Kvalitetniji obiteljski odnosi
23. Povećana kvaliteta stanovanja
24. Veća uključenost manjinskih zajednica u društvene procese i donošenje odluka
25. Kvalitetniji međuljudski odnosi u lokalnoj zajednici
26. Razvijen građanski aktivizam
27. Uspostava uzajamne solidarnosti na razini zajednice
28. Solidarnije društvo
29. Povećanje povjerenja u institucije društva
30. Očuvana kulturna baština
31. Povećanje društvene tolerancije
32. Smanjenje korupcije i nepotizma
33. Grad/selo po mjeri čovjeka
34. Energetska samodostatnost ili put prema samodostatnosti zajednice
35. Prehrambena samodostatnost pojedinca/zajednice
36. Ekološki prihvatljivije društvo
37. Pravednije društvo
38. Smanjenje nejednakosti društva
39. Povećanje jednakih prilika za pojedince
40. Nešto drugo, što?

**P51. Što biste rekli koji su u ovom trenutku ključni problemi koji priječe razvoj društva? U kojoj mjeri smatrate da su navedeni problemi prioritetni za rješavanje? Ja ću vam pročitati probleme, a vi mi recite je li naveden problem:**

POKAŽI KARTICU P51 PROČITAJ ODGOVORE.  
ČITAJ KATEGORIJE I ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.  
8 – NZ/BO

5. Nevažan
6. Uglavnom nevažan
7. Važan
8. Iznimno važan

Problemi organizacija civilnoga društva	Nevažan	Uglavnom nevažan	Važan	Iznimno važan	NZ/BO
Regionalne nejednakosti	1	2	3	4	8
Nerazvijenost lokalnih zajednica	1	2	3	4	8
Manjak aktivnog sudjelovanja građana u demokratskim procesima	1	2	3	4	8
Slaba suradnja profitnog i nevladinog neprofitnog sektora	1	2	3	4	8
Manjak svijesti o potrebi očuvanja ljudskih prava	1	2	3	4	8
Manjak društvene tolerancije prema različitostima	1	2	3	4	8
Društvene nejednakosti	1	2	3	4	8
Nasilje u društvu	1	2	3	4	8
Otuđenost građana od sudjelovanja u aktivnostima za dobrobit zajednice	1	2	3	4	8
Slaba međusobna podrška i solidarnost građana (društveno nepovjerenje)	1	2	3	4	8
Nešto drugo, što? _____	1	2	3	4	8

## 10.3. Upitnik B i C – Ciljna i opća populacija

P1. Dob ispitanika u godinama \_\_\_\_\_ UPIŠI

P2. Spol ispitanika  
8 – NZ/BO

1. Muški
2. Ženski

### P3. S obzirom na slijedeće kategorije na kartici, koja je najviša škola koju ste završili?

POKAŽI KARTICU P3. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE.  
MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR.  
98 – NZ/BO

1. Ništa
2. Par godina osnovne škole, bez svjedodžbe, završena 4 razreda osnovne škole
3. Završena osnovna škola
4. Srednja strukovna škola – trogodišnja
5. Srednja škola – gimnazija i sl. – četverogodišnja
6. Viša škola - 2 godine dodatnog obrazovanja nakon srednje škole - tehnički i zdravstveni smjer
7. Viša škola - 2 godine dodatnog obrazovanja nakon srednje škole - ekonomski smjer
8. Viša škola - 2 godine dodatnog obrazovanja nakon srednje škole- obrazovni i društveni smjerovi
9. Visoko obrazovanje - sveučilišno obrazovanje – društvene znanosti
10. Visoko obrazovanje - sveučilišno obrazovanje - ekonomija
11. Visoko obrazovanje - sveučilišno obrazovanje - pravo
12. Visoko obrazovanje - sveučilišno obrazovanje - prirodne znanosti, strojarstvo i elektrotehnika
13. Visoko obrazovanje - sveučilišno obrazovanje - medicina i stomatologija
14. Magisterij ili doktorat

### P4. Koja od slijedećih kategorija najbolje opisuje Vašu situaciju tijekom prošlog tjedna jeste li bili zaposleni na puno radno vrijeme, pola radnog vremena, nezaposleni ili nešto drugo? Odaberite odgovor sa kartice.

POKAŽI KARTICU P4. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE.  
98 – NZ/BO

1. Zaposlen na puno radno vrijeme
2. Zaposlen na pola radnog vremena

3. Nezaposlen, aktivno tražim posao
4. Nezaposlen, želim posao, ali ga ne tražim aktivno
5. Pripravnik/vježbenica
6. Umirovljenik
7. Radim u kućanstvu i na kućanskim poslovima/brinem o djeci ili drugim osobama
8. Učenik ili student
9. Bolesnik, invalid

**P5. Radite li trenutno posao za koji ste plaćeni?**

PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
8 – NZ/BO

1. Trenutno radim posao za koji sam plaćen/a
2. Trenutno ne radim posao za koji sam plaćena, ali sam prije radio/la
3. Nikad nisam radio/la posao za koji sam plaćena
4. Nešto drugo, što?

UPIŠI

**P6. Imate li supruga/u (oženjeni/udata) ili stalnog partnera, ako da, živite li u zajedničkom kućanstvu?**

PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
8 – NZ/BO

1. Da, imam i živimo u zajedničkom kućanstvu
2. Da, imam, ali ne živimo u zajedničkom kućanstvu
3. Ne, nemam supruga/u ili stalnog partnera/icu

**P7. Imate li djece? Koliko djece imate?**

ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.  
8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da, jedno
3. Da, dvoje
4. Da, troje ili više

**P8. Gdje živite?**

PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
8 – NZ/BO

1. Veliki (veći) grad
2. Predgrađe ili rubni dio većeg grada
3. Grad srednje ili male veličine
4. Selo

**P9. Uzevši sve u obzir, što biste rekli koliko ste sretni? Molimo odgovorite na taj način da pomoću ove kartice odaberete ocjenu od 0 do 10; gdje "0" znači da ste izrazito nesretni, a "10" da ste izrazito sretni.**

PROKAŽI KARTICU P9. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.  
98 – NZ/BO

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Izrazito nesretnan								Izrazito sretnan		

**P10. Kakvo je općenito Vaše zdravlje, biste li rekli da je...**

PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
8 – NZ/BO

1. Vrlo dobro
2. Dobro
3. Osrednje
4. Loše
5. Vrlo loše

**P11. Priječi li Vas u dnevnim aktivnostima na bilo koji način neka dugotrajna bolest, invaliditet, nemoć ili duševni zdravstveni problem?**

PROČITAJ OPCIJE. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
8 – NZ/BO

1. Da, u velikoj mjeri
2. Da, u nekoj mjeri
3. Ne

**P12. Općenito govoreći, biste li rekli da se ljudima može vjerovati ili da se nikada ne može biti dovoljno oprezan u odnosu s ljudima?**

POKAŽI KARTICU P12.  
MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR.  
8 – NZ/BO

1	2	3	4	5
Nikad dovoljno oprezan			Ljudima se može vjerovati	

**P13. Ne računajući članove Vaše obitelji, otprilike koliko bliskih prijatelja/ica imate?**

MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.  
98 – NZ/BO

1. Niti jednog/u

2. Jednog/u
3. Dva/dvije/dvoje
4. Tri/troje
5. Četiri
6. Pet
7. Šest do devet
8. Deset i više

**P14.1. Pogledajte sljedeću listu organizacija i aktivnosti i recite jeste li član u nekoj od navedenih organizacija?**

POKAŽI KARTICU P14. ZAOKRUŽI OPCIJU ZA SVAKU OD KATEGORIJA.

8 – NZ/BO

1. Nije član
2. Član

**P14.2. Volontirate li u nekoj od navedenih organizacija?**

ZAOKRUŽI OPCIJU ZA SVAKU OD KATEGORIJA.

8 – NZ/BO

1. Ne
2. Da

Organizacije	P14.1. Članstvo			P14.2. Volontiranje		
	Ne	Da	NZ/BO	Ne	Da	NZ/BO
Crkvene ili vjerske organizacije	1	2	8	1	2	8
Sportski rekreacijski klubovi/udruge	1	2	8	1	2	8
Odgovorno-obrazovna, umjetnička, muzička društva	1	2	8	1	2	8
Sindikati	1	2	8	1	2	8
Političke stranke ili grupe	1	2	8	1	2	8
Lokalne inicijative koje se bave problemima poput siromaštva, zapošljavanja, nejednakosti	1	2	8	1	2	8
Ekološke udruge i udruge koje se bore za prava životinja	1	2	8	1	2	8
Profesionalna udruženja	1	2	8	1	2	8
Udruge koje se bave nekim zdravstvenim problemima	1	2	8	1	2	8
Udruge vezane uz ljudska prava/nenasilje/građanska prava	1	2	8	1	2	8
Ženske udruge	1	2	8	1	2	8
Neke druge organizacije ili udruge, koje? _____	1	2	8	1	2	8

**P15. Koliko često provodite vrijeme s ljudima u klubovima i dobrovoljnim organizacijama/udrugama vezanim uz sport, kulturu, lokalnu zajednicu, profesiju itd.? Da li tamo provodite vrijeme:**

PROČITAJ OPCIJU. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU.

8 – NZ/BO

1. Svaki tjedan
2. Jednom ili dvaput mjesečno
3. Nekoliko puta godišnje
4. Uopće ne

**P16. Jeste li čuli za izraz udruga (nevladina organizacija / organizacija civilnoga društva)?**

PITATI PRVO SAMO ZA IZRAZ „UDRUGA“. UKOLIKO JE ODGOVOR ISPITANIKA/ICE „NE“, ONDA PONOVI TI CIJELO PITANJE S IZRAZOM „NEVLADINA ORGANIZACIJA“. ISTO TAKO AKO JE ODGOVOR „NE“ PITATI ZA IZRAZ „ORGANIZACIJA CIVILNOGA DRUŠTVA“. UKOLIKO JE ZA SVA TRI IZRAZA ODGOVOR NE, ONDA SE IDE NA PITANJE P22.

8 – NZ/BO

1. Nisam
2. Jesam

**P17. Što Vam prvo padne na pamet kada čujete pojam udruga (nevladina organizacija / organizacija civilnoga društva)?**

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P18. Molimo Vas, možete li nabrojati barem 3 udruge za koje ste čuli (nevladinih organizacija / organizacija civilnoga društva).**

\_\_\_\_\_ UPIŠI

**P19. koliko ste informirani o djelovanju udruga? Molimo Vas ocijenite na ljestvici od 1 do 5, gdje 1 znači „uopće nisam informiran/a“, a 5 „u potpunosti sam informiran/a“.**

MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR. ZAOKRUŽI OPCIJU.

8 – NZ/BO

1	2	3	4	5
Uopće nisam informiran/a				U potpunosti sam informiran

**P20. Molimo Vas da prema ovoj kartici ocijenite koliki je utjecaj udruga / NVO / OCD na sljedeće:**

POKAŽI KARTICU P20. PROČITAJ OPCIJU.

ČITAJ KATEGORIJE I ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.

8 – NZ/BO



1. Uopće ne utječe
2. Uglavnom ne utječe
3. Niti utječe niti ne utječe
4. Uglavnom utječe
5. Utječe u potpunosti

	Uopće ne utječe	Uglavnom ne utječe	Niti utječe niti ne utječe	Uglavnom utječe	Utječe u potpunosti	NZ/BO
Na Vas osobno i Vašu obitelj	1	2	3	4	5	8
Rad javne i državne uprave	1	2	3	4	5	8
Poslovni sektor (tvrtke i sl.)	1	2	3	4	5	8
Na sudjelovanje građana u kreiranju javnih politika (zdravstvo, socijalna skrb, zaštita okoliša, itd.)	1	2	3	4	5	8

**P21. Sada ću Vam pročitati nekoliko tvrdnji. Molimo Vas da za svaku kažete u kojoj mjeri se slažete s njom.**

POKAŽI KARTICU SLAGANJE. PROČITAJ OPCIJE.

ČITAJ TVRDNJE. ZAKRUŽI ODGOVOR.

8 – NZ/BO

1. Uopće se ne slažem
2. Ne slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Slažem se
5. Slažem se u potpunosti

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Slažem se u potpunosti	NZ/BO
Udruge su dobar način da se građani organiziraju i rješavaju važna društvena pitanja	1	2	3	4	5	8
Većina ljudi koji su aktivni u udrugama rade to zbog nekog svog interesa	1	2	3	4	5	8
Bez udruga nije moguće ograničiti i kontrolirati vlast	1	2	3	4	5	8
Vlasti bi trebale više izravno financirati udruge (davati im novac)	1	2	3	4	5	8
Udruge često imaju neke dodatne ciljeve koji nisu jasno vidljivi javnosti	1	2	3	4	5	8
Većina udruga je poštena i etična u raspolaganju novcem koji dobivaju	1	2	3	4	5	8

Udruge predstavljaju sredstvo vještih pojedincima da dođu do novca i utjecaja	1	2	3	4	5	8
Vlast zanemaruje stavove udruga o društvenim problemima	1	2	3	4	5	8
Udruge značajno poboljšavaju uvjete i kvalitetu života u zajednici	1	2	3	4	5	8

**P22. Kako biste ocijenili Vaše povjerenje prema radu udruga? Molim Vas ocijenite na ljestvici od 1 do 5, gdje 1 znači „uopće nemam povjerenja“, a 5 „imam potpuno povjerenje“.**

MOGUĆ JE SAMO JEDAN ODGOVOR. ZAKRUŽI ODGOVARAJUĆE.

8 – NZ/BO

1	2	3	4	5
Uopće nemam povjerenja				Imam potpuno povjerenje

**P23. Slijedeće izjave se odnose na Vašu lokalnu zajednicu u kojoj živite i na to da li bi ljudi trebali ostati tamo ili se odseliti. Molimo Vas da nam za svaku od izjava kažete u kojoj mjeri se s njome slažete.**

POKAŽI KARTICU SLAGANJE. PROČITAJ OPCIJE.

ČITAJ TVRDNJE I ZAKRUŽI OPCIJU.

8 – NZ/BO

1. Uopće se ne slažem
2. Ne slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Slažem se
5. Slažem se u potpunosti

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Slažem se u potpunosti	NZ/BO
Želi li mlada osoba bolju budućnost, treba otići iz ovog mjesta i odseliti u bolji kraj.	1	2	3	4	5	8
Ovaj grad/selo je prekrasno mjesto za život.	1	2	3	4	5	8
Ekonomske mogućnosti ovog kraja mnogo su bolje no u drugim krajevima Hrvatske.	1	2	3	4	5	8
Svidaju mi se prirodne ljepote ovog kraja.	1	2	3	4	5	8
Svidaju mi se ljudi u mojoj lokalnoj zajednici i imam povjerenja u njih.	1	2	3	4	5	8
Međunarodni odnosi u mjestu u kojem živim, vrlo su dobri.	1	2	3	4	5	8

Očekujem da će se kvaliteta života popraviti u ovom kraju kroz par godina.	1	2	3	4	5	8
Ovaj kraj je u vrlo teškoj situaciji i ne očekujem da će se to popraviti u nekoliko slijedećih godina.	1	2	3	4	5	8
Društveni, kulturni, zabavni i društveni život ovog kraja bogat je i zanimljiv.	1	2	3	4	5	8
Moj savjet svim mladim ljudima bio bi da pokušaju zauvijek odseliti iz Hrvatske negdje u inozemstvo ako žele sebi osigurati kvalitetan život.	1	2	3	4	5	8

**P24. Koliku povezanost osjećate sa slijedećim mjestima .. ? Neki ljudi vole svoje selo/grad i predstavljaju se kao osoba iz tog sela/grada. Drugi ne osjećaju toliku povezanost sa svojim selom/gradom, već više sa krajem u kojem žive, sa cijelom zemljom ili pak sa regijom u svijetu gdje se nalaze.**

POKAŽI KARTICU POVEZANOST. PROČITAJ OPCIJE.  
PROČITAJ KATEGORIJE I ZA SVAKU UPIŠI ODGOVOR.  
8 – NZ/BO

1. Uopće nisam povezan
2. Ne baš povezan
3. Donekle povezan
4. Jako povezan

	Uopće nisam povezan	Ne baš povezan	Donekle povezan	Jako povezan	Ne znam/bez odgovora
Vaše selo, mjesto ili grad	1	2	3	4	8
Vaša županija npr. Ličko –senjska, Krapinsko – Zagorska...	1	2	3	4	8
Vaša regija npr. Istra, Slavonija, Dalmacija...	1	2	3	4	8
Hrvatska	1	2	3	4	8
Jugoistočna Europa	1	2	3	4	8
Europa	1	2	3	4	8

**P25. Postoje različiti oblici političkih i društvenih akcija u kojima ljudi mogu sudjelovati. Molimo Vas da za sebe procijenite u kojoj mjeri ste vi osobno sudjelovali/ili biste potencijalno sudjelovali u nekoj od navedenih akcija.**

POKAŽI KARTICU P25. PROČITAJ OPCIJE.  
PROČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI OPCIJU.  
8 – NZ/BO

1. Učinio sam to u posljednjih godinu dana

2. Učinio sam to, ali u daljnjoj prošlosti
3. Nisam to učinio, ali mogao bih
4. Nisam to učinio niti bih to mogao

	Uopće nisam povezan	Ne baš povezan	Donekle povezan	Jako povezan	Ne znam/bez odgovora
Potpisali peticiju	1	2	3	4	8
Bojkotirali, ili namjerno kupovali, određeni proizvod zbog političkih, etičkih ili okolišnih razloga	1	2	3	4	8
Sudjelovao/la u demonstracijama	1	2	3	4	8
Sudjelovao/la na političkom skupu ili prosvjedu	1	2	3	4	8
Kontaktirali, ili pokušali kontaktirati, političara/ku ili javnog službenika/icu kako biste im/mu izrazili svoje stavove	1	2	3	4	8
Donirali novce ili sudjelovali u skupljanju novaca za društvenu ili političku aktivnost	1	2	3	4	8
Kontaktirali ili se pojavili u medijima kako biste izrazili svoje stavove	1	2	3	4	8
Potpisali peticiju	1	2	3	4	8
Bojkotirali, ili namjerno kupovali, određeni proizvod zbog političkih, etičkih ili okolišnih razloga	1	2	3	4	8
Sudjelovao/la u demonstracijama	1	2	3	4	8

**P26. Da li će se ljudi uključiti u rješavanje nekog problema može ovisiti i o vrsti problema. Pročitajte Vam različite vrste problema, a Vi pomoću ove kartice procijenite u kojoj mjeri biste bili voljni uključiti u njihovo rješavanje.**

POKAŽI KARTICU P26. PROČITAJ OPCIJE.  
PROČITAJ KATEGORIJE. ZAOKRUŽI OPCIJU.  
8 – NZ/BO

1. U potpunosti bih se uključio
2. Djelomično bih se uključio
3. Nisam siguran bih li se uključio
4. Mislim da se ne bih uključio
5. Sigurno se ne bih uključio

	U potpunosti bih se uključio	Djelomično bih se uključio	Nisam siguran bih li se uključio	Mislim da se ne bih uključio	Sigurno se ne bih uključio	NZ/BO
Problemi siromašnih	1	2	3	4	5	8

Problemi marginaliziranih skupina (npr. osobe invaliditetom, osobe s osobnim potrebama...)	1	2	3	4	5	8
Problemi u obrazovanju	1	2	3	4	5	8
Problemi u zdravstvenoj zaštiti	1	2	3	4	5	8
Problemi u socijalnoj skrbi	1	2	3	4	5	8
Problemi	1	2	3	4	5	8
Problemi koji iziskuju humanitarnu pomoć	1	2	3	4	5	8
Problemi s ljudskim pravima	1	2	3	4	5	8
Problemi u kulturi i umjetnosti	1	2	3	4	5	8
Problemi u znanosti	1	2	3	4	5	8

**P27. Sada ću Vam pročitati neke izjave vezane uz zadovoljstvo društvom i životom općenito, a Vi mi recite u kolikoj se mjeri s njima slažete?**

POKAŽI KARTICU SLAGANJE.

PROČITAJ TVRDNJE, ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆE OPCIJE.

8 - NZ/BO

1. Uopće se ne slažem
2. Ne slažem se
3. Niti se slažem niti se ne slažem
4. Slažem se
5. Slažem se u potpunosti

	Uopće se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	Slažem se u potpunosti	NZ/BO
Prilično sam zadovoljan sa svojim trenutnim životom	1	2	3	4	5	8
Na više načina, moj život je blizu mog ideala	1	2	3	4	5	8
Prilično sam zadovoljan društvom općenito	1	2	3	4	5	8
Trenutno mi je teško u životu	1	2	3	4	5	8

**P28. Molim Vas da procijenite koliko ste otprilike puta u zadnjih 10 godina koristili usluge nekih nevladinih udruga ili drugih organizacija civilnoga društva?**

Koliko ste puta koristili:

ČITAJ KATEGORIJE, UPIŠI BROJ.

99998 – NZ/BO

1. Pravnu pomoć koju pružaju udruge\_\_\_\_\_
2. Psihološku pomoć\_\_\_\_\_

3. Savjetovanja vezana uz zdravlje/nasilje u obitelji/odgoj djece/ljudska ili građanska prava\_\_\_\_\_
4. Kreativne radionice\_\_\_\_\_
5. Koncerte/kulturna događanja u organizaciji civilnih organizacija\_\_\_\_\_
6. Servise za građane\_\_\_\_\_
7. Radionice vezane uz neformalno obrazovanje/razvoj kompetencija\_\_\_\_\_
8. Radionice vezane uz energetske ili prehrambenu samo-održivost\_\_\_\_\_
9. Radionice vezane uz građansko/političko sudionništvo\_\_\_\_\_
10. Radionice vezane uz profesionalno osposobljavanje/prekvalifikaciju\_\_\_\_\_
11. Nešto drugo, što\_\_\_\_\_

**P29. Možete li mi otprilike navesti imena udruga, organizacija ili projekata, inicijativa/radionica na kojima ste sudjelovali?**

**P30. Molim Vas da procijenite pomoću sljedeće kartice koliko je sudjelovanje u navedenim radionicama ili događajima te korištenje pomoći/savjetovanja imalo pozitivan ili negativan utjecaj na sljedeće aspekte vašeg života i načina razmišljanja.**

POKAŽI KARTICU P30. PROČITAJ OPCIJE.

ČITAJ KATEGORIJE I ZAOKRUŽI OPCIJU.

8 – NZ/BO

0. Nije imalo utjecaja
1. Izrazito je negativno utjecalo
2. Negativno je utjecalo
3. Utjecalo je i pozitivno i negativno
4. Pozitivno je utjecalo
5. Izrazito je pozitivno utjecalo

	Nije imalo utjecaja	Izrazito negativno je utjecalo	Negativno je utjecalo	Utjecalo je i pozitivno i negativno	Pozitivno je utjecalo	Izrazito je pozitivno utjecalo	NZ/BO
Vaš obiteljski život	0	1	2	3	4	5	8
Vas osobno	0	1	2	3	4	5	8
Vaše prijatelje	0	1	2	3	4	5	8
Vaše susjede	0	1	2	3	4	5	8
Odnose među susjedima	0	1	2	3	4	5	8

Odnose u obitelji	0	1	2	3	4	5	8
Lokalnu zajednicu	0	1	2	3	4	5	8
Odnose među pripadnicima zajednice	0	1	2	3	4	5	8
Društvo u cjelini	0	1	2	3	4	5	8
Vaše zaposlenje/promjenu zaposlenja	0	1	2	3	4	5	8
Odnose s partnerom/partnericom	0	1	2	3	4	5	8
Broj novih prijatelja	0	1	2	3	4	5	8
Način na koji obavljate svoj posao	0	1	2	3	4	5	8
Način na koji provodite svoje slobodno vrijeme	0	1	2	3	4	5	8
Kvalitetu vašeg stanovanja	0	1	2	3	4	5	8
Način na koji se odnosite prema okolišu	0	1	2	3	4	5	8
Način na koji se hranite	0	1	2	3	4	5	8
Vaše emocionalno zdravlje	0	1	2	3	4	5	8
Vaše psihofizičko zdravlje	0	1	2	3	4	5	8
Vaš odnos prema životinjama i/ili biljkama	0	1	2	3	4	5	8
Zdravlje vaših ukućana	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o manjinama	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o osobama s invaliditetom	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o osobama koje pate od različitih bolesti	0	1	2	3	4	5	8
Način na koji se odnosite prema djeci	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o mladima	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o djeci	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o ovisnicima	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o starijim sugrađanima	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o beskućnicima/siromašnima	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o politici/političkom sudioništvu	0	1	2	3	4	5	8
Vaš stav o organizacijama civilnoga društva	0	1	2	3	4	5	8
Zdravlje vaših ukućana	0	1	2	3	4	5	8
Vaše financije	0	1	2	3	4	5	8
Ostvarenje vaših prava	0	1	2	3	4	5	8

**P31. Sada ću Vam pročitati neke moguće aktivnosti povezane s inicijativama u civilnom društvu, te Vas molim da mi, pomoću ove kartice, navedete koliko ste često u zadnjih 10 godina sudjelovali u takvim aktivnostima. Jeste li u navedenim aktivnostima sudjelovali:**  
POKAŽI KARTICU P31. PROČITAJ ODGOVORE.

ČITAJ AKTIVNOSTI. ZAOKRUŽI ODGOVARAJUĆU OPCIJU.  
8 – NZ/BO

1. Jednom
2. Dva do tri puta
3. Do pet puta
4. Više od pet puta

	Jednom	Dva do tri puta	Do pet puta	Više od pet puta	NZ/BO
Akcija čišćenja okoliša (lokacija, rijeka, potoka, izvora, bunara, gradskih prostora i slično)	1	2	3	4	8
Akcija uređenja okoliša/prostora (postavljanje klupa, sadnja stabala, cvijeća, uređenje igrališta, doma kulture, prostora za mlade, djecu i sl.)	1	2	3	4	8
Akcija pomaganja drugima (starijima, invalidima, bolesnima i nemoćnima, nezbrinutoj djeci, prognanicima i izbjeglicama, siromašnima, beskućnicima)	1	2	3	4	8
Akcija pomaganja napuštenim i/ili zlostavljanim životinjama	1	2	3	4	8
Protesti, demonstracije, okupljanja koja utječu na svjesnost društva o postojanju problema (primjerice povorka ponosa, kritična masa, sindikalni prosvjedi i slično)	1	2	3	4	8
Aktivnosti poučavanja drugih, dijeljenja vlastitih znanja	1	2	3	4	8
Sudjelovanje u kreiranju javnih/lokalnih politika komentiranjem, prijedlozima, sugestijama	1	2	3	4	8

**P32. Možete li mi otprilike navesti imena udruga, organizacija ili inicijativa u sklopu kojih ste sudjelovali u navedenim aktivnostima?**

**P33. Molim Vas da procijenite pomoću sljedeće kartice koliko je sudjelovanje u navedenim aktivnostima imalo pozitivan ili negativan utjecaj na sljedeće aspekte vašeg života i načina razmišljanja.**

POKAŽI KARTICU P30. PROČITAJ OPCIJU.  
ČITAJ KATEGORIJE I ZAOKRUŽI OPCIJU.  
8 - NZ/BO

0. Nije imalo utjecaja
1. Izrazito je negativno utjecalo
2. Negativno je utjecalo
3. Utjecalo je i pozitivno i negativno
4. Pozitivno je utjecalo
5. Izrazito je pozitivno utjecalo



Podrška:  
trajan učinak ili prolazan trenutak?

